

številka 1

januar 1980 | letnik 27

rodna gruda slovenija

И 130327
+

25

TOMOS

P0 597/1981

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo*

<i>Vaša pisma</i>	2	<i>Izdaja</i>	Slovenska izseljenska matica Ljubljana, telefon 061/20-657
<i>Urednik vam</i>	2	<i>Naslov</i>	61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169 Slovenija, Jugoslavija Telefon uredništva 061/23-102 Telefon uprave 061/21-234
<i>Dogodki</i>	4	<i>Odgovorni urednik</i>	Jože Prešeren
<i>Jugoslavija in svet</i>	6	<i>Urednica</i>	Jagoda Vigele
<i>Samoupravljanje ni le šolska ura</i>	8	<i>Uredniški odbor</i>	Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešeren, Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk, Juš Turk, Jagoda Vigele
<i>Izbor iz slovenskega tiska</i>	11	<i>Izdajateljski svet</i>	Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič, dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec
<i>Hotulski velikan</i>	14	<i>Oblikovalec</i>	Peter Žebre
<i>Po Sloveniji</i>	16	<i>Prevajalci</i>	Alberto Gregorič (španščina), Viktor Jesenik (francoščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina) Revija izhaja vsak mesec, 8. in 9. številka izideta skupno.
<i>Osebnosti</i>	17	<i>Tisk</i>	ČGP Delo, Ljubljana Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973
<i>Intervju: dr. Lavo Čermelj</i>	18	<i>Letna naročnina</i>	Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija 120 Asch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr, Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija 35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit, Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM, Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr, ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države 8 US \$.
<i>Turistični vodnik</i>	20	<i>Plačilo naročnine</i>	Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356 Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5 pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.
<i>Zakladi slovenskih muzejev: Vaška situla</i>	22		
<i>Slovenija v mojem objektivu</i>	24		
<i>Reportaža na željo bralcev</i>	26		
<i>Sprehod po dolini gradov</i>	28		
<i>Naši po svetu: Zlati jubilej »Zvona«</i>	30		
<i>Umetniška beseda: Danilo Lokar</i>	36		
<i>Louis Adamič: Z drugim imenom Mister Nichols</i>	38		
<i>Vaše zgodbe</i>	40		
<i>Za mlade po srcu</i>	42		
<i>Materinščina</i>	44		

Slika na naslovni strani:
skupina mladih na izletu — o
sodobnem utripu slovenske
mladine preberite reportažo na
straneh 8 do 10.
Foto: Joco Žnidaršič

LJUBA DOMAČA VAS

Rodna gruda je zelo priljubljena revija, ker prinaša zanimivosti z vsega sveta in iz domovine. Lepo bi bilo, če bi se enkrat oglasili tudi na Dolenjskem, Trzišče in tamkajšnja okolica, od koder je po svetu precej ljudi. Vem, da bi bili zelo veseli, če bi v Rodni grudi zagledali sliko in nekaj besed o tej ljubi domači vasi, ki nam je vsem tako pri srcu in jo radi obiskujemo. Tudi med vojno je zelo veliko pretrpela in zdaj tako lepo napredujejo, da smo še bolj ponosni nanjo in s tem tudi na svojo rojstno domovino.

Upam, da se nam bo enkrat izpolnila želja in bomo zagledali sliko našega Trzišča.

*Darinka in Karel Tisnikar,
Maasmechelen, Belgija*

MISEL NA DOMOVINO

Pošiljam vam ček za poravnavo naročnine za Rodno grudo, ostanek pa naj bo v tiskovni sklad. Revija Rodna gruda nam je zelo všeč in jo zelo rada preberem. Težko čakam na novo številko, saj mi je edini list iz Slovenije, ki ga prejemam v Avstralijo. Obenem se vam zahvaljujem za lepe slike pokrajin in mest. Tako nas ponovno po-

vežejo z mislimi na domovino. Spominjajo nas na mlade dni, ko smo se hodili po zemlji domači. Upam, da bo prišel čas, ko bom spet obiskala prelepo Slovenijo. Pred dvema mesecema se je z obiska v Sloveniji vrnil mož. Njegov obisk je bil kratek, saj je trajal samo tri tedne. Vseeno je prinesel lepa doživetja na srečanja s svojimi brati, ki so mu izkazali polno bratovske ljubezni. A najlepše mu je bilo ob obisku svoje ljube mame. Na deželi kjer je preživel svoja najlepša leta.

Rada bi pozdravila vse Slovence doma in po svetu. Prek revije Rodna gruda bi rada pozdravila tudi Mileno in Rudija Roter iz Maribora.

*Marija Gnjura, Fairfield-Sydney,
Avstralija*

DENARNICE

Pišem vam v imenu naročnika Skerbineka, ki se vam zahvaljuje za redno pošiljanje in revijo zelo rad bere. Vesel bi bil, če bi kdaj ob kaki priložnosti objavili fotografijo njegovega rojstnega kraja Šentilja. Vsi mi, ki smo v tujini, najprej pregledamo slike in nas seveda najbolj razveseli, če zagledamo sliko svojega domačega kraja. Tako tudi jaz, ki sem doma z Jesenic. Pred leti sem bila na obisku in sem se oglasila tudi na uredništvu. Vse mi je bilo zelo všeč in sem bila srečna. Ne razumem nekaterih naših ljudi, ki pridejo z obiska in kritizirajo našo lepo Slovenijo. To menda zato, ker se svojci ne razvesele njihovega obiska in samo čakajo, kdaj se bojo odprle denarnice in se ne zavedajo, kako dolgo je treba delati in varčevati, da si lahko privoščimo dopust. Res pa je tudi, da so nekateri do svojcev preveč zahtevni in se ne zavedajo, da so doma predvsem odvisni od mesečne plače.

Naj končam in še enkrat poudarim — prelepa moja, ljuba Slovenija!

*Zora Uljanic, Cross Roads,
N. S. W., Avstralija*

MESTO OB SAVINJI

Spet se je približal konec leta in s tem čas, da obnovimo naročnino za Rodno grudo. Vsako številko smo z velikim veseljem prebrali, midva z ženo zato, ker rada vidiva, kaj se dogaja v naši stari domovini, sin in hčerka pa zato, ker ju zanima slovenski jezik in bi se rada kaj naučila. Ako boste kdaj hodili okrog Celja, vas prosimo, če bi lahko objavili kako sliko iz tega prelepega mesta, še posebej pa stari grad, ki že stoletja gleda svoje mesto in prelepo Savinjo, ki se vije po dolini. Želimo vam srečno novo leto in veliko uspehov, da boste

urednik vam

Navadili smo se že, da vam spremembe, ki smo jih morda zelo dolgo načrtovali, predstavimo v začetku novega letnika, čeprav za to ni sicer nobenih pravil. Skok v novo leto je samo priložnost za temeljitejši razmislek o vsebini in obliki in sad teh naših razmišljanj vam predstavljamo v tej številki revije. Prepričani smo, da vam bo všeč nekoliko bogatejša vsebina naše skupne revije.

Slovenska izseljenska matica, ki je minulo leto dobila novo vodstvo, je kot izdajatelj naše revije imenovala tudi nov izdajateljski svet, katerega naloga je, da kot družbeni organ skrbi za vsebinsko in materialno plat naših publikacij. Svet vodi književnik in bivši diplomat Mitja Vošnjak, med člani pa je vrsta uglednih družbenih in kulturnih delavcev in med njimi je tudi izseljenka povratnica Anna Krasna. Vsi člani sveta so naštet med temeljnimi informacijami v reviji na prejšnji strani. Za samo izvedbo vsebinskega programa skrbi uredniški odbor, sestavljen iz vrst novinarjev našega in nekaterih drugih uredništev.

Kaj smo vam torej posebnega pripravili v letošnjem letniku? Pohvalimo naj se, da smo razširili obseg — zdaj bo revija stalno obsegala najmanj 48 strani, bralci v prekmorskih državah pa bodo še posebej dobili prilogo v angleškem oziroma španskem jeziku. Razširili smo nekatere rubrike, nekatere smo vpeljali na novo, nekatere pa smo zaradi pomanjkanja prostora morali žal tudi ukiniti. Več prostora bomo v prihodnje namenili gospodarskemu sodelovanju naše države s tujino, za vas bomo izbirali najzanimivejše članke iz drugih slovenskih listov in revij, več bo v reviji turističnih informacij, dve rubriki bosta pisali izključno o preteklosti naše dežele in našega naroda. Svojevrstno presenečenje bo tudi povest v nadaljevanjih — še vedno aktualen del knjige Louisa Adamiča »Kako ti je ime?«, ki bo tokrat prvič izšel v slovenščini. Zaradi prostorske stiske smo morali ukiniti »krožek mladih dopisnikov« in mlade dopisnike vabimo, naj svoje prispevke pošiljajo v objavo reviji »Naš delavec«, ki ga prejema tudi naši naročniki v evropskih državah, ali slovenskim mladinskim revijam.

Ne bom več našteval. Morda smo vam pa zares pripravili tudi kako presenečenje.

Jože Prešeren

tudi v bodoče lahko prinesli srečo v slovenske domove na tujem vsem, ki radi prebirajo Rodno grudo.

*Štefan in Sonja Kuprešak,
Maroubra, N. S. W.,
Avstralija*

SPOMINI NA OTROŠTVO

Pred časom ste v Rodni grudi objavili članek o Podčetrtku in osnovni šoli. Neizmerno ste me razveselili in morda še koga v tujini. V Podčetrtku je ostal del mojega otroštva in mnogo lepih spominov. Tam sem obiskovala osnovno šolo od četrtega do osmega razreda in sicer do leta 1966. Šola je bila zelo disciplinirana, aktivna in ena od najbolj priznanih osnovnih šol v Sloveniji. Šolska poslopja in življenje nas otrok je bilo kot majhno živo mesto. Za vse to velja zahvala ravnatelju šole Jožetu Brileju. Vsi bivši učenci te šole, ki smo razkropljeni po svetu, se bomo te šole vedno z veseljem in hvaležnostjo spominjali in se vračali nazaj. Z največjim veseljem in zaupanjem mislim, da smo vstopili v življenje z zakladi znanja o marsičem, še posebno pa s spoštovanjem do vseh in vsega.

Prek Rodne grude bi se rada zahvalila tovarišu Jožetu Brileju za neizmerno ljubezen in nepozabne spomine. Lep pozdrav učiteljem, sošolcem in današnjim učencem te osnovne šole.

*Vida Mikec (Plankar),
Addison, Ill., ZDA*

P. S. Revija Rodna gruda obogati naše življenje na tujem. Z velikim navdušenjem vam pošiljam tole pismo, ker želim ponovno poudariti, da sem bila tudi jaz doma tam, kjer so mi vsadili pogum, da za vedno ostanem ponosna Slovenka.

Vida Mikec

KRAŠEVEC

Šestnajst let že živimo v Basendinu v zahodni Avstraliji, glavno mesto Perth. Radi beremo Rodno grudo, posebej še zdaj v zimskem času. Z veseljem jo beremo in gledamo prekrasne slike. Doma sem iz Dutovlja na Krasu. Želim vam veliko uspehov in da bi Rodna gruda našla pot do vseh slovenskih družin širom sveta.

*Družina Colja, Basendin,
W. Avstralija*

MOJSTRI S KAMERO

Revija mi je zelo všeč, posebno prelepe slike v rubriki Mojstri s kamero, ki nam pričarajo lepote Slovenije. Tako zelo rada bi, če bi kdaj objavili

sliko kraja Kopačnica pri Škofji Loki — to je bil rojstni kraj mojega očeta.

Rodna gruda je za nas vse lepa revija. Kako zanimivo je videti, kje vse po svetu živijo Slovenci in kako jim gre. Lahko ste ponosni na vaš lep list in kot vidite — vsa pisma, ki jih dobite, so polna hvale in občudovanja. Res prisrčna hvala in vsem najboljše želje iz Anglije.

*Slavka Bitvus-Mihelič,
Risca, Anglija*

POLKE IN VALČKI

Pošiljam vam naročnino za Rodno grudo za eno leto. Rodna gruda nam je vsem zelo všeč in jo vso preberemo, posebno pa nas veseli, kadar lahko najdemo kaj o Pivki in Postojnski jami. Jaz sem tukaj od leta 1920, a Slovenija mi je še vedno pri srcu. Zibelka mi je tekla na Ostrožnem brdu.

V Detroitu, Mich., imamo zelo prijazen in družaben upokojenski klub. Vsak mesec se srečamo in prepevamo lepe slovenske pesmi. Imamo tudi dobrega harmonikarja, ki nam igra lepe slovenske polke in valčke. To je John Stupar. To je naše največje veselje. Slovenci smo vesele narave, kadar se snidemo skupaj.

*Jennie Vidmar, Prudenville,
Mich., ZDA*

POL STOLETJA

Zopet je prišel čas za poravnavo naročnine za Rodno grudo. Zelo se mi dopade in komaj čakam, da mi jo poštar prinese. Žal mi je, ker je nisem naročila že prej. Zmeraj upam, da boste kdaj objavili tudi kaj iz Gornjega in Dolnjega Logatca. Jaz sem tukaj že 58 let. Vem, da se je v tem času že veliko spremenilo. Ob koncu vas lepo pozdravljam in želim, da bi Rodna gruda še dolgo izhajala.

*Mary Sircelj, Sheboygan,
Wis., ZDA*

MIHAILO PUPIN

Vesela bi bila, če bi mi vedeli povedati, kje so hvaležni Blejci postavili spomenik Mihailu Pupinu, velikemu znanstveniku srbskega rodu, ki ima, kot ste pisali v Rodni grudi, ogromne zasluge, da je tudi ves blejski kot z Bohinjem, Triglavom in Trento leta 1919, ko so o naših mejah razpravljali na mirovni konferenci v Parizu, pripadel matični Sloveniji in Jugoslaviji. Vsak ve, da so imele na tej konferenci ZDA eno od glavnih besed, toda, da smo imeli v tistem odločilnem času velikega rodoljuba, ki je imel prijateljske stike s takratnim ameriškim predsednikom Wilsonom, mogoče ni vedel vsak.

Marija Poklukar, Zürich, Švica

VESELI ZLATI JUBILEJ ZAKONA

V prihodnjih mesecih, točno 9. marca 1980 bomo slavili jubilej, 50-letnico našega zakona: mož Stanislav in žena Barbara, roj. Žugelj, oba rojena v Ziljah pri Vinici ob Kolpi. Danes oba živiva v Kanadi, v mestu Toronto. V 15 letih življenja v Kanadi nama je dala ta država lepo starostno pokojnino. V mladih letih sva veliko pretrpela na kmetiji, ki smo jo obdelovali ročno. Motornega orodja takrat sploh še ni bilo. V drugi svetovni vojni sva veliko pretrpela zaradi okupatorjev. Dve leti sem bil tudi v italijanskem taborišču na Rabu in potem v Dachau v Nemčiji, kjer je izgubilo življenja na tisoče naših ljudi. Danes živimo svobodni tako v tujini kakor doma.

V Torontu imajo najini otroci tri družine, skupno imamo devet vnukov.

Ob lepem jubileju skupnega življenja lepo pozdravljava vse sorodnike, prijatelje in znance po svetu in doma.

*Barbara in Stanislav Čemas,
Toronto, Kanada*

GORENJEC V AVSTRALIJI

Najlepša hvala za časopis Rodna gruda, ki mi jo redno pošiljate. Veseli me, da objavljate novice iz vseh krajev. Jaz sem Gorenjec in sem že 30 let v Avstraliji in me veseli, da pogosto objavite tudi kaj z Gorenjske. Nisem zelo radoveden človek, a veselilo bi me, če bi objavili še kaj več novic z Bleda, Lesc, Radovljice in okolice.

*Vincent Muley, Mt. Yokine,
W. A., Avstralija*

POZDRAVI

Z veseljem preberem vsako številko Rodne grude. Želim, da bi bila Rodna gruda še vnaprej polna zanimivega branja in upam, da nas bo vedno združevala z domovino. Pošiljam vam naročnino, obenem pa naročam tudi Slovenski koledar 1980. Naročnino za koledar bom poslala v kratkem.

Vse vas tovariško pozdravljam in vam želim veliko uspeha pri delu.

*Anastazija Gomboc, Prince
George, B. C., Kanada*

Na kar najbolj nazoren in objektivni način seznanja javnost z aktualno skupno problematiko in dogajanje v likovnem svetu po letu 1975.

BORŠTNIKOVO SREČANJE

V oktobru je bilo v Mariboru in nekaterih drugih mestih na Štajerskem letošnje Borštnikovo srečanje, največja gledališka manifestacija v Sloveniji. Strokovna žirija je za najboljšo predstavo ocenila »Tango« Slawomira Mrožka v režiji mladega režiserja Janeza Pipana in v izvedbi diplomantov ljubljanske akademije za gledališče, podelila pa je še vrsto priznanj za režijo, igralske dosežke in drugo. Tradicionalno nagrado »Borštnikov prstan«, ki jo podeljujejo igralcem za življenjsko delo, je prejela Sava Severjeva, ki je umrla komaj nekaj dni pred podelitvijo tega visokega priznanja.

DAN ODPRTIH VRAT

Ob avstrijskem državnem prazniku je tudi zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu pripravila »dan odprtih vrat« pod geslom »Kulturni avtoporret slovenske gimnazije«. Gimnazija je tako na neposreden način javnost seznanila s svojim delom in opozorila nase. Na osrednji prireditvi so se predstavili nekateri profesorji, dijaki pa so ji dali ustrezen pečat s petjem, glasbo in plesom.

DOBRO VARČUJEMO

Svetovni dan varčevanja 31. oktober smo Jugoslavlani pričakali s povečanimi vlogami v poslovnih bankah in na poštah. Po podatkih narodne banke Jugoslavije so hranilne vloge zadnji dan septembra minulega leta dosegle 269 milijard dinarjev; skoraj polovica teh prihrankov je na naših bankah v devizah.

PRVI JUGOSLOVANSKI NAFTOVOD

Ob dnevu republike so uradno odprli prvi jugoslovanski naftovod v dolžini 736 kilometrov od Omišlja na otoku Krku do Pančeva. Naftovod so začeli graditi leta 1976.

Hkrati z gradnjo naftovoda so v Omišlju zgradili tudi vrsto naprav za pretovor nafte in velike cisterne, ki lahko naenkrat sprejmejo 500.000 ton nafte. V prenovljeni luki lahko pristanejo tudi največje ladje na svetu.

MEDNARODNI SEJEM KNJIG

Mednarodni sejem knjig v Beogradu, ki je potekal od 23. do 30. oktobra, je bil ena največjih kulturnih manifestacij lanskega leta v Jugoslaviji. Razstavljalo je 170 domačih za-

ložnikov in 80 inozemskih, ki so zastopali okrog 3.000 podjetij z vsega sveta. Knjižni sejem je obiskalo veliko število ljubiteljev knjig, knjigotržcev in gostov, med katerimi je bilo tudi več delegacij iz tujine.

Na Gospodarskem razstavišču pa je bil v novembru 4. slovenski knjižni sejem, na katerem so sodelovale s svojimi izdajami vse slovenske založbe, ob sejmu pa so pripravili tudi vrsto kulturnih prireditev.

SLOVENCİ PRI PAPEŽU

V dneh od 15. do 20. oktobra je verski tednik Družina iz Ljubljane organiziral vseslovensko romanje v Rim k papežu. Romanja se je iz Slovenije udeležilo 5.000 romarjev v 70 avtobusih. Slovenske romarje je sprejel tudi papež Janez Pavel II., ki je pozdravil slovenske vernike v slovenskem jeziku. Ljubljanski metropolit dr. Jože Pogačnik pa je v svojem uvodnem pozdravu dejal, da so organizirali to romanje ob 25-letnici verskega tednika Družina in ob 1000-letnici Brižinskih spomenikov, najstarejšega zapisa slovenskega besedila.

NAŠA DEDIŠČINA — LAST VSEGA SVETA

Po nedavnem sporočilu UNESCA je kar šest jugoslovanskih objektov, od skupno 53 z vsega sveta, vpisanih v uradni popis svetovne naravne in kulturne dediščine. Tako so v izbrani družbi kulturnih spomenikov: stari Dubrovnik, zgodovinsko jedro Splita z Dioklecijanovo palačo, stari Ras samostanom Sopoćani, Ohrid in narodni park Plitvička jezera ter mesto Kotor.

Za Jugoslavijo je to izredno pomembna odločitev UNESCA, saj vemo, da je po številu zaščiteneh objektov na prvem mestu Egipt, ki ima skupaj 6 objektov. Jugoslavija se je tako znašla v samem vrhu.

VPLINJANJE PREMOGA

V Beogradu je bil v začetku novembra mednarodni simpozij o vplinjaniu premoga po postopku »Lurgi«. Simpozija se je udeležilo več sto domačih in tujih znanstvenikov ter gospodarstvenikov, med katerimi so bili tudi predstavniki »Lurgija«, ene od največjih in najuspešnejših organizacij, kar zadeva raziskave in uporabo novih postopkov v energetiki.

JUGOSLOVANSKI JEZIKI V ŠVEDSKIH VRTCIH

Na zasedanju jugoslovansko-švedskega odbora za šolanje naših otrok na Švedskem so se dogovorili za bolj dosledno uvajanje jugoslovanskih jezikov v švedske predšolske ustanove in

ZGLED SODELOVANJA

V oktobru minulega leta se je predsednik SFR Jugoslavije Josip Broz Tito sestal z dvema voditeljema sosednjih dežel — najprej je bil v Jugoslaviji na obisku predsednik republike Italije Pertini, za tem pa je predsednik Tito obiskal Romunijo, kjer se je sestal s predsednikom Ceausescu. Obe srečanja sta ponovno dokazali, da lahko sodelovanje med državami z različnimi notranjimi sistemi in tudi z različnimi mednarodnimi povezavami doseže intenzivnost, ki je lahko za zgled. Tako sodelovanje pa je mogoče le ob doslednem spoštovanju nekaterih načel, ki so že dolgo znana: neodvisnost, suverenost, enakopravnost, ozemeljska nedotakljivost, nevmešavanje in pravice vsakega naroda do samostojne izbire razvojne poti, ki veljajo za vse države.

BOJ PROTI POVPREČNOSTI

Predsednik slovenske vlade dr. Anton Vratuša se je konec oktobra pogovarjal z vodilnimi slovenskimi gospodarstveniki, med katerimi je bilo okrog 50 direktorjev vodilnih slovenskih podjetij. Dr. Anton Vratuša je ob tej priložnosti poudaril, da je naša najhujša napaka, če se bomo zadovoljili s povprečnostjo. »Če se hočemo tudi v bodoče naglo razvijati, če želimo višji standard, je najhujša napaka, če smo zadovoljni sami s seboj,« je poudaril.

»ZA BOLJŠI SVET — FOR A BETTER WORLD«

V Slovenj Gradcu so v oktobru odprli mednarodno likovno razstavo z naslovom »Za boljši svet«, na kateri sodeluje nad 300 avtorjev, umetnikov, arhitektov in oblikovalcev iz desetih držav sveta. Razstava je razdeljena na šest sekcij, posebno mesto v tem okviru pa je namenjeno znanemu angleškemu umetniku Henryju Mooru, ki je za slovenjegraško razstavo prispeval 22 plastik, risb in grafik.

Razstava je nekaj povsem novega in je v taki obliki doslej v Jugoslaviji in drugod po svetu še niso pripravili.

za strokovno izpopolnjevanje učiteljev materinščine v šolah za jugoslovanske otroke na Švedskem.

PRESAJANJE ČLOVEŠKIH ORGANOV

Po večletnih pripravah so člani zveznega komiteja za zdravstvo, delo in socialno varstvo v začetku novembra sprejeli osnutek zveznega predpisa o jemanju in presajanju človeških organov. Eno od izhodiščnih stališč je, da je mogoče jemati posamezne organe le klinično mrtvim in le v izjemnih primerih in pod določenimi pogoji živim ljudem.

MANJŠI DAVKI

Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o uvedbi in stopnjah republiških davkov in taks predvideva, da bi povišali skupni neobdavčljivi dohodek občana na 248.000 dinarjev na leto. Za vzdrževanega družinskega člana bi lahko občan k tej vsoti prištel še 41.000 dinarjev.

JUGOSLAVIJA NA SREDI

Svetovna banka je pred nedavnim objavila podatke o tem, kdo so bogati

na svetu, katere dežele so srednje bogate in katere so revne. Merilo je bil nacionalni dohodek na prebivalca v letu 1976. Zanimivo je, da je med bogatimi na prvem mestu Kuvajt s 13.960 dolarji na prebivalca. Jugoslavija po tej razvrstitvi pride med srednje bogate dežele, saj je leta 1976 znašal nacionalni dohodek na vsakega našega prebivalca 1750 dolarjev.

BOLJŠI ODNOSI DO SLOVENSКИH VERNIKOV V ZAMEJSTVU

Na nedavni seji komisije SR Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi so člani komisije obravnavali nekatera aktualna vprašanja o odnosih med našo družbo in verskimi skupnostmi ter o delovanju slovenske rimskokatoliške Cerkve v tujini.

Glede vprašanj delovanja slovenske rimskokatoliške Cerkve med našimi izseljenci in zdomci ter v zamejstvu je bilo ugotovljeno, da posveča rimskokatoliška Cerkev v zadnjih letih dušnemu pastirstvu v tujini veliko pozornost in je temu primerno tudi aktivna. Glede delovanja v zamejstvu je bilo omenjeno, da se je odnos rim-

skokatoliške Cerkve do vernikov slovenske narodnosti v tržaški škofiji in goriški nadškofiji v zadnjem času precej izboljšal.

VODNA CENTRALA PRI SOLKANU

V bližini Solkana na Soči gradijo električno centralo, ki bo dajala 10 mio kilovatnih ur električne energije. Centrala sodi v okvir Osimskega sporazuma za skupno izkoriščanje vodovja. Pripravljalno delo je že opravljeno, gradnja jezu pa se je pričela te dni.

V oktobru so Slovenijo obiskali šefi diplomatskih misij, akreditiranih v Jugoslaviji. Na sliki: ogled kostanjeviškega gradu (foto: J. Zrnc)

DENAR SVETA VLADAR(?)

Oktobra je bil v Beogradu letni zbor Svetovne banke in Mednarodnega monetarnega sklada. Tega največjega mednarodnega gospodarskega zborovanja v letu 1979 so se udeležili predstavniki — večinoma gospodarski in finančni ministri — 134 držav članic Svetovne banke in 138 članic Mednarodnega monetarnega sklada. Brez pretiravanja torej lahko rečemo, da se je v beograjskem kongresnem centru Sava zbral ves svet in skoraj teden dni pretresal izredno pomembna pa tudi težavna in zamotana vprašanja svetovnega razvoja.

Razprava je bila sicer vezana v glavnem na denar, ker je bil to pač zbor dveh denarnih svetovnih organizacij; toda že star slovenski pregovor (resda ne posebno »lep«) pravi, da je denar sveta vladar. In res, denarne razmere in tokovi v svetu zelo močno, včasih

usodno, vplivajo na stanje in razmere posameznikov, držav in sveta v celoti.

Toda preden rečemo nekaj o denarnih vidikih svetovnega gospodarskega položaja, je treba reči besedo dve o nekem splošnejšem problemu. Gre namreč za prepad med bogatimi in revnimi, med razvitimi in nerazvitimi (oziroma deželami v razvoju, kot se uradno pravi gospodarsko sicer premalo razvitemu delu sveta). Dejstvo je namreč, da v svetu obstajajo izredno velike razlike v splošni ravni razvoja. Na eni strani so visoko razvite industrijske države (v glavnem Evropa in Severna Amerika), ki imajo vsega dovolj in preveč, na drugi strani pa je dolga vrsta držav, ki sodijo v razred »dežele v razvoju« (v glavnem v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki), ki jim primanjkuje sredstev, možnosti, znanja, strokovnjakov, ki so izpostavljene

lakoti, zaostalosti, boleznim, neznanju in podobnim zlom. Z malo zlobe pa v bistvu vendarle točno bi lahko rekli, da je ena od glavnih skrbi ljudi v razvitem delu sveta, kako bi se znebili nekaj odvečnih kilogramov lastne teže, medtem ko je za ljudi v nerazvitem delu sveta glavna skrb, kako bi nasitili sebe in svoje otroke.

Prepad med razvitimi in nerazvitimi, med revnimi in bogatimi, je izredno hudo pa tudi nevarno zlo našega sveta; je namreč neprestan vir napetosti, konfliktov in kriz, ki ogrožajo mir na vsem svetu. Zato je eden najpomembnejših zavestnih ciljev mednarodne skupnosti, za katerega se zavzema na primer OZN, izredno moč no se zanj zavzemajo neuvrščene države, pa tudi mnoge druge države in politične sile, zgraditev novega mednarodnega gospodarskega reda, ki bo državam v razvoju omogočil hitrejši razvoj in prispeval k začetku zmanjševanja nevarnega jazu med revnimi in bogatimi.

No, in tu smo spet pri beograjskem zboru finančnikov z vsega sveta. Prav usmerjanje in izkoriščanje denarnih tokov je lahko eno od pomembnih pomagala pri vzpostavljanju novega mednarodnega gospodarskega reda. Svetovna banka in Mednarodni monetarni sklad sta namreč ustanovi, ki dajeta kredite in financirata razvoj v posameznih državah, tudi v nerazvitih. Njuna dejavnost je zelo pomembna, saj nerazvitim manjka predvsem sredstev, da bi se lahko lotili razvojnih programov.

V Beogradu so se predstavniki svetovnega denarništva v glavnem strinjali, da morajo bogate države nameniti več sredstev za financiranje razvoja v revnih in da morajo ta sredstva dajati pod bolj ugodnimi kreditnimi in drugimi pogoji. Precej močno so kritizirali vse prepgosto prakso Svetovne banke in Mednarodnega monetarnega sklada, da razvite države preko njiju dajejo kredite in pomoč za razvoj tistih gospodarskih dejavnosti v nerazvitih, ki obetajo hitre in velike dobičke kreditorjem, niso pa vselej v skladu s koristmi, željami in potrebami držav, ki so te kredite najele. Nadalje so kritizirali splošno politiko razvitih držav, ki se gospodarsko medsebojno povezujejo in zapirajo v ožje skupine (zahodna Evropa na primer v EGS, vzhodna pa v SEV), ki se nato obdajajo z visokimi zaščitnimi carinami in drugimi ukrepi, zaradi katerih dežele v razvoju ne morejo izvažati v razviti svet ali pa morajo izvažati pod ceno. Splošno vzdušje na beograjskem zboru je bilo, da je take negativne pojave treba odpraviti. Dober znak je, da so tudi razvite države pokazale nekaj do-

V Jugoslaviji, med drugim tudi v Ljubljani, se je v oktobru mudil tudi nekdanji ameriški državni sekretar prof. Henry Kissinger. V Beogradu ga je sprejel tudi predsednik republike Josip Broz Tito, v Ljubljani pa se je srečal z vidnim družbenim delavcem Stanetom Dolancem (na sliki). (Foto: Joco Žnidaršič)

bre volje, da bi dosedanje prakso začeli postopoma spreminjati.

Beograjski sestanek seveda ne bo in ne more čez noč spremeniti stanja. Konec koncev takšna sprememba tudi ne bo enkratni dogodek — kadar bo do nje le prišlo — ampak bo sad dolgotrajnega in napornega procesa. Toda beograjski zbor je jasno pokazal, da se potrebe po novem, pravičnejšem mednarodnem gospodarskem redu zavedajo vsi — celo finančni mogotci tega sveta.

Janez Stanič

VRHNIŠKI SIR ZA ŠVICARJE

Kmetijska zadruga Vrhnika je dobavila švicarski firmi Artur Harganter iz St. Gallena 6 ton sira ementalca domače proizvodnje. Vrhniški sir ementalcec, ki ga tu izdelujejo že od leta 1928, se bo tako kot enakovreden pridružil svetovno znanemu švicarskemu siru.

Po nedavno sklenjeni pogodbi bo kmetijska zadruga Vrhnika poslala v Švico še ta mesec 30 ton ementalca, do konca leta 1980 pa bo na švicarskem trgu še 150 ton slovenskega sira.

Švicarji so se odločili kupovati vrhniški sir predvsem zaradi njegove kakovosti, specifične tehnologije pridobivanja in pa dejstva, da mleko, iz katerega pridobivajo Vrhničani sir, ne vsebuje pesticidov.

RADENSKA DOMA IN NA TUJEM

Radenska v Radencih je s proizvodnjo 180 milijonov litrov mineralne vode med polnilci mineralnih vod z naravnimi CO₂ na drugem mestu v Evropi in tudi v svetu, med polnilci vod brez CO₂ pa je na četrtem mestu.

Na jugoslovanskem trgu je Radenska s 36 odstotki vodilna pri polnjenju mineralnih vod, z izvoženimi 14 milijoni litrov pa je naša največja izvoznica mineralnih vod.

Vodilno mesto ji gre tudi med evropskimi proizvajalci brezalkoholnih pijač na osnovi mineralnih vod; priborila si ga je s proizvodnjo 56 milijonov litrov deita in swinga, tako da je postala hkrati tudi največja proizvajalka tovrstnih pijač v Jugoslaviji.

Radenska je tudi med vodilnimi proizvajalci naravnega CO₂ v domovini in tujini.

JUGOTEKSTIL V TANZANIJ

JUGOTEKSTIL iz Ljubljane, podjetje, ki letno ustvari izvoz v vrednosti okrog 100 milijonov dolarjev, projektira moderno tekstilno industrijo v mestu Mtwara v Tanzaniji. Le-ta bi

naj proizvedla letno 25,5 milijona dolžinskih metrov tkanin, predvsem iz naravnih vlaken.

Predračunska vrednost tovarne v Tanzaniji nanese približno 60 milijonov dolarjev. Jugotekstil bo nadzoroval izgradnjo tovarne v Tanzaniji, hkrati pa bo poskrbel za njeno opremo in šolanje kadrov.

ALPLESOVE NOVOSTI

V tovarni pohištva ALPLES v Železnikih menijo, da je proizvodnja pohištva iz komponibilnega sistema

triglav je preseгла okvire jugoslovanskega trga in da je nujno izdelati nove programe. Tako bodo že letos pričeli s proizvodnjo novega programa mladinskega pohištva in pohištva za predsobe, pripravljajo pa tudi nov program pohištva z imenom ljubljana, ki bo dopolnjeval pohištvo triglav za dnevne sobe in spalnice.

V Alplesu razmišljajo, da bi svoje pohištvo, ki je doslej že prejelo precej nagrad na vsakoletnem pohištvenem sejmu v Beogradu, ponudili tudi kupcem zunaj jugoslovanskih meja.

Jugoslavija je velik izvoznik in uvoznik kmetijskih strojev (foto: Janez Zrnec)

SAMOUPRAVLJANJE

»Po čem se naša mladina razlikuje od mladine v mnogih drugih državah? Odlikuje se po tem, da sprejema naloge ne po ukazu in ne kot posamezne naloge od vodstev. Mladi naloge iščejo sami, in to najtežje: gradijo objekte, ki jih je najtežje graditi in ki se gradijo najdlje. Naj nam kdo pokaže, v kateri državi imajo tako množično, tako enotno mladino, ki nastopa in vlaga vse svoje fizične in umske sposobnosti, da bi pomagala pri gradnji srečne bodočnosti tako zase kot za prihodnje generacije...« Tudi s temi besedami, izrečenimi ob otvoritvi mladinskih udarniških del na cesti Ljubljana-Zagreb, je predsednik republike Josip Broz Tito, tako kot mnogokrat prej in pozneje, izrazil priznanje generaciji poveljnih graditeljev, mladi generaciji, ki ji sistem samoupravnega socializma ustvarja možnosti za vsestranski razvoj in uveljavitev in za Ob stroju

katerega je prav mladina najbolj zainteresirana.

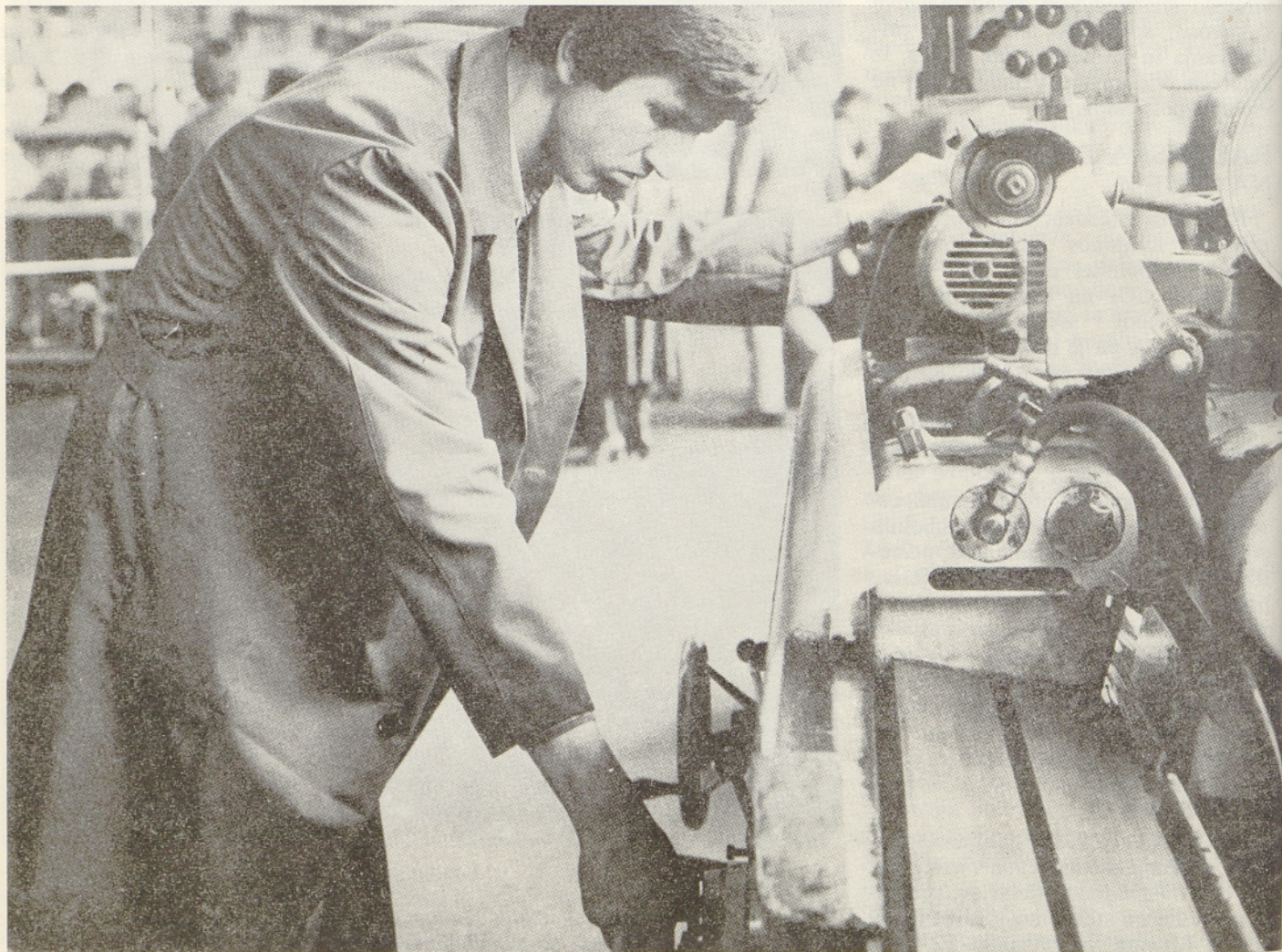
Mlada generacija se te svoje zgodovinske odgovornosti — nadaljevati revolucionarno preobrazbo družbe, dobro zaveda. Mladina je danes vključena praktično v vse pore družbenega, političnega, gospodarskega in kulturnega življenja. Mlade srečamo v slehernem organu družbenih organizacij, v sleherni delegaciji, v delavskih svetih, skratka povsod tam, kjer se sprejemajo odločitve ter se snujejo programi in načrti za prihodnji razvoj. Tako je seveda v sleherni republiki in pokrajini, sleherni občini, vsaki krajevni skupnosti.

Množično je tudi delovanje mladih v Zvezi socialistične mladine Jugoslavije in Slovenije, številnih družbenih organizacijah, kot so taborniška, planinska, gasilska, organizacija klubov OZN, organizacijah za tehnično

kulturo, kulturnih in telesnokulturnih organizacijah in številnih drugih. Številke aktivnega članstva, seštete skupaj, mnogokrat presegajo število mladih sploh — kar pomeni, da se mladi vključujejo v vrsto dejavnosti hkrati.

Seveda to niti ni tako pomembno. Mnogo pomembnejše je, da mladi vsepovsod, kjer delujejo, delajo, se šolajo ali živijo vključujejo v samoupravno življenje, se izrekajo za ali proti, odločajo skratka.

Vzemimo primer zaposlovanja mladih. V republiki Sloveniji je med zaposlenimi več kot 30 odstotkov mladine do 27. leta starosti ali v absolutnem številu — več kot 230 tisoč mladih ljudi. Tako delavska mladina predstavlja pomemben del zaposlenih prebivalcev, hkrati pa predstavlja iz leta v leto tudi pomembno strokovno kadrovskega poživitev delovnih procesov od neposredne pro-

NI LE ŠOLSKA KAKO ŽIVI SLOVENSKA MLADA GENERACIJA URA

izvodnje pa do najzahtevnejšega raziskovalnega dela. Zaposlovanje mladih je v Sloveniji skorajda uravnovešeno s »povpraševanjem« po delu, vsaj navidezno. Globlji je problem neusklajenosti med potrebami delovnih organizacij in vsakoletnim rezultatom izobraževanja. Tako se še kar nadaljuje pomanjkanje delavcev za posamezna tehnična področja. Pozna se dolgoletna nepovezanost šol s tovarnami, pozna se, da mladine mnogokrat ni bilo moč usmerjati v poklice, ki so za hiter razvoj družbe nujni, da se je sem ter tja umskemu in fizičnemu delu delala krivica.

Prav ta vprašanja, čeprav prikazana dokaj poenostavljeno, so v zadnjih letih deležna tudi osrednje pozornosti mlade generacije. Vsako leto je v ves šolski sistem v Sloveniji vključenih prek 210 tisoč osnovnošolcev, pa sko-

raj 80 tisoč učencev šol druge stopnje (srednjih šol) ter skoraj 20 tisoč rednih in še 10 tisoč študentov ob delu. Pripravlja se reformiranje šolskega sistema v šolo, ki bo še bolj kot doslej izobraževala za potrebe delovnih organizacij in družbe kot celote in bo temu primerno dajala slehernemu učencu srednje šole več znanja in tudi delovnih navad ter izkušenj kot doslej. Za tako šolo je še kako ogreta tudi mladina, pa čeprav bo treba zato danes v šoli vložiti malo več naporov za dobro ali odlično oceno.

V hitro razvijajoči se družbi so tudi problemi. Pa naj bo to stanovanjski problem in tako je eden osrednjih problemov mladih njihov stanovanjski prostor za čas šolanja zunaj domačega kraja ali pa pozneje, ko mlad človek išče streho za družino. Zanimarjeno vprašanje zidave dijaških in študent-

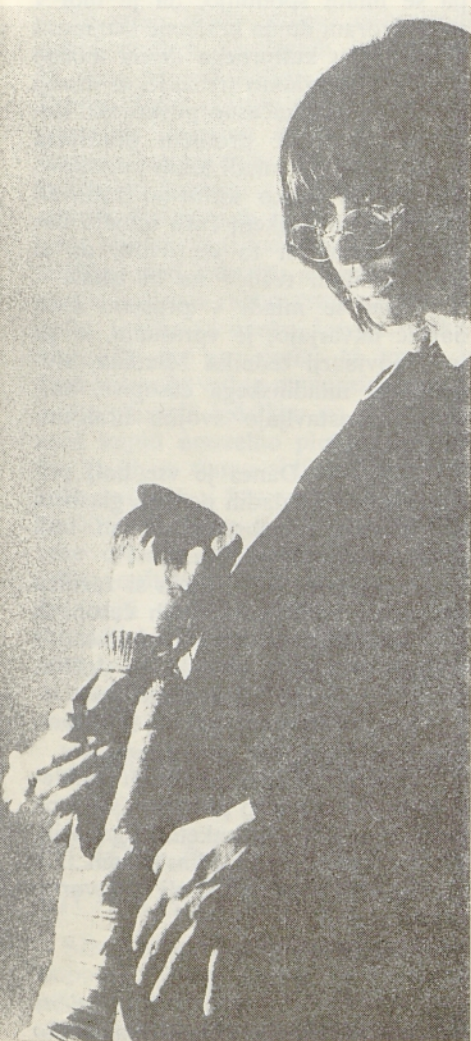
skih domov je v zadnjih letih spodbudilo široko solidarnostno akcijo zbiranja sredstev za domove in v pičlih treh letih jih je zraslo petnajst, še deset pa naj bi jih sprejelo dijak ali študent do konca prihodnjega leta. Podobno, prav tako pa solidarnostno, poteka reševanje stanovanjskih problemov mladih in mladih družin od temeljnih organizacij združenega dela, kjer mladi dobivajo prednost pri dodeljevanju kreditov ali stanovanj, pa do institucije solidarnostnih stanovanj za mlade družine.

Boris Bavdek, predsednik Zveze socialistične mladine Slovenije, je lani, po desetem jubilejnem kongresu zveze socialistične mladine Slovenije v Novi Gorici na vprašanje o stanovanjski problematiki dejal, da je potrebno nasploh več stanovanj, ne le za mlade in da so to družbena in ne zgolj mladinska vprašanja. Stanovanjska graditev je zagotovo pomemben problem tako v Sloveniji kot v drugih republikah in bo ob ne bistveno manjšem prilivu mladih iz nemestnih, kmečkih področij, verjetno ostal vsaj še naslednje srednjeročno obdobje.

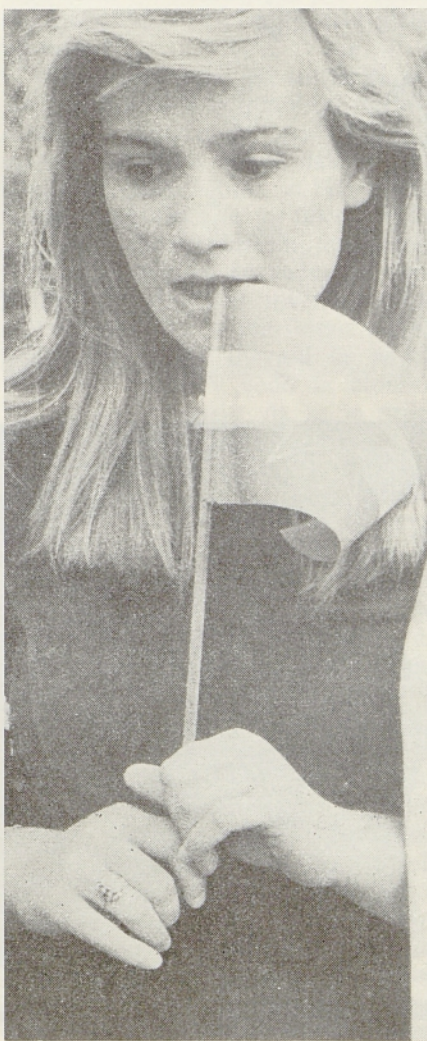
Melanholično pisanje o odhajanju kmečkega prebivalstva v mesta, o osamevanju kmečkih površin je bilo in je še danes precej pogosto, čeprav, kot je tedniku Mladina pripovedoval Franc Senekovič, mlad kmetovalec iz Lenarta, »v usmerjenem kmetijstvu in ob določenem strokovnem znanju je prihodnost — predvsem za mlade ljudi!« Prav pa je, kot pripoveduje, da mehanizacija zahteva za vse večje površine vse manj ljudi — in tako se odliv kmečkega prebivalstva še kar nekaj časa ne bo bistveno zmanjšal. Mladi gredo v šole in mesta, ki jim, tako vsaj pričakujejo, dajejo, več, več vsega — znanja in zabave.

Mladi niso zgolj samoupravljalci na delovnem mestu ali v šoli. Danes živijo z družbo in zanjo tudi v prostem času. V dobrih treh desetletjih povojne graditve so mladi prispevali nekaj milijonov udarniških ur na mladinskih delovnih akcijah, ki so se ves čas razvoja samupravnega socialističnega sistema seveda tudi razvijale. Danes so delovne akcije šola za slehernega mladince, ki se prostovoljno odloči, da bo nekaj tednov skupaj z vrstniki prispeval za skupni boljši jutri. Akcije predlagajo mladi sami, sami jih pripravljajo in vodijo. V letu 1979 jih je bilo samo v Sloveniji deset in zagotovo še nekaj sto takih, manjših, v krajih, delovnih organizacijah in šolah. In pri njih je sodelovalo več kot deset tisoč brigadirjev. Ob tem je poleg izobraževalnega namena nadvse pomembno to, da brigadirji pomagajo ljudem in krajem, ki so zaradi objektivnih razlogov zaostali v razvoju za drugimi. Mladina pomaga graditi

Dekle z lutko

Na proslavi

Na delovni akciji

Na plesu

pomembne infrastrukturne objekte, od vodovodov in cest do telefonskih vodov, ki povezujejo kraje Kozjanskega, Haloza ali Brkinov, Kožbane, Goriškega ali Kobanskega, Posočja in Suhe krajine s svetom.

Ne smemo pa delati mladim krivice. Kljub polni angažiranosti in vključevanju v delo, izobraževanje in druge interesne dejavnosti, so mladi tudi mladi. Tako kot le malokje, saj je svoboda — skupna in posamična — nekaj, s čimer se povojne mlade generacije pravzaprav rodijo. Nekaj, kar so priborile generacije pred njo. Resnost prežene glasba — od domače do tuje, prebiranje revij, knjig, pa tudi stripov, posedanje v šoli zamenja družabno pohajkovanje po ulicah, posedanje po lokalih, vrtenje ob delovnih strojih, če se le da vrtenje ob resnejši plesni ali disco glasbi.

»Mladi smo prevečkrat deležni negativnih kritik starejših, ker včasih zavijemo v gostilno,« pripoveduje brusilec Alojz Robič iz Zgornje Kungote v neki anketi. »Pa kaj hočemo, ko pa nimamo svojega prostora, prostora, ki bi ga lahko po svoje uredili...«

Prav pri prostoru so mnoga vprašanja preživljanja prostega časa začnjenja in tudi končujejo. Tega ni nikoli dovolj, vsaj na videz ne. Ko pa se mladi spomnijo, da je tudi v sejni dvorani doma krajevne skupnosti ali na odru kulturnega doma možno pripraviti družabno srečanje, se mnogi problemi, vsaj začasno poskrijejo. Res pa je, in to je problem predvsem večjih mest, da mladi takih prostorov, kjer bi se lahko kulturno zabavali vedno in ob vsakem času nimajo dovolj, čeprav jih to ne ovira, da si takih zasilnih rešitev ne bi iskali.

S čim se mladi v prostem času največ ukvarjajo, je vprašanje, ki ga tudi novinarji tednika Mladina, slovenskega mladinskega časopisa, največkrat zastavljajo svojim bralcem. Kaj pravijo?

»Z glasbo. Danes je vse bolj prisotna potreba mladih po širši glasbeni razgledanosti, izobrazbi. Želim tudi dobro resno glasbo...«

»Pravzaprav nič. Včasih si zaželim malo več humorja v naših časopisih — kaj se Slovenci res ne znamo šaliti? Ali pa si zaželim dežnik, ko dežuje, ali pa morda pečen kostanj...«

»No, rad bi vedel, kaj naj študiram, kaj je tisto, za kar sem rojen...«

»Verjetno je eden največjih problemov ta, da nimamo prostora, sicer pa so nam Litijani na anketo odgovorili, da bi prispevali za mladinski dom...«

»Da bi vsi skupaj še bolj odgovorno delali...«

Je epilog potreben?

Vili Pšeničny
Fotografije: Tone Stojko

SPOMINKARSTVO

Kaj lahko ponudimo iz naše zaloge spominkov in katere predmete naj predlagamo iz etnografske zbirke, ki jo ima Pokrajinski muzej v Murski Soboti, se je spontano porajalo vprašanje ob anketi, katero je pred dnevi na Vestnikov naslov poslal odbor za sejme, gospodarsko dejavnost in turistično propagando pri Gospodarski zbornici Slovenije. Namen akcije, ki jo podpira republiška konferenca SZDL, pobudo zanjo pa je dal republiški komite za turizem, je namreč zbrati podatke za elaborat z naslovom Spominkarska dejavnost v Sloveniji.

To stran Mure imamo ohranjenih nekaj tipičnih krajinskih primerkov, ki prav gotovo sodijo med spominkarske. Tako glinena pujtrica — najpogostejše značilno črna, v zadnjem času pa raznobarvno žgana —, ki jo izdelujejo lončarji v Filovcih, Tešanovcih, Pečarovcih in na Kuzmi. Seveda oblikujejo ti tudi številne glinene izdelke, med katerimi ne gre pozabiti rengle in druge raznovrstne modele za peko, lončke za mleko, latvice, vrčke. Naprodaj so na sejmi, ki imajo v Prekmurju še vedno etnografski pečat, poleg glinenih izdelkov pa je na njih moč kupiti umetelno pletene dožnjake, ki jih iz slame oblikujejo spretni roke vaščank v Lipovcih in v Polani, značilne lectarske izdelke, ročno pletene cekarje, predpražnike in še bi lahko naštevali. Redkokdaj je pa še kje najti domače platno, stkanje na domačijah po Goriških bregovih, brezove metle, lesene vile, grablje, sode in podobne ročne izdelke, saj jih je vse manj.

Brigita Bavčar, Pomurski vestnik

PLESKAL JE GOLDEN GATE

ŠIME MILIN iz Tribunja je pravkar dopolnil 80 let, vendar je še vedno zdrav in krepak, kot bi ne čutil posledic težkega in napornega dela. Še

vedno vozi avto po ulicah San Francisca kot mladenič, udeležuje pa se tudi vseh zborovanj izseljenskih organizacij, v katerih še vedno dela, njihovih prireditev, večerij in izletov. Njegova žena Kate, ki je prav tako iz istega kraja, pravi: »Šime je vedno zaposlen. Zna paziti na svoje zdravje, vendar se vedno giblje, vedno si najde kakšno delo.«

Kot trdijo, je Šime pravzaprav edini živi Jugoslovčan, ki je sodeloval pri gradnji znanega mostu v San Franciscu Golden Gate, in to od začetka do konca. Po poklicu je pleskar, zelo dober mojster. Takoj je postal predelavec in je nadzoroval barvanje te velikanske konstrukcije, ki je še vedno eno največjih svetovnih čudes v gradnji mostov.

»Srečo sem imel, da se mi ni nič zgodilo, čeprav sem tam delal več kot deset let. Vendar je bilo to vražje delo,« pravi Šime. »Vsak dan je pihal strahoten veter. Morda je bilo v letu kakih deset dni, da je bilo kolikor toliko mirno. Veliko jih je kasneje zbolelo za revmo. Še vedno se spominjam nesreče mojih tovarišev, ki se je pripetila, ko so eno stran mostu nenadoma preveč dvignili in je 12 pleskarjev padlo v vodo in utonilo. Le enemu je uspelo, da se je prijel za žico in ta je visel dve uri, dokler nismo prišli do njega.«

Zdaj Šime Milin uživa zasluženi pokoj, pokojnina pa je nekoliko nižja, kot bi morala biti, ker tedaj, ko je še delal, zanj niso plačevali vseh prispevkov, vendar jima kljub temu zadostuje za življenje.

»Delo na mostu, ki mi ga je ponudil naš rojak, je bilo zame rešitev v času znane krize,« pripoveduje Šime. »Tedaj sem imel dovolj dela, vendar ljudje niso imeli denarja, da bi mi plačali, od upanja pa se ni dalo živeti. Petinšestdeset dolarjev na teden sem imel zagotovljenih na mostu. Nikoli nisem izostal, nikoli nisem bil bolan.«

Tudi danes se stari Šime ne pritožuje nad zdravjem, le v kolenu, ki si ga je poškodoval, ko je padel, ga od časa do časa »malo poskeli«. Poleg tega »spomina« na most ima Šime

spravljene tudi pasove, s katerimi je bil privezan, ko je delal na Golden Gateu.

Na tem mostu je ameriška vojska že tedaj, ko so ga gradili, preizkušala vzdržljivost svojih vojakov. Če so lahko zdržali tam, potem so bili dobri tudi za Aljasko. Šime pa je vzdržal več kot deset let na najnevarnejših delih tega objekta, ki je visok 70 metrov, dolg pa okoli tri kilometre.

Kljub temu, da je upokojen, aktivno dela v mnogih izseljenskih organizacijah. »Prišel sem, ker nisem mogel prenesti, da so nas Italijani tako neusmiljeno preganjali, pa sem prosil strica, da mi pošlje vozovnico.«

Polnih 33 dni je potoval z ladjo Wilton. To je bilo leta 1921 in od tedaj je Šime vedno s svojimi. »Vidite, zdaj sem Američan, to državo imam rad in jo spoštujem, vendar izseljenci želimo obdržati stik z domačo zemljo in ohraniti tisto, kar smo od nje dobili. Vedno se trudim, da bi to prenesel tudi na naš mlajši rod.«

Med vojno je bil Šime med organizatorji zbiranja pomoči za staro domovino in prizadeto prebivalstvo. »Mesece in mesece smo delali pred rednim delom in po njem,« pravi Šime. »Delali smo po čiščenju, sortiranju, pakiranju in prenašanju različnega blaga na ladje. Naše delo je bilo prostovoljno, da bi bilo čim manj stroškov in da bi bila pomoč čim večja.«

Tudi zdaj Šime — Sam Milin kljub starosti neutrudno hodi od društva do društva, deli nasvete in izkušnje ter zbira staro in mlado, da bi ne pozabili starih krajev... Da bi ohranili tradicijo in vezi z domovino ter tudi s tem pomagali razvoju prijateljskih odnosov med njihovo sedanjo in staro domovino.

Velimir Budimir, TANJUG v Delu

NAZAJ ZARADI NAŠEGA SEDAJ

Znani televizijski avtor in snemalec RUDI KLARIČ se že lep čas ukvarja s pripravami za snemanje serije z naslovom Zgodovina Slovencev.

»Ž željo, da bi posnel serijo filmov o zgodovini Slovencev, se ukvarjam že približno šest let. Zamisel se je izkristalizirala, ko sem spoznal Francija Vardijana, strokovnjaka zavoda za spomeniško varstvo SR Slovenije, in se z njim pričel pogovarjati o tem. Serija bo obsegala sedem dokumentarnih in dobro igranih filmov dolgih 30 do 40 minut.«

Ker te poznamo predvsem kot svetovnega popotnika, se zdi malce ne-

navadno, da si se zdaj napotil v našo preteklost. Ali te je k temu spodbudilo nagnjenje do zgodovine?

»Zmeraj me je zanimala predvsem Slovenija sedaj, danes. Težko pa je bilo govoriti o tem, kakšna ta moja domovina je. Kako naj bi trdil, da so dolenjski griči čudežno lepi, če bi videl poleg njih le Gradec in Trst? Ko sem prepotoval svet, ko sem videl, kakšni so ljudje na domala vseh celinah, da so v osnovi vsi enaki, da pa imajo povsod vendarle nekatere specifične lastnosti, me je zanimalo, od kod te lastnosti Slovencem. Lotil sem se torej raziskovanja, v koliki meri se zgodovina Slovencev odraža v današnjem Slovencu.«

Katere so, denimo, te zgodovinsko pogojene specifične lastnosti Slovencev?

»Predvsem seveda tudi Slovenec nima kakšnih nadčloveških lastnosti. Morda je v njem nekoliko bolj oblikovana zavist, skromnost, strah pred eksponiranjem. Vse to so seveda posledice tisočletnega poniževanja, ki ga je bil deležen od nemške in druge gospode. Čeprav sem končal komaj scenarij in pišem zdaj snemalno knjigo, sem naredil že tudi nekaj posnetkov. Tako sem posnel smučarske skoke v Planici kot enkrat in neponovljiv dogodek. To posebej omenjam zaradi tega, ker pomeni zame Planica simbol korajže našega naroda, dokaz, da smo enako korajžni kot drugi. Ta korajža se je skozi zgodovino različno manifestirala, na začetku v spopadih z zvermi, najbolj pa seveda med narodno-osvobodilnim bojem. Če zdaj primerjam eno in drugo, skromnost in korajžo, bi dal še naslednjo primerjavo: Človek, ki hodi skozi nizka vrata in udari z glavo v podboj, zatém glavo nenehno sklanja... Mi smo stoletja hodili skozi nizka vrata in udarjali z glavo v podboj, zdaj pa so naša vrata velika in široka; v bratski skupnosti z drugimi jugoslovanskimi narodi smo si jih sami dvignili in povečali. Dvig-nimo torej vendar že enkrat tudi glavé!«

In kdaj bo serija končana, nared za predvajanje?

»Pritisk časa lahko na takšen projekt grozovito vpliva, na novinarja seveda tudi, in prav zavoljo tega umiramo v našem poklicu mladi... Poleg tega gre za zahteven projekt. Filmi bodo tudi delno igrani. Sam sem avtor besedila, snemalec, režiser, ogromno dela imam torej. Kljub temu, upam, da bo konec prihodnjega leta (1980) serija končana.«

Upaš, da jo bodo, kot že mnoge tvoje filme, vrteli tudi v tujini?

»Skoraj prepričan sem, da jo bodo vrteli za vse jugoslovanske programe, serija pa bo narejena tako, da bo zanimiva tudi za tujino, predvsem za manjše narode.

S. Niedorfer, Večer

ZLATI JUBILEJ NA BOČU

»Štajerski Rigi« — kot je poimenoval razgledni stolp na Boču slovenski planinski pisatelj profesor dr. Fran Mišič — praznuje 50-letnico. Pobudnik prvega, takrat še lesenega razglednega stolpa na Boču je bil železniški uradnik Oton Zeilhofer iz Poljčan (1894-1959), sin zavednega učitelja Jožefa Zeilhoferja.

Zeilhofer, ki je bil navdušen planinec in vnet za napredek rostnega kraja, je sam zbiral prispevke za stolp in izprosil od tedanjega lastnika boškega gozda les zanj. Razgledni stolp so od-

prli 1. maja 1929. Med vojno so ga Nemci podrli. Planinsko društvo Poljčane je nov stolp, ki je skupno z nadmorsko višino Boča (980 m) dosegel 1000 metrov, postavilo 1. maja 1946.

Boč je kmalu po postavitvi prvega stolpa postal zelo obiskana izletniška točka. Prvi tajnik planinskega društva Poljčane Oton Zeilhofer in prvi predsednik dr. Artur Hronowsky, zaveden zdravnik, sta se lotila gradnje prve planinske kočice. In res so leta 1914 pri Miklavžu pod boškim vrhom preuredili nekdanji hlev za ovce šentjurske kmetijske šole v skromno »restavracijo« s »hišno trafiko«. Planinsko kočico z gostiščem in prenočišči so potem dogradili leta 1951.

Danes sta razgledni stolp z železno konstrukcijo in lepo urejena planinska kočica na prijazni in sončni ravnici pod vrhom Boča na območju severovzhodne slovenske obmejne pokrajine poleg koč na Kozjaku in Pohorju zavoljo priročne lege in čudovitega razgleda s stolpa ena najbolj priljubljenih in obiskanih planinskih postojank.

A. K., Večer

TIK PRED GRADNJO PREDORA POD KARAVANKAMI

Republiška skupnost za ceste in Delniška družba Turska avtocesta sta prejšnji četrtek (sredi oktobra, op. ur.) vabila novinarje iz Avstrije in Jugoslavije ter tudi iz drugih držav na tiskovno konferenco na Bledu in Beljaku v zvezi z gradnjo cestnega predora pod Karavankami. Ob tej priložnosti je bil z letališča v Lescah ogled trase predora ter portalov v Jugoslaviji in Avstriji s helikopterjem jugoslovanske milice.

Na obeh straneh Karavank so v teku predela za gradnjo 7,9 kilometra dolgega cestnega predora. Na naši strani se izvaja zavarovanje strmega področja portala (že en smrten primer). V delu so dovozne ceste k portalu, naročilo za preskrbo z energijo za gradbišče predora in predor, je bilo že oddano. Premajhen podvoz pod železniško progo je bil tudi že razširjen pri gradnji dovozne ceste.

V Jugoslaviji so predela bistveno lažja, kajti dovozna cesta h glavi jaška je že prevozna. Oddana so dela za gradnjo mostu preko Save v območju južnega portala in za cestno povezavo gradbišča.

Z gradnjo predora samega se bo pričelo prihodnje leto. Glede financiranja tega velikega projekta je pogodbeno določeno, da vsaka država zagotovi 400 milijonov šilingov (oziroma

ekvivalentni znesek v dinarjih) kot lastna sredstva. Preostali potrebni kapital mora pridobiti s kreditnimi sredstvi jugoslovanski investitor; te kredite naj bi se odplačalo v 25 letih. Vsi stroški v zvezi z gradnjo se delijo med Avstrijo in Jugoslavijo v razmerju 50:50.

Od 7864 m dolgega predora je 4414 m na avstrijskem in 3450 m na jugoslovanskem državnem ozemlju. Jugoslovanski del predora je glede gradnje (struktura materiala zelo neugodna) mnogo težavnejši. 7,5 m široko betonsko vozišče se od severnega portala dviga proti državni meji z 0,50 ‰ in nato pada z 1,35 ‰ proti južnemu portalu. Nadmorska višina temena predora je 673 m, kar pomeni, da je izredno nizka.

Kot prezračevalni sistem je predvideno prečno (v vertikalni smeri) prezračevanje; pri tem se svež zrak vpihuje v vozni prostor (horizontalno cev) in odpadni zrak izsesava iz voznega prostora. Pripadajoči ventilatorji se nahajajo na portalih in v dveh kavernah, ki sta izkopani v hribini na vznožju prezračevalnih jaškov, globokih 202 m oziroma 579 m.

Mejna oziroma carinska kontrola se bo opravljala samo pri vходу v predor, tako da se pri izstopu voznikom ne bo več treba ustavljati. Z načrtovanjem cestnega predora so začeli že pred desetimi leti. Izgotovljenih je bilo 23 raznih variant predno so se odločili za varianto, ki jo sedaj uresničujejo. Uresničitev celotnega projekta bo stala 3,7 milijarde šilingov.

Sprva bodo izvrtali eno cev predora, skozi katero bo potekala dvo-smerna cesta, vendar že leta 1995 pa bo promet — po izračunih strokovnjakov tako velik, da bo potrebna izgradnja druge cevi, do tedaj naj bi zadoščala polovična avtocesta v obe smeri.

V zvezi s karavanškim predorom in z izboljšanjem cestnega prometa na relaciji med srednjo oz. zahodno Evropo in Bližnjimi vzhodom, je Jugoslavija že pričela z izgradnjo tako imenovane »transjugoslovanske avtoceste«, ki je na odseku Beograd—Niš že gotova in ki bo mnogo prispevala, da se bo poleg gospodarskih prednosti med drugim turistično vedno bolj zanimiva Makedonija bolj približala Avstriji oziroma srednji Evropi.

Pobočje hriba severnega portala v katerega bodo v teku let zvrtili dva predora, se imenuje Tabor. Le-ta je med našim prebivalstvom znan po tem, da so se pred Turki tam nekdanj skrivali domačini iz Roža. Nekdanj od-ročni in samotni hrib Tabor je danes veliko gradbišče, v bližnji bodočnosti pa se bo skozi njegovo nedrje vlekla ogromna kača vozil iz cele Evrope.

Včasih je bil Tabor zatočišče pred sovražniki, sedaj pa je njegova vloga povsem drugačna, saj bo med drugim tudi mnogo prispeval k zbližanju in izboljšanju odnosov med sosednjima narodoma in drugimi narodi Evrope.

Slovenski vestnik, Celovec

PO KARAVANŠKIH POTEH

Planince ter vse, ki jim je kaj do neoskrunjene narave, v zadnjih letih najbolj skrbi prav narava, saj so »roke« civilizacije dolge, sežejo v vsak še tako skrit kot naše dežele, njeni prsti pa počasi dušijo s svojim prijemom nekdanjo planinsko idilo. Toda ni še vse povsem izgubljeno, kajti kdor se poda v prelepe Karavan-

ke, lahko opazi, da je življenje visoko nad mesti vendale še vedno skoraj takšno kot nekoč.

Od Tržiča mimo Loma do doma pod Storžičem ti dajo prijazni ljudje vedeti, da še vedno živijo življenje, kakršnega si ljubitelji planin želimo. Od doma naprej lahko obiskovalci vidijo, kako prizadevnejši obnavljajo zapuščene planinske in planšarske kočice, na Bistriški planini še vedno srečaš čredo govedi, tam ti tudi ljubeznivo postrežejo z mlekom, kislim mlekom, sirom in še s čim...

Na vsej poti proti Storžiču in drugim vrhovom, vse tja do Pristave na Javorniškem Rovtu, lahko začutiš prvinsko življenje, ki ga pokvarjenost urbaniziranega načina življenja še ni posrkala.

Ljubljanski dnevnik

HOTULJSKI VI

30 LET JE MINILO OD SMRTI LOVRA KUJARJA — PREŽIHOVEGA VORANCA

Lovro Kuhar, eden največjih slovenskih pisateljev, je v letih pred drugo svetovno vojno stopil v slovensko književnost kot predstavnik socialnega realizma, kot pesnik koroške zemlje in tudi kot revolucionar.

Za njegovo življenjsko pot je dejal pesnik Oton Župančič, da je bila težavna; »od paše in pluga do fužin in strojev, pot našega človeka od kmetskega pastirčka do delavca, od delavca do zavednega socialista in borca za bodočnost«.

Bil je izredno nadarjen samouk, končal je namreč samo tečaja združne šole, preživel je fronto med prvo svetovno vojno, po pobegu z nje pa italijansko taborišče, tvegane dneve ilegalnega partijskega dela po prvi vojni v domačem Guštanju (danes so to Ravne), desetletje negotovega življenja v tujini v emigraciji, med drugo svetovno vojno pa mu ni bilo prizanešeno z bivanjem v uničevalnih nacističnih taboriščih v Sachsenhausnu in Mathausnu. Iz njiju se je vrnil bolan v domovino, a se je kljub hudo zrahljanemu zdravju lotil ljudsko-izobraževalnega dela in bil tudi ljudski poslanec, do svoje smrti pa v povojnih letih skorajda ni nič več pisal.

Črtice in povesti iz kmečkega življenja je Prežih začel pisati že kot šestnajstletnik. Njegova prva samostojna knjiga so bile Povesti; sledili so jim sloviti Samorastniki, ki so s Hudabivško Meto zaživel tudi na filmskem platnu, potem

pa se je Prežih lotil pisanja romanov in ustvaril z njimi mogočne podobe iz življenja slovenskega ljudstva na Koroškem. Tako so nastali Požganica, roman, v katerem je Prežih upodobil boj za svobodo Koroške in revolucionarne dogodke v Mežiški dolini, Doberdob z boji na italijanski fronti, trpljenjem slovenskih vojakov na bojiščih in njihovim uporom v Judenburgu pa Jamnica, s katero je pisatelj postavil spomenik rodnim Kotljam. Na seznamu Vorančevih del so še potopis od Kotelj do Belih vod, pripovedovanje o poteh po Evropi in bivanju v ječah z naslovom Borba na tujih tleh, zgodovina trpljenja in bojov slovenskih proletarcev v knjigi Naši mejniki... Zadnja Vorančeva knjiga so Solzice; ena najlepših mladinskih slovenskih knjig so, saj je z njimi pisatelj izpovedal svojo ljubezen do matere, materinega jezika, domovine in dokazal svojo veliko povezanost z naravo in domačo zemljo.

Vsa Vorančeva dela sodijo v zakladnico slovenskega pisateljskega izročila, a so s svojo kakovostjo presegla slovenski narodnostni in jezikovni prostor, prevedena pa so tudi v številne tuje jezike.

To je Prežih — pisatelj.

Pisatelj Lovro Kuhar je najčesče nastopal v literarni javnosti s psevdonimom Prežihov Voranc. Imel pa je še eno ime in del življenja pod njim — Rihard Valič.

Komunist in illegalec Rihard Valič je bil v tridesetih letih evropski potnik v

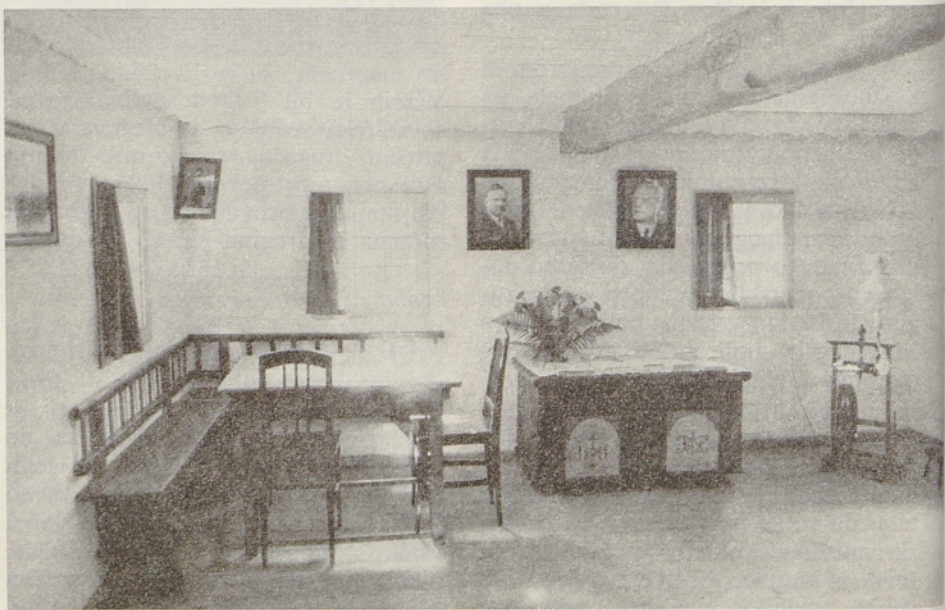
službi mednarodnega delavskega gibanja. Od Skandinavije do Balkana (Romunija, Bolgarija, Grčija), od Moskve do Pariza ga je vodila ilegalna pot in celo desetletje je preživel stran od domovine. Kot komunistični instruktor je potoval iz dežele v deželo, pomagal je koroškim Slovencem, ko so nanje pritisnili nemško-avstrijski nacionalisti... Ko so ga leta 1936 ujeli na Dunaju, je pri zasliševanju povedal, da je živel v Nemčiji in delal za Rdečo pomoč celih 16 mesecev. Kot instruktor je prepotoval Romunijo, Bolgarijo, Grčijo, Francijo in Norveško, kjer je organiziral in vodil stavke kmetijskih delavcev. Urejal je tudi glavno partijsko glasilo Delo, deloval v Rdeči sindikalni internacionali, bil leta 1934 izvoljen za člana CK KPJ, ilegalno, a aktivno politično drugoval z maršalom Titom, Miho Marinkom, Edvardom Kardeljem in drugimi, ki so emigrirali iz domovine v Pariz, in se leta 1939 vrnil na skrivaj domov.

Bil je svetovni potnik v službi mednarodnega delavskega razreda, a vedno čvrsto zasidran na svoji koroški zemlji. To je Prežih — revolucionar.

Prežih — prosvetar pa je že pred prvo svetovno vojno sodeloval v delavskem časopisu Zarja s svojimi prispevki, kot uradnik — dnevičar v guštanski jeklarini je bil celo desetletje lokalni dopisnik in je v različnih tedanjih naprednih glasilih obveščal bralce predvsem o ljudsko-prosvetnem delu. Ko brskamo po poru-

Pisateljova vdova Marija Kuhar odpira Prežihovo bajto javnosti

Pogled v notranjost spominskega muzeja Prežihovega Voranca na Preškem vrhu (vse slike: Danilo Škofič)

kulturno dejanje v zgodovini. »Optimizem, vera v moč, v napredek, je davna last družine Kuharjevih,« je zapisal še potem, ko ga je v dvajsetih letih nekaj časa pestil hud pesimizem.

KOROŠKA – SVOJEMU PREŽIHU

Letošnje obletnico — 18. februarja bo minilo 30 let od smrti Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca — Riharda Valiča — so v Mežiški dolini pričeli obhajati že oktobra minulega leta. Z vrsto prireditev pod skupnim imenom Vorančevi dnevi, ki so postali že tradicionalni, so se prebivalci te koroške doline oddolžili spominu svojega velikega rojaka.

Na Preškem vrhu so mu odkrili spomenik, delo akad. kiparja Stojana Batiča. Na predlog velikega Koroška, Ravenčana dr. Franca Sušnika stoji mogočen bronast Vorančev kip na ravnini zahodno od Prežihove bajte, blizu brez nad nekdanjim ajdovim strniščem; zazrt je Voranc proti Gori, na hotuljski svet, na Munke in Bunke — in na sodobne domove svojih samorastnikov...

Svojemu Vorancu v čast so uredili tudi takomenovano Prežihovo bajto. Slab streljaj niže je od spomenika in prisloneja ob bok Preškega vrha. Iz te bajte, etnografsko nadvse zanimive, ki so jo Kuharjevi kupili leta 1911, je mladi Lovro odhajal v svet in se spet semkaj vračal. Sem se je zatekel med obema vojnama s partijskimi tovariši in sli, semkaj so v letih diktature in druge svetovne vojne romale njegove misli, ko se je v daljnih evropskih deželah — in ječah — spominjal svojih najdražjih in domovine.

Štirje vneti kulturni delavci iz Raven — Sušnik, Nrdavič, Košta in Bevc — so predlagali obnovo Prežihove bajte. Sprva so se jim pridružili vsi krajan, potlej pa še slovenska mladina, ki je zbiralala Prežihov dinar, pa kulturne organizacije na Slovenskem in vse občine, tako da ni šlo več zgolj za koroško, marveč za splošno slovensko kulturno gibanje.

»Že doslej je imela Prežihova domačija skoraj toliko obiskovalcev kot Prešernova rojstna hiša v Vrbi: poslej pa se bo spremenila v romarski kraj za vse ljudi dobre volje, ki jim je Prežih odkril lepoto slovenske besede in tragiko plebejske kmečke usode,« je v slavnostnem govoru ob otvoritvi dejal predsednik SZDL Slovenije Mitja Ribičič.

V Prežihovi bajti — muzeju lahko preberemo tele Vorančeve besede, ki jih je pisatelj zapisal gostačem, fužinarjem in bajtarjem svoje Drajne:

»Danes ali jutri me ne bo več in moralo bi mi biti vseeno. Ker je pa človek človek, to ni mogoče. Svet bo živel tudi za menoj, kakor bo vedel in znal. Morda bo živel bolje in lepše, kakor smo znali živeti mi. Življenje gre pač svojo pot. Jaz se tega veselim.«

Tu je tudi Vorančevo pismo materi iz tistega dne, ko je njenega Lovra osvobodila zavezniška vojska iz taborišča smrti:

»Uresničile so se naše najsmelejše želje: združena Slovenija je osvobodjena. Priborili smo si to svobodo z velikimi

žrtvami, ali predraga ta cena ni, ako bomo znali živeti.«

Spominski Vorančev muzej v Prežihovi bajti bodo v naslednjih letih še dopolnili; opremili bodo klet, razstavili tesarско orodje — pisateljev oče je bil namreč tesar —, na podstrešju pa bo sčasoma manjša etnološka zbirka.

V okviru proslavljanj so na Ravnah zasedali slovenski kulturni delavci; strokovno so osvetlili Prežihovo pisateljsko podobo in spregovorili o njegovem delu pred vojno in po njej. V Kotljah, pisateljevem rojstnem kraju prav blizu Raven so odprli posodobljen kulturni dom z imenom velikega pisatelja, po vsej Koroški pa so bile še številne kulturne prireditve, predvsem so bili to literarni večeri, na katerih so brali odlomke iz pisateljevih del.

Sicer pa Vorancu v čast slovenski otroci že leta tekmujejo v branju za Prežihovo bralno značko, bronasto, srebrno, zlato, na seznamu izbranih knjig za to plemenito tekmo so Solzice na častnem mestu...

Pisatelju v čast in spomin pelje tudi po Koroškem prav posebna pot. Vorančeva pot.

»Vorancu v spomin in vsemu tistemu, kar se je v Vorancu zgrnilo in se zgrinja v njegovi podobi: domača zemlja in strast korenin, narodnoosvobodilna borba in ljudska revolucija,« je dejal dr. Franc Sušnik, idejni oče poti. »Hotuljske postaje njegovega življenja so to, potnik slediš poteze njegovega obraza; živel jih je, kjerkoli je bil po svetu...«

Enajst postaj šteje Vorančeva pot in prične se na Kiseli vodi kot Rinskemu vrelcu rečajo Hotuljci. Gre ob Hotulji do Kotnika, kjer se je rodil Voranc, in dalje k Toneju, kjer je nekoč gospodaril Vorančev ded, tisti, ki je pred dvesto leti prinesel iz podjunske Globasnice v te kraje priimek Kuhar. Pot gre dalje ob Ivačkem jezeru k Lužniku (tu je umrl Svetneči Gašper iz Vorančeve povesti Pot na klop) pa čez Šratnek na Kravperk, Vorančeve matere starodavni dom. A stare kramperske hiše ni več; ostala je le bajta, od hiše pa tram iz dimnice, shranjen v velikovškem muzeju. Pot pripelje na Prežihovo in k Prežihovi bajti in skozi Kotlje obhajaj na tej poti zadnji spomin na Voranca. Tu, na hotuljskem pokopališču, leži ob zidu v grobnici Lovro Kuhar že trideset let. Ob svojem dedu je, babici, očetu, materi, ki jo je neizmerno ljubil, bratu Anzi, Lojznu, Gusteljnu. Hotuljski velikan...

Ne bilo bi prav ob koncu ne spomniti se njegovih besed, ki jih je izrekel jeseni 1945 na srečanju slovenskih pisateljev. So namreč bistvo Vorančevega pisanja:

»Pisatelj sme pisati samo po svoji vesti. Najgloblje in najmočnejše ljudske tipe ustvarja ljudstvo samo. Ljudstvo je prvi ustvarjalec slovenske umetnosti, umetniki se morajo boriti in izpovedovati to, za kar se ljudstvo bori in zaradi česar ljudstvo trpi.

Lepo je samo tisto, kar sovpada z resničnostjo.«

Prežihov Voranc je te besede vsa leta svojega pisateljevanja spreminjal v dejanja.

Jagoda Vigele

menelih listih Rdečega prapora, Glasu svobode ali Enotnosti, zvemo iz Kuharjevih prispevkov, da so v tedanjem Guštanju ves izkupiček ob uprizoritvi spevoigre Kovačev študent namenili ustanovitvi javne delavske knjižnice. Zvemo, da segajo začetki dramske skupine delavske izobraževalne organizacije Svoboda na današnjih Ravnah v leto 1920 pa da je le-ta proslavila peto obletnico smrti Liebknechta in Luksemburgove z recitiranjem nekaterih Seliškarjevih pesmi in da je tudi Lovro Kuhar recitiral pesem z naslovom Upor.

Posebej zanimiva je iz tistega časa tale Kuharjeva izjava: na eni izmed prvomajskih proslav je namreč med drugim dejal, da »delavstva ne bodo rešile samo rdeče zastave in parole, ampak delo in poglobitev razredne zavesti ter razrednih organizacij«.

Vedno je Kuhar opozarjal na izobraževanje in tudi na vzgojo, narodnostno in politično. Na Norveškem se je navdušil ob ljudem dostopnih muzejih in drugih širokih kulturnih možnostih v tej deželi. »Tukaj kultura ni last tanke, privilegirane plasti, temveč last ljudstva,« je zapisal kasneje v svoji znameniti norveški reportaži.

Po skrivni vrnitvi domov, na jesen 1939. leta, se je sprva ves posvetil pisateljevanju, prav hitro pa ga srečamo kot organizatorja kulturnih delavcev, predlagatelja široko zasnovanih akcij, boj zoper fašizem pa je štel za največjo

Spomenik Vorancu, delo kiparja Stojana Batiča, na Preškem vrhu

po sloveniji

V **AJDOVŠČINI** se že pripravljajo na tradicionalno srečanje dijakov srednjih šol Primorske in iz zamejstva. Tamkajšnji šolski center bo gostil športne ekipe srednjih šol, razpisal pa je tudi natečaja za likovna in literarna dela. Srečanje bo aprila, namenjeno pa je predvsem medsebojnemu spoznavanju mladih in skupnim načrtom za prihodnje obdobje.

V **BELTINCIH** gradijo kanalizacijo od osnovne šole do novega stanovanjskega bloka na Panonski ulici. Na kanalizacijo bodo priključili tudi novo blagovnico; dokončno bo le-ta obratovala, ko bo reguliran potok Črnca.

Na **BLEDU** je bil že IX. kongres zveze slavističnih društev Jugoslavije, ki mu je prisostvovalo okrog 700 slavistov iz vseh republik in pokrajin. Kongres, na katerem so v štirih dneh njegovega trajanja obravnavali 170 referatov, je posvetil veliko pozornosti

reformi vzgoje in izobraževanja v srednjem usmerjenem šolstvu. Njegovi udeleženci so tudi poudarili vlogo radija in televizije ne le pri pouku materinega jezika, temveč še v večji meri pri medsebojnem seznanjanju jezikov in književnosti bratskih narodov in narodnosti.

Poljščanski planinci so temeljito prenovili svoj dom na **BOČU**, ki je na nadmorski višini 698 metrov, ima 40 ležišč in restavracijo s 100 sedeži. Dom na Boču je oskrbovan vse leto, v njegovi neposredni bližini pa je smučarska vlečnica z zmogljivostjo 150 smučarjev na uro.

Predvsem s prostovoljnim delom so člani gasilskega društva na **COLU** zgradili v pičlih dveh letih svoj dom, v katerem je prostor za dve gasilski vozili in soba za sestanke. Pozivu za pomoč pri gradnji so se odzvali tudi vsi vaščani, ki imajo gozd in so darovali 47 smrek; posekali so jih na predelu od Otlice in Križne gore do Podkraja.

Na pobudo prebivalcev **DOBRNE** so v tem lepem zdraviliškem kraju obnovili in prav lepo uredili kinodvorano, ki je bila zgrajena že pred drugo svetovno vojno, zdaj pa si gostje in domačini žele le še dobrih filmskih predstav.

V **DOBROVNIKU** so praznik svojega kraja združili s 55. obletnico obstoja in delovanja gasilskega društva. Ob tej priložnosti so kupili nov gasil-

ski avto in brizgalno. Dvojni praznik so vaščani popestrili z bogatim kulturnim sporedom, v katerem so sodelovali učenci dobrovniške osnovne šole in vaška mladina.

Konec oktobra so člani kulturno umetniškega društva v **DOVJU — MOJSTRANI** proslavili 30-letnico ustanovitve in dela. V začetku je imelo društvo, ki je poimenovano po revolucionarju in idejnem vodji vstaje na Dovjem in v Mojstrani Jaku Rabiču, le dramsko skupino in knjižnico, kasneje pa še pevski zbor in zadnja leta uspešno folklorno skupino. Jubilej so člani društva proslavili s svečano akademijo in podelitvijo priznanj najzaslužnejšim.

V **GORNJI RADGONI** so v industrijskem delu mesta postavili prvi steber nove tovarne Gorenje-Elrad. V njej bo prostora sprva za okrog 600 delavcev, ki se bodo preselili iz sedanjih starih in neustreznih prostorov, kasneje pa še nekaj stotin delavcev. Celotna površina bo merila namreč okrog 10 tisoč kvadratnih metrov.

V **KOMENDI** pri Kamniku je bila oktobra tradicionalna konjeniška prireditev s kasaškim in jahalnim programom, ki si jo je — kot zadnjo tovrstno prireditev v minulem letu — ogledalo lepo število ljudi. To seveda pomeni, da je postala Komenda že eden izmed vodilnih konjeniških središč v Sloveniji.

Prebivalci **GRIBELJ** bodo pričeli letos zidati kulturni dom, ki bo stal

Prizor s hipodroma v Komendi (foto: Lado Čuk)

nasproti gasilskega doma, se pravi v vašem središču. K odločitvi jih je privedlo dejstvo, da se zadnja leta razvija v Gribljah pestro kulturno življenje; zlasti je dejaven pevski zbor, ki je pobudnik vsakoletnih srečanj pevskih zborov, ki žive in delujejo ob Kolpi.

Tovarna Tekstilindus v **KRANJU**, ki je bila še pred nekaj leti povsem odvisna od uvoza surovin, predvsem bombaža, je pričela zadnja leta vključevati v svojo proizvodnjo domača sintetična vlakna in umetna vlakna in je tako zmanjšala uvoz za dobro četrtino. Še dalje pa ostaja kranjski Tekstilindus v vrhu jugoslovanskih izvoznikov tekstilnega blaga.

LENDAVI se obeta, da bo dobila muzej na prostem. Gre za odločitev podjetja INA Nafta, da v bližnjih Petišovcih zbere stare stroje in druge naprave, ki so jih uporabljali pri vrtanju nafte v zadnjih sto letih. Muzej naj bi bil urejen že letos, ko bo omenjeno podjetje slavilo 35-letnico obstoja.

Pivovarna union v **LJUBLJANI** je ob svojem 115-rojstnem dnevu prejela še eno veliko potrditev za svoja prizadevanja glede kakovosti piva: mednarodna žirija — Monde Selection de la Qualite — je na tekmovanju Pariz 79 podelila ljubljanskemu Unionu 3 zlate medalje (union pivo-ležak, union pivo-grand, uni-hmeljni napitek) in dve srebrni medalji (union pivo-svetlo in union pivo-temno).

Na **MIROSANU**, eni največjih plantaž jabolč v Sloveniji, so letošnji pridelek pospravili že do sredine oktobra. Sade je to jesen izredno dobro obrodilo in v Mirošanu so izračunali, da so nabrali okrog 3.000 ton izvrstnih jabolč.

V **MORAVČAH** so odprli nov lovski dom, za katerega so veliko dela opravili lovci sami, denar zanj pa so prispevali tudi vaščani. Moravski lovci so ob tej priložnosti razvili svoj društveni prapor in podelili pohvale najzaslužnejšim članom.

V **MOSTJU** — **BANUTI** gradijo vaški vodovod, za katerega so že izkopali jarke in položili cevi. Pri delu so pomagali tudi mladinci. Računajo, da se bodo v tej vasi prav kmalu priključili omrežju lendavskega vodovoda.

V **MURSKI SOBOTI** so se lotili prenavljanja starega gradu, ki ga je že temeljito načel zob časa. Nova podoba dvorišča bo pripomogla k celovitejši estetski podobi tega prelepega murskosoboškega gradu, v katerem so dragocene zgodovinske in kulturno-umetniške zbirke.

V **PIRANU** končujejo delavci koprskega podjetja Stavbenik še zadnja dela pri prvi fazi novega visokošolskega raziskovalnega centra, ki bo prav blizu novega bernardinskega hotela. Morski biologi bodo tako pridobili skoraj 1.000 kv. metrov površin, kar pomeni, da bodo novi prostori omogočili organizacijo mednarodnega diplomatskega študija.

šport

NOGOMET — Konec novembra so nogometaši odigrali zadnje kolo jesen-Radnički iz Niša, tretja Crvena Zvezda skega dela prvenstva. Na prvem mestu je trenutno moštvo Sarajeva, drugi je iz Beograda in četrti Hajduk iz Splita. Ljubljanska Olimpija je po tem delu prvenstva na osmem mestu, z več kot polovico možnih točk, kar je že uspeh.

V II. zvezni ligi — zahodna skupina, kjer igrajo letos tri slovenska moštva, po prvi polovici prvenstva vodi Spartak iz Subotice. Zadovoljni smo lahko le z uvrstitvijo Rudarja iz Velenja, medtem ko sta razočarala Maribor in trboveljski Rudar, ki sta predzadnji oziroma zadnji.

KOŠARKA — Košarkarska reprezentanca Jugoslavije je bila v novembru na večtedenski turneji po Združenih državah Amerike, kjer je odigrala več tekem z najboljšimi univerzitetnimi moštvimi. Izgubili so sedem tekem in le trikrat zmagali. Po vrnitvi so košarkarji izjavili, da so večino tekem izgubili zaradi utrujenosti od prenapornih potovanj.

osebnosti

Na novem Cankarjevem trgu v Ljubljani bodo pred novo kulturno stavbo postavili spomenik Ivanu Cankarju, kot ga je s sodelavcem arhitektom Mirom Zdovcem zasnoval akademski kipar **SLAVKO TIHEC**. Gre za kocko, ki bo imela na svojih štirih bočnih straneh lik velikega pisatelja in njegov značilni podpis. Kipar Slavko Tihec je s svojimi deli znan tudi v tujih deželah, z uspehom pa je razstavljal tudi na slovitem bienalu likovnikov v Benetkah.

V Zahodnem Berlinu priredijo vsake tri leta Razstavo evropskih fotografij. Letos je za razstavo konkuriralo 280 fotografij, izbrali pa so le 32 kolekcij. Edini Jugoslovan med izbranimi fotografi je letošnji nagrajenec Prešernovega sklada Slovenec **STOJAN KERBLER** iz Ptuja. Zahodnonemška razstava je Kerblerjeva tisoča skupinska razstava.

MIŠKO KRANJEC, najpomembnejši živeči slovenski pisatelj, je napisal nov roman, ki se dogaja v Ljubljani v letu 1926. Avtor pripoveduje, kako so ga kot 18-letnega študenta izključili iz takratnega dijaškega doma Marijanišče in kako je pozneje živel v revščini, brez stanovanja in lačen. Roman obsega 300 strani.

Jugoslavija je dobila dva nova viteza hmeljarstva — Bogdana Panajotovića iz Vojvodine in **VLADIMIRA BIRSO** iz Slovenije. Red vitezov hmeljarstva sta dobila na svetovnem kongresu hmeljarjev v Veliki Britaniji.

ŽARKO PETAN, režiser in satirik, je v graško-dunajsko-kölnski založbi Styria izdal zbirko aforizmov z naslovom S prazno glavo se lažje kima (Mit leerem Kopf nickt es sich leichter). Prevedla sta Drago Grah in Mikolaj Dutsch, uvod knjigi pa je napisal predsednik Avstrijske literarne družbe dr. Wolfgang Kraus. Izšla je v 2000 izvodih.

DR. LAVO ČERMELJ OB 90-LETNICI

»LJUBIL SEM SVOJE LJUDSTVO...«

»Nikoli mi ni bilo žal svoje opredelitve. Ves čas sem imel zadoščenje, da opravljam koristno delo,« je izjavil ugledni tržaški Slovenec, narodni in protifašistični borec, znanstvenik in publicist dr. Lavo Čermelj, ko nam je ob svoji 90-letnici razgrinjal drobce iz svojega izredno plodnega življenja. Vsakdo, ki vsaj v grobih opisih pozna življenje in delo dr. Lava Čermelja — človeka, ki se je v boju za pravice Slovencev pod fašističnim jarmom odrekal ugledni karieri znanstvenika in je bil v boju za resnico pripravljen žrtvovati tudi svoje življenje — se namreč nehote vpraša, če mu je morda le bilo kdaj žal zavestne izbire trnove življenjske poti.

Čeprav se je vsa leta študija v Pragi in na Dunaju kot sin pristaniškega te-

žaka iz Trsta zelo težko prebival, se je vendarle leta 1914 kot 25-letni doktor fizike vrnil z Dunaja v rodni Trst. Tudi po italijanski zasedbi ga ni zapustil kot mnogi slovenski intelektualci in odšel v Ljubljano, kjer ga je na pravkar ustanovljeni univerzi čakalo znanstveno delo na področju matematike in fizike. Raje se je z vso vne- mo, ki je lastna mladim ljudem, posvetil boju za pravice Slovencev, ki jih je fašistično nasilje vse bolj dušilo. S predanostjo se je tako posvetil delu za slovensko narodno skupnost na šolskem, ljudskoprosvetnem, kulturnem in publicističnem področju.

»Čutil sem, da je bilo moje delo za izboljšanje razmer Slovencev pod Italijo bolj potrebno,« se spominja danes. Zato mu nikoli ni bilo žal prostega

časa, ki ga je vsega posvetil boju za pravice naših manjšin pod Italijo. V letih, ko se je fašizem v Italiji vse bolj razpredal, ni izpustil niti ene nedelje, ne da bi šel kam predavat in osveščati ljudi. Ker je razkrinkaval genocidne namene fašistov, je dostikrat moral izginiti z govorniškega mesta skupaj s poslušalci, še preden so pridrveli fašisti.

Toda, kar mu ni uspelo povedati ustno, je napisal. Poleg prostovoljnih predavanj in redne zaposlitve kot profesor matematike in fizike ter poučevanja na ilegalnih slovenskih šolah in tečajih, je našel čas tudi za publicistično delo. Urednikoval in sodeloval je kar pri osmih revijah, že zelo zgodaj pa je začel sistematično zbirati vesti in dokumentacijo o zatiranju Slovencev in Hrvatov na Primorskem.

V številnih revijah je objavil vrsto člankov, v katerih je brez pretiravanja, le z golimi dejstvi, razkrinkaval asimilacijske težnje fašistov. Ustanovil je tednik Novice, kot sourednik Njive pa je v njej objavljajl članke, v katerih je z dokumenti opozarjal, kako italijanska uprava zatira slovensko in hrvaško šolstvo. Še pred vojaškimi guvernerji je namreč zbral podatke o velikem številu šol, ki so jih zaprle vojaške oblasti. Podprt z dokazi se je leta 1919 kot predsednik višjega kulturnega sveta odpravil celo v Rim, da je pri takratnem ministrskem predsedniku Francescu Nittiju protestiral zaradi preganjanja slovenskega šolstva v Julijski Krajini.

Da bi lahko v miru delal, kot sam pravi, se pod članke večinoma ni podpisoval s pravim imenom. Kljub temu pa so ga fašisti kmalu izvohali. Leta 1923 je zato izgubil službo profesorja na realki v Idriji. Toda vseeno je v svojem boju za pravico vztrajal. Vodil je na pol legalne slovenske trgovske in zadružne tečaje v Trstu, bil tajnik Prosvete in urednik raznih revij. Ko so fašistične oblasti prepovedale uvoz slovenskih knjig iz Jugoslavije, je skupaj s Francetom Bevkom in še nekaterimi ustanovil popularno Biblioteko za pouk in zabavo in knjižno zbirko Luč.

»Ko je pričel v letih po razpustu političnih strank v Italiji fašistični režim pritiskati obroč okoli slovenskih in hrvaških organizacij, je bilo videti, da so prišle tudi te na vrsto, da končajo pod fašistično giljotino. Z raznimi pretvezami so ukinili zdaj to zdaj ono organizacijo. Ker so okoli leta 1927 ukinjali tudi slovenske liste in časopise, smo sprevideli, da je edina možnost širiti slovensko besedo s knjigo. Zato smo se odločili za Luč,« pojasnjuje dr. Lavo Čermelj.

V zbirki Luč so tako dvakrat na leto natisnili serijo treh knjig: zbornik

Luč, izvirno slovensko povest in prevod iz kakega slovanskega jezika. V zbornik je že pisal tisto vrsto dokumentarnih člankov, po katerih je založeval v Evropi. Na njihovi osnovi je namreč pozneje napisal knjige in razprave, ki so jih imeli v vsej Evropi za zgled objektivnega prikazovanja razmer, v katerih živi neka manjšina.

Seveda razprav, ki so izzvenele v obtožnico fašistov, ni mogel pisati v Trstu. Tam so mu že tako ali drugače kmalu začela goreti tla pod nogami. Novembra 1929 mu je grozil zapor in ni imel druge izbire, kot da je skrivaj pobegnil čez mejo, preoblečen v železničarja. V Ljubljani je po nekaj mesecih iskanja dobil delo gimnazijskega profesorja, toda boja za pravice svojih rojakov v Trstu in opustil. Tu so ga namreč čakali debeli svežnji časopisnih izrezkov, beležk in dokumentarnega gradiva, ki ga je od prvih let italijanske zasedbe Trsta pošiljal v Ljubljano k staremu prijatelju.

Iz tega gradiva in pa iz časopisnih člankov tržaških dnevnikov je s potrpežljivo natančnostjo spisal dvoje svojih najpomembnejših del o manjšini.

Prvo, izčrpno razpravo o položaju Slovencev in Hrvatov v Italiji, je kongres evropskih narodnosti ocenil kot nepristransko, objektivno študijo in jo poslal vsem vodstvom evropskih narodnih manjšin kot zgled, kakšno naj bo poročilo o položaju manjšine. Njegovo drugo veliko delo z naslovom *Life and Death Struggle of a National Minority*, natisnjeno leta 1936 v angleškem jeziku, pa je svetovno javnost dokumentirano obvestilo o genocidu, ki so ga Italijani izvajali na Primorskem nad Slovenci in Hrvati.

Knjiga je naletela v mednarodni javnosti na tako velik odmev, da so jo že dve leti pozneje izdali v francoskem in nato še v ruskem jeziku. Čeprav je dr. Čermelj v njej navajal le suhoparna dejstva, je s svojim delom tako pretresel svet, da ga je angleški Balkanski komite leta 1933 povabil v London, kjer naj bi pred angleškimi parlamentarci poročal o življenju Slovencev in Hrvatov pod Italijo. Res se je sredi julija 1937 s predsednikom emigrantske zveze dr. Ivanom Čoko odpravil v London.

»Ker ni bilo izključeno, da nama jugoslovanska oblast onemogoči pot, sva si priskrbela potne listine za Pariz, kjer je bila tedaj svetovna razstava in šele tam vprašala za nadaljnjo pot. Sestanka v parlamentu sta se udeležila tudi Henry Wickham Steed in Seton Watson, ki sta se že ob koncu prve svetovne vojne močno zavzemala za pravice novo nastale Jugoslavije. S tem sestankom smo zbudili zanimanje mednarodne javnosti za vprašanje na-

ših rojakov pod Italijo,« pripoveduje Lavo Čermelj.

V italijanskem jeziku je knjiga izšla šele pred petimi leti. Italijanski bralci so bili ogorčeni, ko so lahko prebrali, kako je fašizem divjal nad pripadniki manjšin zgolj zato, ker niso hoteli zatajiti svojega porekla. Še bolj bi bili, če bi vedeli, da so fašisti Čermelja prav zaradi knjige skorajda usmrtili.

Ko so ob začetku druge svetovne vojne prikorakali v Ljubljano, je bila ena njihovih prvih aretacij aprila 1941 prav aretacija dr. Čermelja. S 60 drugimi rojaki so ga postavili pred posebni fašistični tribunal, ki je dotlej že 15 let izrekal sodbe nad slovenskimi in italijanskimi protifašisti in katerega umore je Čermelj razkrinkaval pred evropsko javnostjo. Prav zato so ga še z večjim zadoščanjem v slovitim drugem tržaškem procesu skupaj še z osmimi tovariši obsodili na smrt. Toda Čermelj ni klonil in ni hotel prositi za pomilostitev. Dejal je le:

»Če boste glede mene potrdili predlog, ki ga je dal državni pravdnik, bom jutri ustreljen in moja družina bo brez očeta. Zakaj to? Ekscelenca, za mano je petdeset let častnega in odkritega, delavnega in plodovitega življenja; tega sem v veliki meri posvetil stvari našega ljudstva, ki sem ga vedno ljubil in ki ga bom ljubil do svojega zadnjega dihljaja. Ta moja ljubezen je bila najčistejša, bila je vedno povsem nesebična in ni bila nikdar omažeževana. Edini moj prestopek je bil, da sem ljubil svoje ljudstvo, to pa je vendar pravica, da, sveta dolžnost vsakega človeka.«

Naslednjega dne naj bi ga ustrelili. Kot pripoveduje, je bil popolnoma miren, saj je že ob aretaciji vedel, kaj ga čaka in je bil pripravljen na najhujše. Šele ponoči so mu sporočili, da ga je kralj po številnih intervencijah pomilostil. Kazen so mu spremenili v dosmrtno ječo in ga prepeljali v zaporo na otok Elbo. Od tod ga je leta 1944 rešil mednarodni rdeči križ. Odpravil se je v partizane, po vojni pa je s svojo knjigo na mirovnih konferencah v Londonu in Parizu utemeljeval zahteve naše države za pravično mejo med Jugoslavijo in Italijo. Po vrnitvi v Ljubljano je leta 1948 ustanovil inštitut za narodnostna vprašanja, kjer je bil leta 1959 v 70. letu starosti upokojen.

Z upokojitvijo seveda ni prenehal delati. Takrat se je šele lahko v večji meri posvetil popularizaciji znanosti, za kar je sicer kljub veliki zasedenosti našel čas vse svoje življenje. Stalno je sledil najnovejšim dosežkom v fiziki in jih v razumljivi obliki posredoval bralcem. V Edinost je vse do njene ukinitve vsak teden prispeval po en poljudnoznanstveni članek. Pozneje je

bil med ustanovitelji *Proteusa*, slovenskega časopisa za poljudno naravoslovje, ki ga je urejal polnih 23 let. Vanj je spisal preko sto člankov.

Že leta 1923 je izdal svoj knjižni prvenec, znanstveno knjigo *Materija in energija*, ki dokazuje, da bi slovenska znanost verjetno dobila odličnega znanstvenika, če se ne bi dr. Čermelj odločil ostati med tržaškimi Slovenci in se boriti za njihove pravice. Toda od znanosti se ni poslovil. Kot sam pravi, je poljudnoznanstvene knjige pisal za počitek. Tako je prvi knjižki kmalu sledila druga, Boškovičev nauk o materiji — prostoru — času v luči relativnostne teorije. V odmorih med delom za manjšino so se knjige o znanosti izpod njegovega peresa kar vrstile. Tako so se številni srednješolci in študentje po njegovih knjigah učili o astronomiji, geometriji, o atomih, o raketni tehniki, o satelitih.

Precej časa je posvetil proučevanju življenja in dela naših znanstvenikov, ki so orali ledino s svojim znanstvenim delom in ki bi jih verjetno neupravičeno pozabili, če jih ne bi dr. Čermelj tako skrbno predstavil v svojih knjigah. Kar tri publikacije je namenil slovitemu znanstveniku iz Dubrovnika Rudjeru Boškoviću, spisal je knjige o Jožefu Ressleru, Juriju Vegi, Nikoli Tesli, Jožefu Stefanu, Ignacu Klemenčiču, v zadnjih dveh letih pa je svoje sile posvetil proučevanju življenja in dela Mihajla Pupina.

Prav zdaj, pri devetdesetih letih, je prevedel in priredil poglavje o astronomiki iz nemške knjige *Tehnika založbe Herder*.

»Napisati moram še uvod k slovenski izdaji,« nam je povedal. »Posvetil ga bom našemu znanstveniku Rudjeru Boškoviću.«

Katera bo po vrsti ta publikacija, je skorajda nemogoče povedati. Še sam Čermelj ne ve natanko, koliko člankov, razprav in knjig je spisal. Številna njegova dela so se v burnih letih fašizma in vojne izgubila in še sam nima niti enega njihovega izvoda. Sodi, da je doslej izšlo že okoli sto njegovih samostojnih knjižnih publikacij in okoli tisoč člankov. Njegovo »cvetje v jeseni« pa so tri knjige spominov.

»Rad bi spisal še spomine iz let po vojni, vendar so me žal izdale oči,« je povedal. Zato tudi luč v njegovem stanovanju na Dvorčakovi ulici v Ljubljani, kjer živi s hčerko Vlasto, nič več ne gori pozno v noč kot nekdanj. Toda vseeno še kdaj pa kdaj sede za pisalni stroj, ponavadi popoldne, če ni vremena za sprehod. Tako lahko pričakujemo, da bomo kmalu spet lahko kaj prebrali izpod njegovega peresa.

Silvestra Rogelj

BLEJSKE MIKAVNOSTI

Poleg lepote, ki jih nudi očem pogled na mirno jezersko gladino in strme vrhé Julijskih Alp in Karavank, je na Bledu še marsikaj zanimivega, na primer stari Blejski grad, ki se ponosno dviga na strmi skali nad

jezerom. V celoti je grad urejen kot razstavišče, ki prikazuje najstarejšo zgodovino Bleda od prvih izkopanin do polpretekle dobe. Razstavljeno pohištvo sicer ni z Blejskega gradu, je pa pomembno pričevanje stanovanjske kulture v posameznih obdobjih, ki jih je preživel grad.

Na grad pelje prijetna pešpot, za tiste, ki ne zmorejo poti navkreber,

je asfaltirana cesta domala do vrha. Muzej, ki je v prostorih Blejskega gradu, je odprt vsak dan od 8. do 20. ure.

In ko smo že na Bledu, ne smemo zamuditi oglada otoka z baročno cerkvijo in znamenitim »zvonom želja«. Cerkev nazorno kaže prvotno arhitekturo, se pravi od kolib, pletenih iz protja in ilovice, do predromanske kapele.

Tudi cerkev na Blejskem otoku je odprta vsak dan od 8. do 20. ure.

Do otoka nas pripeljejo blejski čolnarji, lahko pa seveda tudi sami veslamo v izposojenem čolnu in sproti občudujemo elegantne bele labode in prijazne račke, ki drsijo po vodni gladini in radi pogoltnejo kakšen kosček kruha, ki jim ga vržemo.

CENIK ZIMA 1979/1980

Izšel je cenik za zimsko sezono 1979/1980, ki so ga izdali hoteli Emona v Sloveniji. V njem so naštetni vsi Emonini hoteli, to so Bernardin in Riviera v Portorožu, Evropa v Celju, Slavija v Mariboru, Terme v Čatežu, Hotel Grad Mokrice, Union v Ljubljani, Slon in Casino v Ljubljani.

Za vsak hotel so natisnjene cene v dinarjih in za različne mesece v sobah z zajtrkom, s polpenzionom in s polnim penzionom pa v enoposteljnih in v dvoposteljnih sobah. (Otroci do 7. leta starosti imajo 30-odstotni popust.

Prospekt, ki je izšel v 15.000 izvodih, bogat na zadnji strani skica Slovenije, na kateri so vrisani kraji s hoteli in najpomembnejše prometne poti. Naročite ga lahko pri Emona hotelih, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 4.

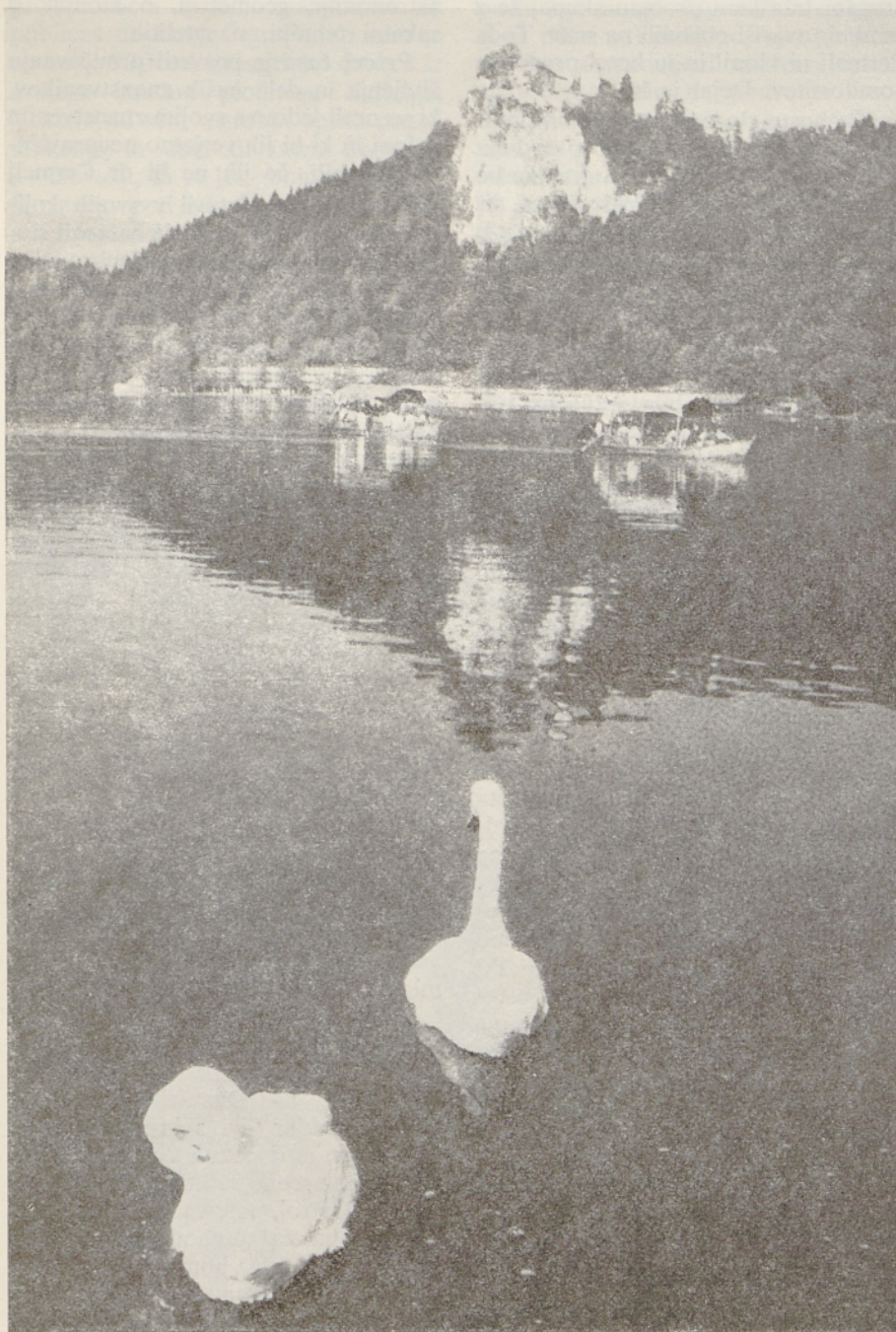
HOTEL GOLDING-RUBIN

V Žalcu so dogradili hotel visoke B kategorije: imenuje se Golding Rubin (gradilo ga je turistično gostinsko podjetje Župa iz Kruševca v Srbiji), v njem pa je 110 postelj, restavracija z 250 sedeži in nočni lokal, v katerem je prostor za 80 gostov.

Hotel ima tudi bazen (25 krat 12,5 m), otroški bazen, savno, trim kabinet, solarij, pedikerja in frizerski salon, stisestavno avtomatsko kegljišče pa kuhinjo, ki pripravlja predvsem srbske narodne jedi.

TABORSKA JAMA

Taborska jama, znana tudi pod imenom Županova, je nedvomno ena najlepših slovenskih jam. Seveda se ne more primerjati s Postojnsko jamo, predvsem ne po razsežnosti, je pa v njej zbranih na malem in razgibanem

Blejska razglednica (foto: J. Vigele)

prostoru veliko zelo lepih kapnikov, skupin in koticikov.

Jama je odprta vsako nedeljo in državni praznik. Vstop vanjo je ob 11., 14., 15.30, in 17. uri. Vstopnina je 30 dinarjev, za otroke 10 dinarjev, skupine študentov pa imajo popust. Seveda pa so možni ogledi jame tudi med tednom, ampak je za deset oseb v takem primeru potrebno plačati 300 dinarjev.

Le nekaj minut pešhoda od Tabor-ske jame pa stoji z obzidjem utrjena cerkev, ki že dolgo privlači popotnika kot eden od slovenskih najbolj utrjenih taborov, kamor so se ljudje nekoč zatekali pred turško nevarnostjo.

Čeprav je cerkev v arhivskih virih prvič zapisana »komaj« leta 1526, ko so oblasti popisovale cerkvene dra-

gocenosti, je stavba precej starejša od te letnice. Ze njen gotski prezbiterij je dvesto let starejši od nje, še bolj pa ladja, ki je še iz romanskega časa.

In da ne govorimo le o kulturno-umetnosnih zanimivostih: tu je tudi lično in prijetno gostišče z nazivom Tabor-ska jama, ki je odprto vsak dan od 9. do 22. ure. V njem je vedno na voljo dobra domača hrana, po novem pa radi pripravijo tudi japon-ske jedi, s katerimi postrežejo v posebni — japonski — sobi.

SEŽANSKA HOTELA

V Sežani na Primorskem sta dva hotela, ki sta kot nalašč za prehodne goste, ki čez Fernetiče vstopajo v Jugoslavijo ali odhajajo iz nje.

Prvi je hotel TABOR v neposredni bližini železniške postaje, ki sodi v C kategorijo, ima 86 postelj in je odprt vse leto. Je majhen, a privlačen, saj je v novem, dovolj čednem prostoru. V njem je tudi restavracija, ki je zavoljo hitre postrežbe na voljo zlasti tistim, ki nimajo veliko časa.

Drugemu hotelu je ime TRIGLAV. Je v najživahnejšem sežanskem delu, tudi sodi v C kategorijo in ima 110 postelj, od teh jih ima 22 kopalnico.

Triglav je slikovit star hotel, preprost in domač. Ima restavracijo, ki slovi po dobri, ceneni in domači hrani, v toplih mesecih pa vas tamkaj ljubeznivo povabijo na prijeten senčni vrt.

Hotel Triglav kličite na številko (067) 73-361, hotel Tabor pa na številko (067) 73-381.

Gracarjev turn pri Šentjerneju na Dolenjskem (foto: Ančka Tomšič)

VAŠKA SITULA

Ničkoliko spomenikov preteklosti je vzdržalo stoletja, tisočletja, vojne vihre, človekov srd in neznanje... Mnogo truda in znanja je bilo treba, da so ostali ohranjeni in dobili prvotno podobo. Zakladnice slovenskih muzejev so polne pomnikov naše pestre kulturno zgodovinske dediščine, biserov umetnosti, tradicionalnih obeležij, bogati tako po svoji vrednosti kot pripovednosti. In o teh: najbolj tipičnih, enkratnih, svojevrstnih, nenavadnih predmetih in zbirkah bo tekla beseda v tej in prihodnjih številkah.

Ena najlepših situl, kar jih omenja situlska umetnost in hranijo svetovni muzeji, je situla iz Vač. Čuva jo ljubljanski Narodni muzej. Najstarejši spomeniki situlske umetnosti sodijo v čas okrog 600 pred našim štetjem. Raziskovalci te umetnosti vedo povedati, da je v Sloveniji največ najdb situlske umetnosti iz 5. stoletja pred našim štetjem, v katero sodi tudi situla iz Vač. Po mnenju poznavalcev je situla iz Vač domače delo.

Neverjetno je, koliko načinov pokopavanja pozna zgodovina človeštva. Človek bronaste dobe je svoje mrtve zakopal v zemljo skrčene z rokami ob glavi in z nogami, pritegnjenimi k telesu. Marsikje so mrtve vračali k soncu, pa tudi žarna grobišča so se dokaj hitro uveljavila. Grobovi ilirskih knezov označujejo tudi poseben položaj mrtvega. Zanimivo je, pa tudi ne tako tuje dejstvo, da se je tudi pri grobovih izrazila želja po monumentalnosti in hierarhični manifestaciji. Sprva so tudi ilirske kneze pokopavali v grobove v vrsti drugih, kaj kmalu pa jim to ni bilo dovolj. Mogočna gradišča s knežjimi vladarji so se izločila iz gruče majhnih naselbin in jim zavladala, prevladala pa naj bi jih tudi po smrti — razkošje, ki se pojavlja v gradiščih, spremlja kneze tudi v doline mrtvih in se tu nemara še poveča. To je bil, kot kaže zgodovina in ugotavljajo strokovnjaki, v petem stoletju pred našim štetjem vsesplošen pojav od

Centralne Azije do Španije ter se, kot piše dr. Jože Kastelic v svojem delu »Situla iz Vač«, iz katerega povzemamo nekatere strokovne označbe o vaški situli, vleče kakor zlat obroč okoli trezne heladske klasike petega stoletja — od bitke pri Maratonu do Aleksandra Velikega — po vsem širšem področju Azije in Evrope.

VAČE

Vače so oddaljene od Ljubljane dobrih 30 kilometrov. So ena tistih vasi, ki se lahko pohvali s tisočletno zgodovino, dandanes pa je to kljub temu slabo obiskan kraj. Ko je leta 1882 kmet Grilc nekaj odkopal na polju, je po naključju naletel na situlo. Ležala je v grobu, katerega sestav pa ni ohranjen.

Prvi je začel v Vačah kopati vaški učitelj Peruzzi in to potem, ko je videl, da so kmetje pri oranju in kopanju naleteli na razne predmete. Že naslednje leto — 1878 — je začel z delom tudi takratni ravnatelj ljubljanskega muzeja Karl Dežman, »duša in gibalo gradnje in ureditve Narodnega muzeja v Ljubljani«, ki je ugotovil, da se tu nahajajo grobišča pradavnih prebivalcev.

Kaj kmalu se je tod razvila živahna arheološka dejavnost. Začela sta kopati knez Windischgrätz in dunajska akademija znanosti, kakih 20 let pozneje, na prelomu tega stoletja pa vojvodinja Meklenburška. Najpomembnejše je bilo seve izkopavanje arheologa Walterja Schmida, ki se je lotil dela sistematsko in strokovno v letih 1931 do 1934. Odkril je temelje 19 stavb, število v vseh izkopavanjih odkritih grobov, pa seže preko tisoč.

Na tem področju je bilo, kot kažejo izsledki, bolj v navadi sežiganje mrtvih kot pokopavanje. Arheologi so namreč odkrili več žganih kot skeletnih grobov, v katerih so bili še meči, bodala, sulice, noži, puščice, čelade, sekire, fibule, prstani, uhani, gumbi, igle, pasne spone ..., vse pa zdaj že ničkolikokrat izpričano v

senci vrhunskega dela — situle, iz katere veje takratno življenje, verovanje, smrt.

MED PRIDATKI

Tudi situla — bronasta vedrica s stolčnimi reliefnimi upodobitvami — sodi med pridatke mogočne gomile. Situla iz Vač, ki meri le 23,3 centimetrov, je po svoji motiviki najtipičnejši predstavnik klasične situlske umetnosti, po svoji izvedbi pa najkvalitetnejši.

Prizori na situli so razvrščeni v treh nizih. Vsebinsko povedo največ v zgornjih dveh, kjer vidimo obhod na konjih in vozovih, žrtvovanje, gostijo in bojno igro. To so prastari mediteranski elementi kulta mrtvih. Situla nam govori predvsem s svojimi umetniškimi vrednotami. Stil njenega figuralnega okrasa daje vsebinski dovršenost in jo dviga nad poprečje drugih, po tematici sorodnih del.

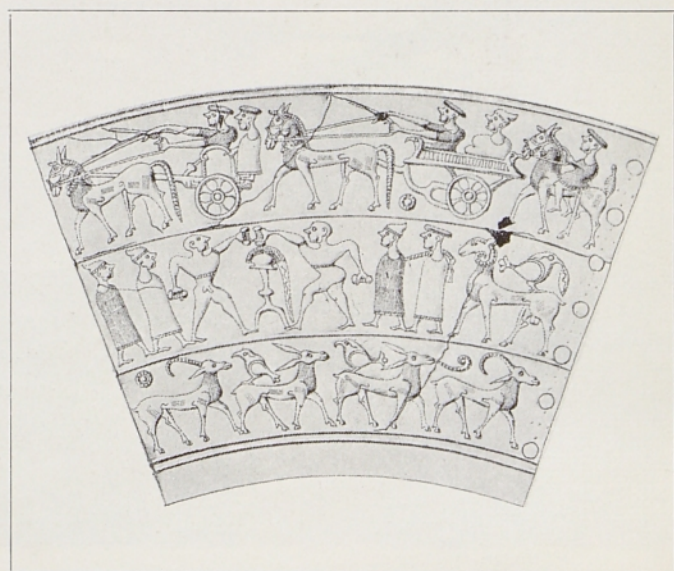
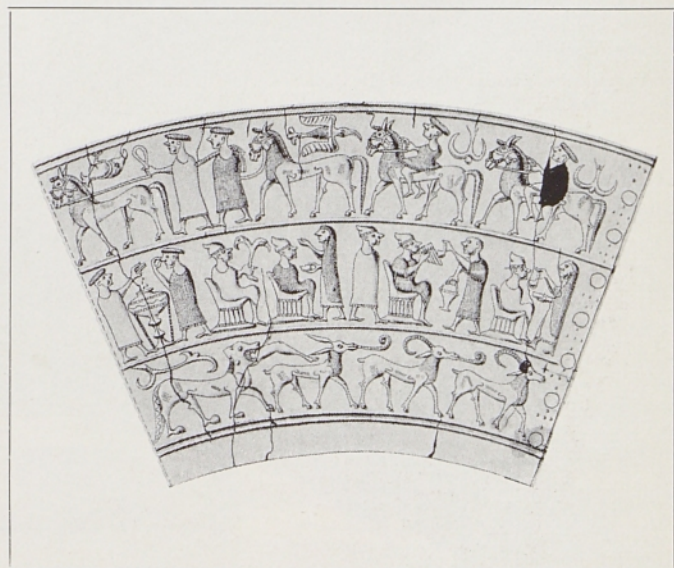
Figure so razporejene simetrično, ta pa gre ponekod celo v pretiravanje. Lep primer tega sta borilca, ki imata zaradi simetrije eden na levi, drugi na desni roki narokvice. Glavnega prizora na situli ni. Vse se niza drugo k drugemu, vse ima svoje mesto, svoj pomen. Praznine skorajda ni. Obrazi oseb niso groteskni, kot navadno v antiklasičnih kulturah primitivnega sveta, niti nimajo individualizirane življenja osvobodene, realizmu približane grške klasike — njihov izraz je pozoren, identičen z življenjsko vsebino, ki jo ti ljudje opravljajo, in z bitjem njihove notranjosti.

Če skrbno opazujemo prizor za prizorom, se nam nemara zazdi, da vidimo slavnostni sprevod jezdecev in voznikov. Na čelu stopa konj, ki ga drži na povodcu moški. Povodec se mu v rokah zvija v pokončno zanko, ki je star, že Egiptu znan simbol posmrtnega življenja. Nad konjem visi navzdol ptica, z glavo obrnjena proti človeku ... v drugem pasu smo priče bolj raznovrstnim obredom: tu sta dve osebi najprej zaposleni z žrtvovanjem. Ena siplje iz skodelice nekakšno zrnje v krater, druga je se-

gla z roko k nosu, uživajoč blagi vonj daritve. Slede tri skupine na banketu — žena s plaščem, potegnjenim čez glavo, ki daje iz skodelice hrano moškemu na prestolu. Za tem sedi še en moški, prav tako na prestolu in drži v roki žezlo, ki je na vrhu pahljačasto razcepljeno v dve ptičji glavi ... Tu sta med mnogimi prizori še dva gola rokoborca, ki se borita za trofejo in dva moška, ki nosita sekiri čez

ramo ... Povsod je vse polno živali — zanimiv je prizor ovna, na čigar hrbtu zadenski sedi ptica z velikim listom v kljunu in motiv leva, ki požira nogo neke srne ... Ne manjka tudi simbolov. Vse to pa, kot da nosi v sebi tudi že današnji čas, kot da se tu, na situli iz Vač dejansko prepleta preteklost s sedanjostjo, ki bo živa tudi v prihodnje.

D. Kladnik

slovenija v mojem objektivu

Foto: Joco Žnidaršič

Zmajar

Smučarski maraton

Polno smučišče

Velikanka v Planici

Hot-dog

reportaža na željo bralcev

KOZJANSKO NIČ VEČ DEŽELICA NA ROBU SVETA

DEDIŠČINA MATIJE GUBCA

MODERNE CESTE

PREPREDAJO SVET OB SOTLI IN BISTRICI

Kot dolgoletni naročnik Rodne grude vas prosim, če bi se kdaj popeljali tudi na Kozjansko, ki je v zadnjem času zelo napredovalo.

Viktor Bevc, Avstrija

»Občinski« Jaka je gorel za napredek svojega Kozjanskega. Mogočna postava bohorskega osamelca je pretolkla ničkoliko kilometrov po hribih in globačah, vse tja do Sotle in Bohorja, med redko zasejanimi zaselki, trgi in vasm, kjer je pobiral članarino za borce, socialistično zvezo, opravljal neljubo vlogo davčnega izterjevalca, nosil različna obvestila, prepričeval Kozjance o stvareh, o katerih se jim niti sanjalo ni, kaj šele, da bi jih imeli, vneto agitiral za napredek in razvoj. In je spal ta korenjaški »občinski« Jaka, človek za vse, nemalokrat kar pod mogočnimi bukvami in smrekami v vnožju Bohorja, preutrujen od dolgih, samotnih poti, da bi še našel pot domov. V dolini se ni dogajalo skorajda nič, vojna je minila, z naporom so Kozjanci na novo postavili domove, napredek pa se je preselil drugam, ljudem pod Bohorjem pa je preostalo le čakanje.

Takole med redkimi uricami, ki se jih je dalo odtrgati večnim opravilom, je »občinski« Jaka sedel za mizo in z okornimi črkami, z besedami, ki jih je bilo malo, pisal lokalnemu lističu: o vsem, kar se je pletenilo v dolini, o novih zadružnih domovih, elektrifikaciji, odkupu borovnic in gob, ki jih je tudi sam na veliko vlačil z še večjim košem v bližnjo odkupno postajo... Pisal je z ljubeznijo, presrečen, če je lahko bralcem povedal, kaj novega.

Če bi »občinski« Jaka pisal danes ta dan, bi moral večkrat sesti za mizo, potegniti bliže brljivko in pomočiti pero v gosto tinto.

Pisal bi Jaka o neskončnih asfaltiranih cestah, ki prepredajo Kozjansko, navdušeno bi omenil nadvse moderno cesto Maršala Tita iz Bistrice ob Sotli do Podsrede, Kozjega in Lesičnega, ki so jo skozi vsa leta pomagali graditi mladi iz vse Jugoslavije, skupaj z domačini, vojaki in še kom.

Spregovoril bi s preprosto besedo o novem vodovodu iz podbohorskih Fu-

žin do Sotle, ki daje tisoče in tisoče litrov dobre vode Obsoteljcem in Kozjancem in še jo ostaja za bližnjo Hrvatsko. O telefonu, ki je našel pot tudi na Vetrnik, najvišje naselje na Kozjanskem, na Bohorju in kjer že nekaj tednov gorjanci veselo preizkušajo novost. O veliki, moderni šoli v Bistrici ob Sotli, ki nosi ime Titove matere, Marije Broz, ki je bila doma pri Javorških v sosednjih Trebčah, kjer je danes urejen spominski park in je vsa dolinica Trebč kot da bi jo vzel iz škatljice: čedalje pogostejši obiskovalci si radovedno ogledujejo Titov muzej, domačijo Javorškovih, nedolgo tega jo je obiskal tudi tovariš Tito, ki so ga Kozjanci navdušeno pozdravili, kozolčič, kjer je Brozov Joža, kot ga še danes imenujejo domačini, ustvarjal premnoge pomembne dokumente, zraven pa se nenehno izobraževal, na koncu potepa pa se ustavijo v prijetnem lokal, stisnjenem pod živo skalo...

Povedal bi, da Kozjancem ni treba iskati dela v tujini, v mestih, ki obrobajo Kozjansko. V Kozjem se poraja novi rod steklarjev in tekstilcev, ki jim dajeta kruh tekstilna tovarna Metka iz Celja in Steklarna Rogaška Slatina, izdelki iz teh, sicer majhnih obratov pa so že našli pot po svetu: kozjanski kristal poznajo danes Japonci, Amerikanci, Nemci, Avstralci, Nizozemci, domala vse celine. In vsa ta, predvsem mlada, družina, si spleta gnezda doma. Vse naokoli Kozjega rastejo kot gobe po dežju hišice, rastejo lični bloki, vrtec ima že sleherna vas pod Bohorjem. V letih neslutnega razvoja, ki ga je prinesel predvsem potres, ki je zavrtal v Kozjance črno slutnjo pa hkrati postal znanilec novega, so zgradili povsem na novo vrsto šol, zdravstvenih domov pa poslopij za namene kulture in zabave. Za oko prijetne kozjanske bajte s črnimi kuhinjami, štiblcem in hišo, so zatonile v zgodovino: buldožerji so opravili še

z zadnjimi sledovi nekdanje nerazvisti, revščine in odmaknjenosti. »Občinskemu« Jaki dandanes ne bi bilo treba več pešati po prašnih cestah. V virštanjske gorice, kjer bo zdaj zdaj zrastle po domače urejena gostilna s prenočišči, bi se pripeljal po sicer ozki, toda asfaltirani cesti vse tja do Golobinjeka kjer teče ob Sotli sodobna cesta proti Bistrici ob Sotli.

Na dolgo in široko bi razlagal Jaka o sto in sto hektarih obnovljenih vinogradov, ki že eno leto dajejo Slovencem novo sortno vino Virštanjčan. Spil bi kozarec in nadaljeval pripoved o kmetijah, ki jim tudi kmečki turizem ni neznan, preusmerjeno, moderno kmetovanje pa je tako ali tako na Kozjanskem že stari znanec. Če bi ga trgala revma — in to ne bi bilo niti najmanj čudno, saj se je je nalezela na svojih popotovanjih kar čez mero — bi stopil v novi zdravstveni dom v Kozje ali na Planino, če pa mu že tam ne bi bilo všeč, pa morda kar v Podčetrtek ali pa v bližnje Atomske toplice, v novi hotel, na terapijo, ki je že marsikomu pomagala iz težav že pri hujših boleznih.

Tiste dni, ko je Jaki drselo pero po papirju, iztrganem iz zvezka ali kar po škrniclju od moke in sladkorja, ko je trudoma hlatal za pravimi besedami, se je bohorski korenjak na veliko ubadal s kulturo. Najbrž bi bil dandanašnji presenečen, če bi mu povedali, da obiskujejo slikarsko kolonijo v Bistrici ob Sotli »Titovi kraji — naši kraji« celo slikarji iz Japonske, Italije, Švice, iz vse Jugoslavije in da obišče Kozjanski kulturni teden v Lesičnem in na Pilštanju, ki se že nekaj

Darko Bizjak, predsednik skupščine občine Šmarje pri Jelšah, kamor spadata tudi Kozjansko in Obsotlje: »Večino občanov zadržimo doma, kljub temu pa nam precej delavcev že manjka...«

let ponaša z asfaltirano cesto skozi trg, vse več ljudi. In če bi vedel vse to, bi bržkone njegovo od starosti izrabljeno pero zapisalo tudi to, da si lesiški kmečki praznik, s katerim žele iztrgati pozabi domače običaje, trgatev, mlatev, koline in podobno, krepko utira pot iz lokalnih, kozjanskih meja.

Tudi avtobus ne vozi več enkrat na dan v Celje in nazaj in predvsem tja. Množica avtobusov križari vse do Krškega, Zagreba, Senovega, Celja, Šmarja pri Jelšah, Planine pri Sevnici in skorajda nihče več ne pešači in tudi gob, na žalost in borovnic ne prodaja več. Danes daje Kozjansko, četudi postaja vse manj kmetijsko, celjskemu zaledju tisoče in tisoče kilogramov mesa, takšnega ali drugačnega, hektolitre mleka, tone dobrega grozdja in ribeza, ki ga predeluje mestinjska tovarna sokov, ki je prav zaradi svojih izdelkov znana po vsej Jugoslaviji.

Če bi »občinski« Jaka vse to vedel, bi gotovo ne zamolčal nad svojimi vrsticami lokalnemu lističu, da bodo vsak čas začeli z gradnjo novega hotela v Kozjem in da se Bistrici ob Sotli, ki jo zaradi bližnjega spominskega parka Trebče — tod vodi tudi kozjanska turistična pot — obišče iz leta v leto več ljudi, obeta gradnja modernega trgovskega gostinskega centra z banko in pošto. Tudi ne bi pozabil, da so Kozjanci oteli pozabi že od nekdaj znane Sv. Gore pri Bistrici ob Sotli, kjer so arheologi našli mnoge izkopanine, ki uvrščajo kompleks cerkva in kapelic visoko nad Bistrico med naše najpomembnejše kulturno zgodovinske spomenike. Da so pri Podčetrtku, v cerkvi Device Marije na Pesku odkrili in restavrirali na moč stare freske iz XIII. stoletja in da nameravajo v poudarjenem gradu urediti

muzej, v katerem bodo zbrane slike vseh najpomembnejših kulturno zgodovinskih spomenikov na Kozjanskem, seveda pa obnoviti tudi grad. Otroško razveseljen bi bil ta naš prijatelj Kozjancev, če mu ne bi ostalo neznano, da so dobili nove strehe domala vsi gradovi, zlasti najbolj »graški« med vsemi slovenskimi gradovi, poudarški.

In bi Jaka našteval: zapisal bi vse tiste majhne ceste med vinogradi in polji, gozdovi, speljane po rebreh, nad globačami, ki se ponašajo z asfaltom. V Dobrežicah. Na Polani. Proti Okiču in Križanvrhu. Felam. Ključicam. Vetrniku, skozi Bistrgraben. Kdo bi vedel, do kod in od kje. Kjer so se tako rekoč še pred petimi leti mučili z volmi in jih vleкли iz blata.

Posebno poglavje v zapisih »občinskega« Jake bi najbrž predstavljali vaški domovi, kjer imajo svoje prostore otroški vrtci, dvorane, gasilci, knjižnice... Vse to je zrastle po potresu, ko so bile do tal razmajane tako rekoč vse kozjanske zgradbe, ko so tulile lisice in je kričala divjad.

Kozjansko danes ni več nerazvito. Vzdevek, ki so se ga Kozjanci otepali bolj kot ne slabe volje, je utonil v pozabo. Pridnost, ki je tem ljudem v krvi in trmoglavost in upornost, dedščina Gubčevih upornikov, ki se je še kako pokazala v obdobju druge svetovne morije, ko je bilo Kozjansko tako rekoč do tal izropano in požgano, pa pomoč slovenske skupnosti, so iz nekdanje deželice bogu za hrbtno naredile pokrajino, ki jo danes vsak rad obišče in kjer marsikaj tudi vidi. Turizem, ki so ga in ga seveda še bodo Kozjancem prinesli novi časi, je močan obet za še večji razvoj. Porok za to so skorajda brezštevilni kulturni spomeniki, ki jih je zgodovina kot v

porog nekdaj eni najrevnejših občin v Sloveniji nametala tako rekoč na vsakem koraku. Kozjanci se tega zavedajo.

Tudi »občinski« Jaka bi se in bi z okorno roko nametal črke slabi svetlobi navkljub, na papir. Razveselil bi se, če bi mu povedali, kakšne uspehe je dosegla tudi v svetu znana šola v Podčetrtku, tam na robu Kozjanskega, ki mu mnogi kar upravičeno dajejo vzdevek Obsotelje. Šola postaja v zadnjem času vse bolj eksperimentalni center, ki ga s pridom izkorišča mariborska univerza, njena Pedagoška akademija. Predmet Pedagogika prostega časa se bo s svojimi znanstvenimi delavci vred preselil v bližnje Olimje, ki so ga povezali z asfaltom in kamor vse pogosteje hodijo turisti na ogled ene najstarejših lekarn v Evropi.

Kar dostikrat je Jaka zabredel na Planino in če bi se mu danes naravnal korak v to prijetno gnezdece, bi ga ne spoznal. Tovarna, i, kdo bi si mislil? Planinski Tajfun oskrbuje s kmetijskimi stroji velik del slovenskih pa tudi jugoslovanskih kmetovalcev. Puhalniki za seno, obračalniki, vse to daje delo večini Planincev, ki jih gnjavi le slaba povezava s Celjem in Senovim. Asfalta ni, pa bo prišel, pravijo. Tudi čez Prevorje do Lesičnega bo stegnil zdaj zdaj svoje črne krake.

Zapisal bi vse to pa še kaj več, »občinski« Jaka, če bi še živel. Zares, radi bi ga brali, a kaj ko že desetletje počiva na pilštanjskem britofu, med svojimi, ki prav tako ne vedo, kaj je čas prinesel Kozjancem. In trava prerašča grob. Tu in tam prinese kdo kakšno svečko med nadvse prijetno urejenimi pilštanjskimi hišami kronistu v spomin.

Milenko Strašek

Kozjanska pokrajina je zanimiva tudi za umetnike. Še zlasti jih privlači dolina Trebče s spominskim muzejem maršala Tita (v ozadju)

Kozjanska steklarka

korenine

V tej rubriki bomo v prihodnje objavljali zlasti članke iz preteklosti slovenskega naroda, za kar smo prejeli vrsto namigov tudi s strani bralcev. Odgovarjali bomo na nekatera vprašanja, morda komu pomagali razvozlati »družinsko drevo«, pisali o tem, kako skrbimo za ohranitev dediščine, odkrivali, kaj Slovence identificira v tujem okolju... Hvaležni vam bomo za vaše predloge.

Gracarjev turn

Stari grad

Hmeljnik

SPREHOD PO DOLINI GRADOV

Na Dolenjskem je bilo svojčas nad 40 gradov, gradičev, graščin, dandanes jih je že veliko manj. Čas je neprizanesljiv. Naj se mu še tako upiramo, vselej zmagaja. Naj je kamen še tako trd, tudi tega načne. Nekdaj mogočni gradovi, ki so se zdeli povsem neuničljivi in neosvojljivi, razpadajo. Nič več ni na njih stare bleščave, veličine, pomembnosti. Izgubila se je v času.

Sprehod po Dolenjski, posebno po dolini Krke, ki jo mnogi imenujejo kar dolina gradov, nam odkrije številne gradove. Skušali bomo razkriti njihove nekdanje lepote, ob teh pa še nekaj o njihovi usodi, ki smo jo že izpisali v programih varstva naše kulturne dediščine in spomeniške službe.

ŽUŽEMBERK

Podoba Žužemberka je bila nekdanj precej drugačna kot je danes. Krasil ga je mogočen grad, zgrajen na kamniti vzpetini. Grad omenjajo zapisi že 1070. leta, bržkone pa je bil sezidan že stoletje, dve pred tem. Požar, ki je zajel Žužemberk 1591. leta, je povsem uničil tudi grad. Na novo so ga postavili 1670. leta, gorel pa je še enkrat. Zublji mu tokrat niso prišli prav do živega. Grad so znova obnovili. Do kraja pa je bil porušen skupaj s trgom med drugo svetovno vojno, ko so se tudi tu razplamteli boji zoper okupatorja.

Žužemberški grad je menjal veliko lastnikov, preveč, da bi omenjali vse. Že pred drugo svetovno vojno, točneje proti koncu prejšnjega stoletja, se mu je bolj slabo pisalo. Zaradi njegove prostornosti so bili nekako do 1898 tu državni uradi, sodišča in ječe. Kot zadnji lastnik se omenja Karl Marija Aleksander Aueršperg, ki gradu ni hotel več vzdrževati in je dal vse vrednosti odpeljati v sosednji grad Sotesko, nekaj — bogat arhiv — pa v enega svojih gradov na Gornjem Avstrijskem.

Številni visoki in okrogli stolpiči so bili nemara najbolj tipično obeležje tega gradu, vidno daleč naokrog. Grad je bil utrjen s šestimi stolpi.

Po drugi svetovni vojni je grad dočkal sprva najnujnejšo zaščito, počasi pa že dobiva nazaj staro podobo. Eden od stolpov je že povsem obnovljen, sledili mu bodo še drugi. Dela na žužemberškem gradu tečejo nepretrgoma. V že urejenem stolpu naj bi bila v kratkem urejena muzejska zbirka.

SOTESKA

Soteska se je lahko ponašala s svojo izjemno arhitekturo, do danes pa je od gradu ostalo bore malo. Soteska je, kdo ve zakaj, v povojnih obnavljanjih gradov, izpadla. Zato bo dela, če jo bomo hoteli obnoviti, zdaj še znatno več. Da pa jo bomo uredili, ni več dvomov, vprašanje je le kdaj. Grad naj bi bil še posebno privlačen za lovce in ribiče, ki jih je tod ob Krki precej, dopolnjen pa z muzejsko dejavnostjo. Lupino naj bi imel ohranjeno v prvotni obliki, medtem ko bo ostalo ustrezno funkcionalno preurejeno. Grad Soteska bo, kot kaže, deloval v povezavi z bližnjimi Dolenjskimi toplicami.

Tudi zgodovina Soteske je na moč pisana. Če izpustimo to, da je bil grad sprva na desnem bregu Krke in že v času Valvasorja (v drugi polovici 17. stoletja) razvalina, se ustavimo pri grofu Gallenbergu, ki ga nekateri podatki omenjajo kot graditelja Soteske na levem bregu Krke. Ta je »naredil« Sotesko na moč občudovano. Vendar ne samo grad kot tak, temveč vse, kar je nekdaj sodilo h gradu. Tega pa ni bilo malo. Grad je bil obdan z obzidjem, znotraj pa je bil prečudovit park z vrtnim paviljonom. Tega se je prijelo ime Hudičev turn. Danes je pod okriljem spomeniškega varstva in ohranjen kot nekdaj. Čaka pa le še na predstavitev Altmanchovih fresk v njem in ureditev celotnega parka, ki pa je z novo cesto skozi kraj žal presekana na dvoje.

Poleg grajske stavbe, ki ima obliko četverkotnika in ji je vsak vogal krasil stolp, je bila zanimiva tudi njena notranjost. Dvorišče je bilo razdeljeno na dva štirikotnika — v enem je bil rožni vrtiček, drugi terasa, izdelana in okrašena s kamenčki. V sredini je bila velika ptičnica. Lepo stopnišče je vodilo v obe nadstropji gradu in to preko razsežnih galerij od sob in soban, med katerimi je bila Sala terrena še posebej urejena za razvredilo. Strop te sobe je krasila bela štukatura, tla pa so bila izdelana iz črne in bele marmorja v obliki šahovnice...

HMELJNIK

S ceste Ljubljana—Zagreb se malce pred Novim mestom odpre pogled na grad Hmeljnik. Grad kraljuje nad dolinama Temenice in Radulje, Valvasor pa ga je prišel kar med hribovske gradove. Po nekaterih podatkih so Hmeljnik sezidali že v 11. stoletju na mestu nekdanje rimske utrdbe. Prva pisana beseda o gradu je iz 1223. leta. Ime je dobil grad verjetno po divjem hmelju, ki ga je bilo dosti v okolici.

Tudi Hmeljnik je prehajal skozi več rok in doživel več prezidav; sprva zaradi Turkov — dobil je dvojno obzidje in ogelne stolpe — nato pa so ga v 16. stoletju (po tedanji modi) temeljito renesančno prenovili. Pomembna pridobitev tega časa je arkadno dvorišče.

Kot nekatere druge gradove je tudi Hmeljnik krepko občutil vojno: 9. maja 1942. leta je bil požgan. Pa ga ogenj ni docela uničil; človek mu znova vrača podobo. Dela potekajo, res da počasi, a le. Hmeljnik naj bi dobil muzejsko-turistični pomen, povezan naj bi bil s Trško goro, Starim gradom in Otočcem. V njem naj bi bile muzejske zbirke, saloni primerni tudi za konference in seje ter gostišče, a brez prenočišče.

STARI GRAD

Nič manj imeniten ne bo že prav kmalu Stari grad, ki stoji nedaleč od Hmeljnika. Le-tega ima v svojih rokah novo-meška Krka. Grad bo namreč že 1982. leta nared, da sprejme prve goste kot depandansa Šmarjeških toplic (A kategorije), v katerem bo delovala tudi zdravstvena služba.

O nastanku Starega gradu krožijo številne bajke, ena od teh pripisuje grad

Samsonu, ki da je predno je začel grad zidati, pobral po Črešnjskih njivah vse kamenje in ga zmetal na kup. Druga pravi, da so grad naredili velikani, ki da so bili tako veliki, da so si zidarji na Starem gradu podajali roke z delavci v kamnolomu v Jelšah. Tudi o lastnikih gradu je že veliko »pravljicega«, tako, da je pravi nastanek gradu še vedno zavit v meglo. Vsekakor pa sodi Stari grad med najstarejše gradove Dolenjske. Zanesljivo se grad omenja 1300, zadnji zapisi o lastnikih pa sodijo v trideseta leta tega stoletja. Kontesa Alba je pet let pred svojo smrtjo (1936. leta) sestavila oporoko in zapustila Stari grad konventu usmiljenih bratov v Kandiji. Ta je kasneje preuredil grad v zavetišče, načrte pa mu je prekrizala vojna.

OTOČEC

Otočec sodi med redke primere vodnega gradu pri nas. Leži sredi Krkine struge na otočku; obdaja ga lep naravni park. Prvič je omenjan Otočec 1252, čez nekaj manj kot 300 let pa pride v roke (izpustimo dotedanje lastnike) generala Vojne krajine Ivana Lenkovića, ki je, vaje nenehnih protiturških gradenj, poskrbel seveda tudi za svoj grad in ga obzidal. Obzidja dandanes ni več videti, lepo pa se vidi vse drugo. Kljub temu, da je bil Otočec med vojno požgan, pa sledi tedanjih dni niso ostale, zahvaljujoč povojnim zaščitnim posegom spomeniške službe.

Grad sodi danes k delovni organizaciji Krka (kot Hotel grad Otočec) in bo ostal tak, kakršen je. Predvideno je le povečanje restavracijskih zmogljivosti in nemara pozneje še dopolnitev z depandanso. Ta naj bi dobila svoj prostor v bližnjem gradiču — Strugi.

GRACARJEV TURN

Na poti od Novega mesta proti Šentjerneju se odcepi cesta za Orehovo. Nedaleč od te leži Gracarjev turn, v katerem je spominska soba Janeza Trdine. V njej je pisatelj preživel osem let pred smrtjo in napisal znane »Bajke in povesti o Gorjancih«.

Gracarjev turn je navzven nadvse imeniten, kljub temu pa se ob temeljitejšem ogledu že odkrije na njem krepke sledi časa. Stolpasti grad, kot ga označujejo kulturno-umetnostni zgodovinarji, stoji na vzpetini, korak vstran od Tolstega vrha, zaradi česar so ga ljudje često imenovali tudi s tem imenom. Od tod je lep razgled na Šentjernejsko polje in naprej na Krško polje.

Grad je dobil ime po prvih gospodarjih Gratzterjih, ki so tu zgradili stolpe — te pa so lastniki v 16. stoletju povezali z zidovjem. Štirioglasta trdnjava je imela okrog in okrog jarek in dvizni most. Grad je ob dozidavanju dobil tudi stolpič z uro, ki pa je danes najbolj načet in najbolj potreben zaščite. Ta pa je v primeru Gracarjevega turna še nekoliko vprašljiva, saj je grad še vedno v zasebnih rokah.

VRHOVO

Južno od Gracarjevega turna stoji grad Vrhov. Od Novega mesta je oddaljen

dobrih 14 kilometrov. Od daleč niti ne deluje kot grad, pa čeprav stoji na vzpetini, kjer trta rodi obilo dobrega vina in so veliki gozdovi kostanjev, debelejših in okusnejših od laških, kot je trdil Valvasor, ki je ta grad prav dobro poznal in kaj bi ga ne, tu se je namreč poročil leta 1687 z baronico Ano Maksimilo Zetscherjevo kot navajajo stari zapisi.

V Vrhovem je prespal svojčas tudi Primož Trubar, ki je bil baje gost še na dveh gradovih — Prežeku in Gracarjevem turnu. Danes domujejo tod delavci kmetijske zadruge. Grad je namreč po vojni dobil nove lastnike, novo sreho in nove prezidave in jih zagotovo še tudi bo. Grad naj bi namreč postopoma preuredili v gozdarsko-kmetijski muzej in namenili ogledu.

PREŽEK

Prežek leži nad vasjo Cerov log. Njegova zgodovina se meša med dvema gradovima — med starim in novim Prežekom. Kot vse kaže, so Prežek, katerega »razmajano« zidovje je še moč videti, zgradili po potresu, ki je prizadel stari Prežek leta 1511. Tudi na tem gradu so se lastniki često menjavali, zato omenimo le nekaj bolj znanih imen, pa še te iz slovenskega kulturnega življenja. Leta 1833 je postal lastnik Prežeka Prešernov prijatelj Andrej Smole. Na gradu je prežival v glavnem le poletja. Bil je menda bolj slab gospodar, zato je imel s posestvom veliko jeze in skrbi in se je kaj kmalu naveličal biti graščak. Prežek je prodal že 1840. leta.

Smoletovo oziroma Prešernovo bivanje na Prežeku je popisal Janez Trdina v »Sprehodu v Belo Krajino«. Izpričano pa je tudi, da sta ga poleg Prešerna rada obiskala na njegovem gradu še pesnik Anastazij Grün, lastnik Šrajnarskega turna nad Leskovcem pri Krškem, in Stanko Vraz.

Popotnik opazi danes na deloma obnovljenem gradu ob vhodu spominsko ploščo. Ta priča o vojnih dneh, ko so se jeseni 1942 zbrali pri Prežeku na prvo posvetovanje komunisti gorjanskega podokrožja in so se tod zadrževale brigade in bataljoni. Govori pa tudi o tem, da je bila v gradu med vojno partizanska usnjarna, pekarija, mesarija in sadna sušilnica.

Nedolgo tega je Prežek prevzelo podjetje IMV iz Novega mesta, uredilo pa ga bo v muzejsko-reprezentančne prostore.

Gradov, ki kot neme priče preteklosti stojé sredi dolenjske krajine in kljubujejo času, je še nekaj. Izgubili so svojo funkcijo že dolgo tega in za vedno. Dobili bodo novo, bližje popotniku, delovnemu človeku, ki bo prišel občudovat to ali ono zbirko v preurejenem gradu, arhitekturo, lepoto krajine in ki bo med mogočnimi zidovi nekdanje arhitekture morda za hip podoživel tisto daljno preteklost, v kateri so gospodarili graščaki v gradovih, nam tako tujo in odmaknjeno ter se potem z izkušnjo oziroma spoznanjem več napotili domov v svoj vsakdan.

NIZOZEMSKA

ZLATI JUBILEJ PEVSKEGA ZBORA »ZVON«

V Heerlenu na Nizozemskem je 7. oktobra slavil 50-letnico, zlati jubilej, slovenski pevski zbor »Zvon«, ki velja za enega izmed najstarejših aktivnih slovenskih izseljenskih pevskih zborov v svetu. Zbor so leta 1929 ustanovili slovenski rudarji, ki so kljub trdemu delu v rudnikih čutili, da morajo delovati tudi na tem kulturnem polju, da morajo skrbeti za ohranitev kulturnih navad, ki so jih prinesli s seboj iz stare domovine.

Zvon je ob jubileju izdal tudi jubilejno knjižico, v kateri je objavljena kratka zgodovina naseljevanja Slovencev na Nizozemskem, podrobna zgodovina Zvona, seznam vseh pevk in pevcev, seznam vseh dozdajšnjih dirigentov in drugo. Dragocene zgodovinske podatke je zbral in napisal Franc Drenovec v holandščini, besedi-

lo pa je prevedla v slovenščino njegova žena Zofka Drenovec-Vauti. Ličen ovitek knjižice s slovenskimi narodnimi ornamentami je prispevala sestra M. Justina Višner.

Slovenski pevski zbor Zvon je proslavil jubilej s petjem maše slovenskega skladatelja Matije Tomca, za tem pa je priredil sprejem, na katerem so jim izrekli pristrčne jubilejne čestitke predstavniki slovenskih društev v sosednjem belgijskem Limburgu, predstavniki prijateljskih nizozemskih društev, krajevnih oblasti in organizacij, čestitkam pa se je pridružil tudi jugoslovanski ambasador na Nizozemskem D. Sumundija. V imenu Slovenske izseljenske matice jim je s krajšim priložnostnim nagovorom čestital podpredsednik Pavle Bojc.

POBUDO JE DAL NIZOZEMEC

Pobudo za ustanovitev stalnega slovenskega pevskega zbora v Heerlenu je dal nizozemski pater Teotim, ki si je prizadeval za zbornu petje pri maši za slovenske priseljence. Pater Teotim je osebno vabil slovenske rojake, naj se vključijo v pevsko sekcijo, ki je bila ustanovljena v okviru društva sv. Barbare. Pater je našel tudi prvega pevovodjo Jana Geijsela. Z vajami so pričeli konec leta 1929, prvi javni nastop pa so imeli nekaj mesecev za tem, že leta 1930. Konec tridesetih let se je Zvon iz ne povsem znanih razlogov odcepil od društva sv. Barbare.

V letih 1936 je Zvon sodeloval pri nizozemskih radijskih oddajah, del tega sporeda pa je bil pozneje predvajan tudi na radiu Ljubljana. Starejši pevci Zvona so še danes ponosni tudi na osvojen prvo mesto na pevskem festivalu ob 10-letnici pevskega zbora »Slavček« v Chevremontu-Kerkrade. Takrat je Zvon vodila dirigentka Slavica Zajc.

Nizozemsko so 10. maja 1940 napadli in zasedli Nemci. V času okupacije društvo ni moglo normalno delovati, zato je bil Zvon formalno razpuščen, kljub temu pa je nekaj članov nadaljevalo z vajami v stanovanju Kozoletovih. Slovensko petje se je torej ohranjalo kljub prepovedim. Zvon je ponovno zadihal leta 1945 takoj po koncu vojne. Pritegnili so vrsto novih članov, zlasti iz druge generacije. Vaje so imeli sprva še pri Kozoletovih, pozneje pa so se jim odprle možnosti za sobotni prostor v Mavo-School, kjer je bil ravnatelj

Odbor Zvona je sprejemal čestitke na lepem sprejemu

ZANGVERENIGING

Slovenese »ZVON« Heerlerheide

Naslovna stran Zvonove jubilejne knjižice, ki jo je narisala Justina Višner

g. Joseph Willems, ki je leta 1947 postal zvonov dirigent in dirigentsko palico vihti še danes.

Udarec je doživel Zvon še leta 1947, ko se je veliko zvestih pevcev vrnilo v domovino. Vendar pa še ni bilo vzroka za obup: vrstili so se pevski nastopi, začeli pa so tudi z organizacijo družabnih prireditev, ki so pomagale pri splošni priljubljenosti pevskega društva, pomagala pa so tudi izravnati skromno plačilno bilanco. Za to moramo omeniti njihov nastop na veliki svetovni razstavi v Bruslju leta 1958, pred tem pa tudi snemanje za nizozemsko televizijo.

PRVA IN DRUGA TURNEJA PO SLOVENIJI

Zvon je navezal prijateljske stike s Slovensko izseljensko matico in tako so se dogovorili leta 1969 za Zvonovo prvo turnejo po Sloveniji, leta 1974 ob 45-letnici, pa za drugo. Ob tej zadnji turneji se je Zvon udeležil tudi tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični, kjer je nastopil enakopravno s približno 60 slovenskimi zbori. V tem času je zbor dosegel tudi kvaliteten vrh.

Prav turneji po Sloveniji sta povečali tudi zanimanje med rojaki, ki so se želeli pridružiti Zvonovcem. Vrstili so se nastopi tako za Slovence kakor tudi za nizozemsko publiko.

Slovenska skupina v južnem Limburgu je majhna, zato nimajo takšne možnosti izbire pevcev kakor nizozemska pevska društva. K sreči je za zbor veliko zanimanje med drugo generacijo, ki zdaj predstavlja že jedro zbora, značilno pa je tudi, da se »zvestoba« družstvu prenaša iz roda v rod. Sinovi in hčere pevcev ustanoviteljev

so prav takšni ljubitelji slovenskih melodij kot njihovi starši. Zvon šteje trenutno 47 pevcev. Poleg mešanega imajo tudi ženski zbor, ki je bil ustanovljen leta 1977 in poje triglasno.

Zanimivo je tudi to, da večina pevcev Zvona iz druge generacije uporablja kot pogovorni jezik holandsčino, obvlada pogovorno slovenščino, poje pa seveda v lepi, čisti slovenščini, čeprav so imeli v petdesetletni zgodovini največkrat nizozemskega pevovaljo.

Od ustanoviteljev Zvona je do danes ostal aktiven pevec le še Franc Gril, ki je tudi predsednik društva sv. Barbare v Heerlenu, za njim pa sta po letih najstarejša Jože in Franc Drenovec; pri zboru sta od leta 1945. Zbor sprejema v svoje vrste po nepisanem pravilu samo člane slovenskega porekla, izjeme so le zakonci iz mešanih zakonov, edini Nizozemec je poleg dirigenta njegov zet Ad Hamers, ki si je svoje članstvo pridobil z znanjem slovenskega jezika in celo s poučevanjem slovenščine za potomce slovenskih izseljencev.

»POJEMO ZATO, KER RADI POJEMO...«

Franc Jančič, tudi on je iz druge generacije, je predsednik Zvona že deset let. Vprašali smo ga, kaj njemu osebno pomeni aktivno delo v pevskem društvu.

»Rad je pel že moj oče in spominjam se, da sem mu, ko sem bil majhen, pogosto zlezel na kolena, kar je pomenilo, naj mi zapoje kako slovensko poskočno. Gotovo imam ljubezen do petja po očetu. Rad pojem in tudi vsi drugi člani so tu zgolj zato, ker radi pojejo. Naše največje doživetje

je, da se zberemo skupaj in zapojemo. Veseli pa smo, ko vidimo, da z našim petjem tudi številnim drugim lahko naredimo veselje. To je res nekaj lepega.«

— Kako Nizozemci gledajo na vaše delo?

»Tu je tudi veliko nizozemskih pevskih zborov, s katerimi se sem in tja srečamo in si tudi izmenjamo pesmi. Mi res ne pojemo nobene nizozemske pesmi, zato pa številni nizozemski zbori pojejo tudi vrsto slovenskih pesmi. Sicer pa Nizozemci s simpatijami gledajo na naše delo.«

— Ali ste si predstavljali pred npr. dvema desetletjema, da boste dočakali zlati jubilej?

»Nikoli nismo računali na to. Zavedeli smo se, da nas čaka tudi ta velika čast, šele ob 40-letnici, pred desetimi leti. Takrat smo bili prepričani, da bo zagotovo. Veste mi nikoli nismo peli zato, da bi se izkazali, temveč predvsem zato, ker radi pojemo. Zdaj, ko je v naših vrstah tudi veliko mladih članov, pa sem prepričan, da bo zbor obstajal še dolgo.«

ŽIVLJENJE PRI ZVONU

»V Holandijo sem prišel julija 1929, Zvon pa je bil ustanovljen 29. oktobra. Zraven sem bil že pri prvi vaji,« pripoveduje starosta Zvonovih pevcev Franc Gril. »Pri zboru so peli sami slovenski rudarji in njihove žene. Zelo pomebno je bilo za nas takrat, da smo se imeli kje zbirati. Zbor nam je veliko pomenil, to je bila za nas visoka slovenska kultura, to so bile navade, ki smo jih prinesli s seboj iz domovine. Društvo sv. Barbare je obstajalo že prej. Zvon pa je bil za nas nekaj izredno lepega in pomem-

Slovenski pevski zbor Zvon iz Heerlena na Nizozemskem ob zlatem jubileju

»Zlati« svatje na 50-letnici poroke brata častnega predsednika Združenja Jugoslovanov v severni Franciji Justina Čebula

bnega. Vedno smo peli, tudi med vojnno, čeprav je bilo prepovedano zbiranje.«

Iskrene čestitke Zvonu in še posebej tudi vam, rojak Gril ob petdesetletnici sodelovanja v zboru!

»Veseli sem, srečen sem, da sem dočkal ta dan in da smo še vedno skupaj. Veseli sem tudi, da sem zdaj skupaj z mladimi, ki me vsi spoštujejo, vabijo me na vaje, čeprav sem že star. Naše delo je tako še bolj zanimivo.

Ko ne bi bilo Zvona in Barbare, bi se vsi Slovenci že zdavnaj porazgubili v tujini. Ne bi nas bilo več.«

Omenimo naj še, da je Franc Gril po 50 letih življenja na tujem še vedno z jugoslovanskim potnim listom. Že zdavnaj bi lahko vzel nizozemskega pa ga ni hotel. Tudi za to mu velja vse priznanje, čeprav je po drugi strani vse to drugotnega pomena.

Zvon iz Heerlena je slavil. Želimo mu še veliko takih slovesnosti in prepričan sem, da jih bodo imeli, saj je pri njih slovesno vsakokrat, ko zapojejo.

Jože Prešeren

FRANCIJA

DRAGOCENA ZBIRKA

Naknadno pošiljam še 500 frankov, ki so jih člani našega Združenja Jugoslovanov zbrali za žrtve potresa v Črni gori. Skupna vsota, zbrana pri našem združenju tako znaša 4830 frankov, od česar je društvo prispevalo 200 frankov. Prilagam tudi seznam darovalcev.

Ob letošnjem obisku stare nepozabne domovine me je doletela čast, da sem bil kot priča na bratovi zlati poroki. Ker je tudi moj brat dolgoletni naročnik Rodne grude, prosim, da priobčite fotografijo s te velike dru-

žinske slavnosti. Moj brat Florijan je bil rojen v Zgornjem Doliču 1905. Kljub slabemu zasužku je izšolal vseh šest otrok, ki mu danes veliko pomagajo pri lajšanju tegob starosti in invalidnosti.

Justin Čebulj

ZR NEMČIJA

OKREPLJENE VEZI Z DOMOVINO

V Ravensburgu v ZR Nemčiji živi nekaj sto Slovencev, ki so pred dvemi leti ustanovili SKŠK Planika. Društvo je do danes razvilo nekatere dejavnosti, kot so mešani pevski zbor, kegljaška sekcija in planinsko-smu-

čarska sekcija, ki so povabile v društvo nove člane, tako da je zdaj v društvu res živahno in delavno.

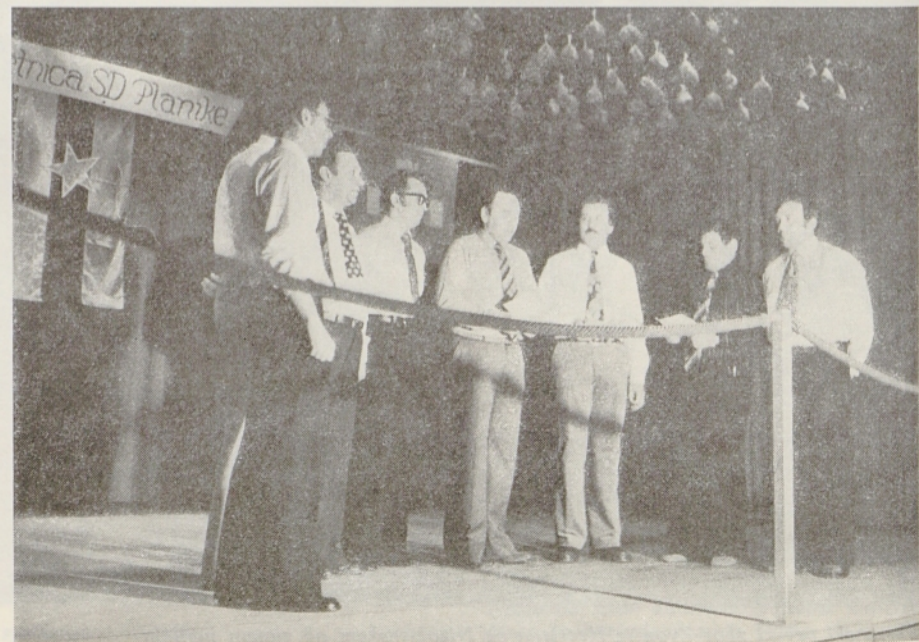
V Ravensburgu deluje že nekaj let tudi slovenska dopolnilna šola, ki je v zadnjem letu število oddelkov povečala od dveh na štiri, še vedno pa se ne moremo pohvaliti, da slovenski pouk obiskujejo vsi slovenski otroci. Lani je bil na slovenski dopolnilni šoli ustanovljen pionirski odred »Ljubljana-mesto heroj« in že lani nas je tukaj obiskala skupina ljubljanskih otrok. Ob tej priložnosti sta se pobratila pionirska odreda Boris Trošt na osnovni šoli Ljubljana-Polje in naš novoustanovljeni odred, nad katerim je prevzela pokroviteljstvo delovna organizacija OLMA iz Ljubljane, ki nam je podarila čudovit prapor.

Letos je delegacija PO Ljubljana-mesto heroj, ki je štela 22 pionirjev, obiskala pobrateni PO Boris Trošt na osnovni šoli v Polju. Spremljala sta jih oba slovenska učitelja in tričlanska delegacija društva Planika, ki je vsakemu otroku prispevalo polovično vsoto za vožnjo v Ljubljano in nazaj. Obisk v domovini je trajal od 3. do 7. oktobra.

Na osnovni šoli v Polju so nas čudovito lepo sprejeli. Otroci so lahko tudi prisostvovali pouku, da bi spoznali, kaj se učijo njihovi vrstniki v domovini. S pomočjo delovne organizacije OLMA smo se odpravili na dvodnevni izlet po Sloveniji, med katerim smo si ogledali Notranjsko in Kras, Postojnsko jamo, Lipico, za tem pa lepo Gorenjsko z Bledom, Begunjami in drugimi kraji.

Slovo od prijaznih gostiteljev je bilo težko, marsikdo bi najraje ostal. Otroci so si izmenjali naslove in si zatrje-

Na proslavi pete obletnice ustanovitve slovenskega društva Planika v Winterthuru v Švici je nastopil tudi moški pevski zbor kegljaške sekcije Soča iz Schaffhausna

vali, da se bodo še srečali. Pristrčno se zahvaljujemo vsem, ki so omogočili, da so otroci spoznali in doživeli svojo domovino tako, kot je še niso poznali.

Lado Prešiček, Ravensburg

ŠVICA

PETA OBLETNICA PLANIKE

Oktober je slovensko društvo Planika v švicarskem Winterthuru slavilo 5-letnico svojega obstoja.

Seveda so se društveni člani, zlasti pa odbor društva, zelo skrbno pripravili na praznovanje. Že mesece nazaj so nastopajoči zbori in ansambli vadili svoje točke, člani društvenega odbora pa so imeli obilico dela z organizacijo.

Na tiskovni konferenci nekaj ur pred slavnostnim večerom, vodil jo je predsednik društva Marko Urbas, smo se pogovarjali o dosedanem delu društva in uspehih, ki so že vidni. Društvo Planika je že premagalo začetne težave in uresničilo svoje poslanstvo: zblížalo je precej v Winterthuru in njegovi okolici živečih Slovencev, pritegnilo dokajšnje število mladih, ima pa tudi tri odlične kegljaške sekcije in zelo dobro smučarsko, — vse uspešno sodelujejo na različnih tradicionalnih turnirjih.

Izredno so v društvu zadovoljni z že rednim izmenjalnim obiskom otrok (Winterthur — Ljubljana, osnovna šola Jože Potrč), želijo pa si več strokovnjakov in njihove pomoči na področju baletne, plesne in folklorne umetnosti, več gostovanj dramatičnih umetnikov iz domovine, prav tako pa odrasli in mladi švicarski zdomci pričakujejo kar največ obiskov slovenskih pisateljev, ki naj jim bi prirejali literarne večere in kramljali o svojem delu z njimi.

Petletni jubilej so proslavili v dvorani Mehrzweckhalle v bližnjem Pfungenu, ki je bila kar lepo polna (približno 300 gostov je bilo v njej). V kulturnem sporedu sta po pozdravnih besedah predsednika društva Marka Urbasa nastopila med napovedovanjem tamkaj živečega dr. Dušana Florjančiča dober pevski zbor SOČA iz Schaffhausna in pevec Mladen Rodela, o katerem smo v naši reviji že večkrat poročali. Na prireditvi, ki so jo organizatorji poimenovali za »vinsko trgatve«, so podelili tudi nagrade in odlikovanja najboljšim na minulem kegljaškem turnirju; med moškimi je bil najboljši Mirko Paponja, med ženskimi članicami kegljaških sekcij v Švici živečih Jugoslovancev pa Karmela Hordič.

Vinska trgatve je izredno lepo uspela. Zagotovilo za prijetnost in veselost so bili predvsem Fantje Selške doline, ki so na željo organizatorjev prišli iz slovenskih Železnikov pri

Na dveh slikah — pet generacij: na sredini Mary Furlan, naša dolgoletna naročnica iz Willoughby Hills, O., na levi hčerka Mary Frank, na desni vnukinja Karen Odano in v naročju pravnuk Temy Odano. Na drugi sliki: Ivana Zakrajšek iz Cerknice, mati Mary Furlan

Škofji Loki, da bi vso noč neutrudno igrali in vžigali veselje v dvorani pa zaskominali plesalce, da so rajali do jutranjih ur. Svoje pa je k prešernemu razpoloženju prispevala tudi tombola, za katero so darovala lepe nagrade tudi številna podjetja iz Slovenije.

Ob jutru smo si rekli »na skorajšnje snidenje« z željo, da bi Planika do naslednjega jubileja obogatila svoje vrste še z novimi, zlasti mladimi člani, pa da bi bilo na njenih prireditvah še dalje tako prijetno, kot je bilo tokrat.

J. Vigele

BELGIJA

KJE JE SLOVENSKA ŠOLA?

Začetek šolskega leta 1979/1980 so Slovenci v Belgiji pričakali dobro pripravljeni. V nekaterih krajih so bili za slovenski pouk dodeljeni novi prostori, tako da delo laže in bolje teče. Omenimo pa naj, da je praktično možno vključevanje k pouku skozi vse šolsko leto, če oddelki le niso preveč številni.

Razpored dela v slovenskih oddelkih je naslednji:

sreda:

Eisden ob 15. uri v tehnični šoli Europlein;

četrtek:

Charleroi ob 18. uri v komunalni šoli, reu de la Science;

petek:

Bruxelles ob 17.30 uri v prostorih slovenskega kulturnega društva France Prešeren, Willemans Coupens 143 — za šolske otroke;

sobota:

Roselies ob 10. uri v komunalni šoli;

sobota:

Bruxelles ob 16. uri za nižjo skupino in ob 18. uri za starejše mladince;

nedelja:

Bruxelles ob 14.30 ure dalje izvenšolska dejavnost otrok in odraslih;

sreda:

Trooz ob 19. uri v komunalni šoli.

Velika pridobitev za učno in vzgojno delo v Bruslju so novi društveni prostori, saj so se pokazale lepe možnosti za okrepitev izvenšolske dejavnosti mladine. Tu je možno organizirati tudi manjše družabne in kulturne prireditve. Prostori v ulici Willemans Coupens 143 so lepo urejeni in opremljeni ter dostopni z vsemi prometnimi sredstvi.

Skupina učencev slovenskega dopolnilnega pouka se bo udeležila tudi »zimskih šol v naravi«, ki jo bodo izvedli v sodelovanju z osnovno šolo »Slavko Šlander« iz Celja. Učenci bodo približno teden dni v enem izmed slovenskih zimsko-športnih središč. V domovino odpotujejo 24. decembra.

ZDA

PET GENERACIJ

Kako so prepletene naše vezi! Razdalje med nami so čedalje krajše in vendar se še vedno kje kaj zaplete, kot se je zapletlo tudi z objavo tega kratkega sestavka in slik. Napako popravljamo po nekaj mesecih in upamo, da drži vse tako, kakor bomo zapisali. Usoda slovenske izseljenske družine, bi lahko rekli na kratko.

Naša dolgoletna naročnica, vse od leta 1953, Mary Furlan nas je zadnjičkrat obiskala v letu 1978 in takrat je seveda obiskala tudi svojo ljubo mater Ivano Zakrajšek, ki živi v Cerknici. Mary je bila rojena v Ameriki in ko ji je bilo 6 let, se je družina vrnila v domovino; ponovno jo je življenjska pot odpeljala v Ameriko, ko ji je bilo 18 let. Poročila se je in v zakonu se je rodila hčerka. In tako slovenska družina živi, mama je postala babica in nato prababica. Še veliko sreče!

MOŠKI PEVSKI ZBOR »DRAGOTIN KETTE« IZ ILIRSKÉ BISTRICE PRI ROJAKIH V ZDA

Konec septembra smo se vrnili pevci Moškega pevskega zbora »Dragotin Kette« iz Ilirske Bistrice s turneje pri rojaki v Clevelandu in okolici. Bili smo gostje pevcev Glasbene matice in Jadrana iz Clevelanda.

Kako je prišlo do gostovanja? Zelo preprosto. Pevski zbor Jadran je gostoval v Sloveniji (med drugimi kraji tudi pri nas) že dvakrat in to leta 1973 in 1976, Glasbena matica pa lani. Ker je dosti pevcev prav iz vasi naše in sosednjih občin, smo se pogovarjali med drugim tudi o tem, da bi bilo lepo, če bi se mi enkrat odločili za gostovanje pri njih. Tako smo po enoletnem dogovarjanju pričeli s pripravami in letošnjo jesen ta dogovor uresničili.

Ne bom pisal o samih pripravah, ki so trajale kar celo leto, o strahu pred potjo z letalom, še posebno ko smo zvedeli, da letimo z DC 10 (pri tem naj ne pozabim povedati, da dve tretjini pevcev še ni letelo), tudi ne nameravam pisati, kako smo se posamezniki obnašali na letalu vse do pristanka itn. Vse to bi bilo sicer zanimivo vendar za to ni prostora. Morda kdaj drugič.

Naj vam predstavim naš zbor: 27 pevcev in dirigent Dimitrij Grlj. Pevski zbor »Dragotin Kette« ima sicer bogato tradicijo, saj deluje vse od leta 1864 s prekinitvijo med vojnama, ko italijanski fašizem ni dovoljeval takega udejstvovanja.

Tudi po poklicih smo zelo široki, saj je med nami nad 15 različnih poklicev od direktorjev, inženirjev, obrtnikov in delavcev do kmetov. Najstarejši član: 68 let, najmlajši: 27. Poprečna starost zbora: 42 let.

Skupno smo imeli v Clevelandu in okolici 8 nastopov, od tega 5 samostojnih koncertov, dva priložnostna nastopa in snemanje na televiziji.

Povsod smo bili dobrodošli gostje, pa ne samo to, bili smo del njih. Začelo se je s prvim koncertom v slovenskem narodnem domu na St. Claire Avenue v Clevelandu, nadaljevalo v Domu na Recher Avenue z upoko-jenci, da bi doseglo vrhunec v Slovenskem delavskem domu na Waterloo road, kjer smo se prvič srečali tudi z rojaki iz Kanade. Kar cel avtobus

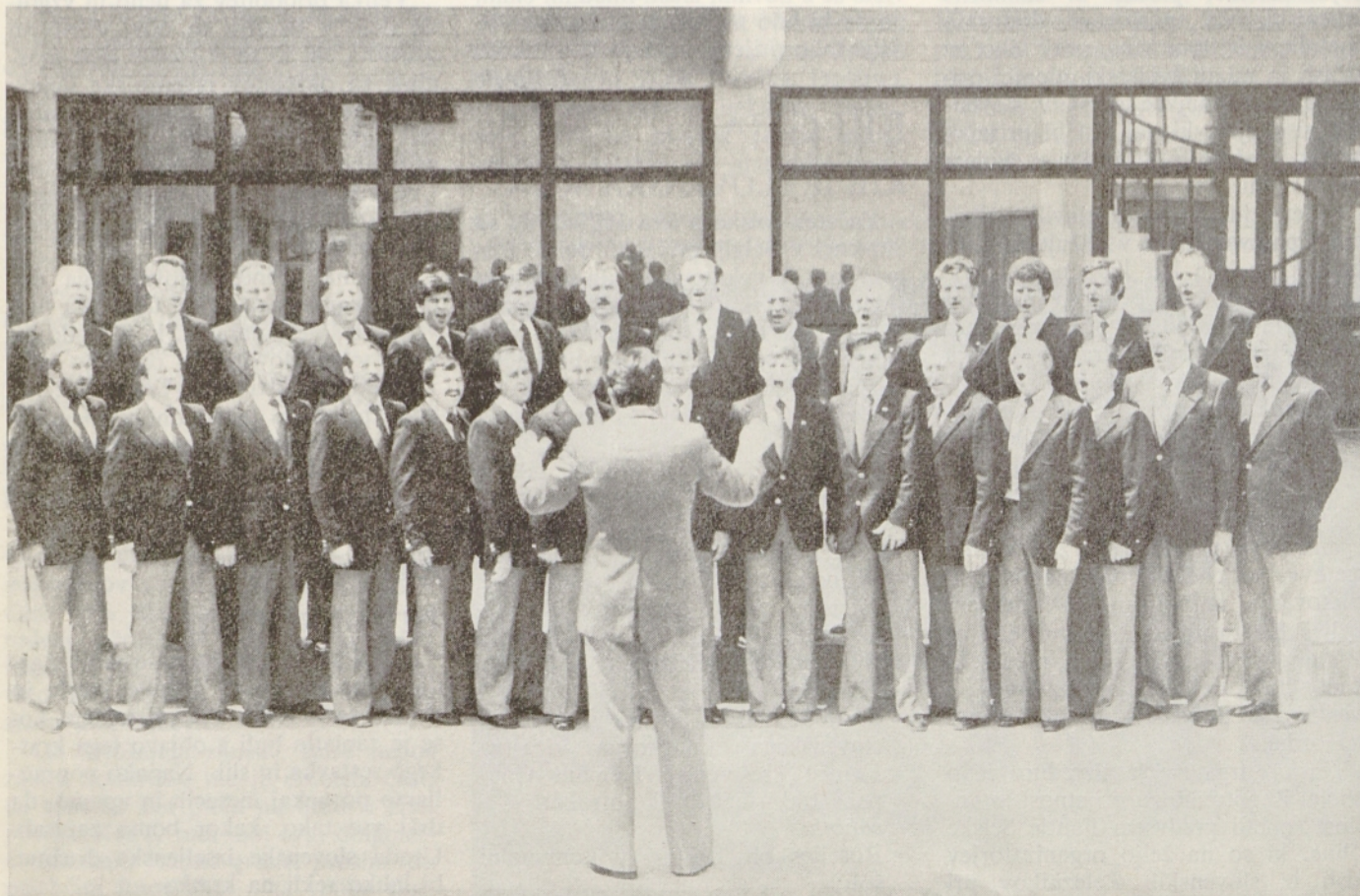
jih je prišlo na koncert. Tako nabito polne dvorane pa tudi nismo videli že dolgo, dolgo let.

Po spodbudnem pozdravu našega konzula tov. Lenardiča, viceguvernerja države Ohio, Vojnoviča in še drugih osebnosti je naša pesem resnično postala sredstvo razumevanja in zblíže-

Joe Dolgan, podpredsednik odbora za gostovanje pevskega zbora Dragotin Kette (na levi), sprejema skromno darilo iz rok predstavnikov zbora

Moški pevski zbor Dragotin Kette iz Ilirske Bistrice

vanja. Sami sebi smo se čudili, kako dobro zveni naše petje, vendar to ni bila samo naša zasluga ampak predvsem zasluga naših rojakov, ki so se ob petju starih, znanih napevov zili z nami v eno samo skupino, veliko skupino Slovencev, ki so srečni, da so skupaj, veseli, svobodni.

Tudi koncerta v rekreacijskem centru SNPJ v Pensilvaniji in zadnji v Painsvillu sta bila en sam festival, še posebej na koncu, ko smo peli vsi, mi na odru in vsi v dvorani.

No, vmes smo celo snemali na TV. Posebno veseli pa smo bili nastopa v domu za ostarele v Euclidu. Jokali so od veselja, ker smo jih obiskali, se pogovarjali z njimi, skratka zato, ker smo se jih spomnili v njihovi pozni jeseni življenja.

Kljub temu, da smo bili tam kar celih štirinajst dni, nam je zmanjkalo časa še za marsikaj, čeprav smo ga temeljito izkoristili za pogovore, srečanja skoraj vsak dan pozno v noč. Vsem nam se je zdelo, da smo bili doma, med svojimi. Tudi mladi člani zbora niso nič zaostajali. Kar hitro so navezovali stike z vrstniki, kljub pomanjkljivosti v znanju jezika na obeh straneh.

Ne vem, kako naj zapišem še kakšno misel, čeprav se mi druga za drugo vrtijo po glavi.

Res je, tako potovanje stane. Za nas kar preveč, še posebej za kmete, delavce z nižjimi osebnimi dohodki, pa ne nazadnje tudi za upokoјence, ki jih je v zboru 20 odstotkov.

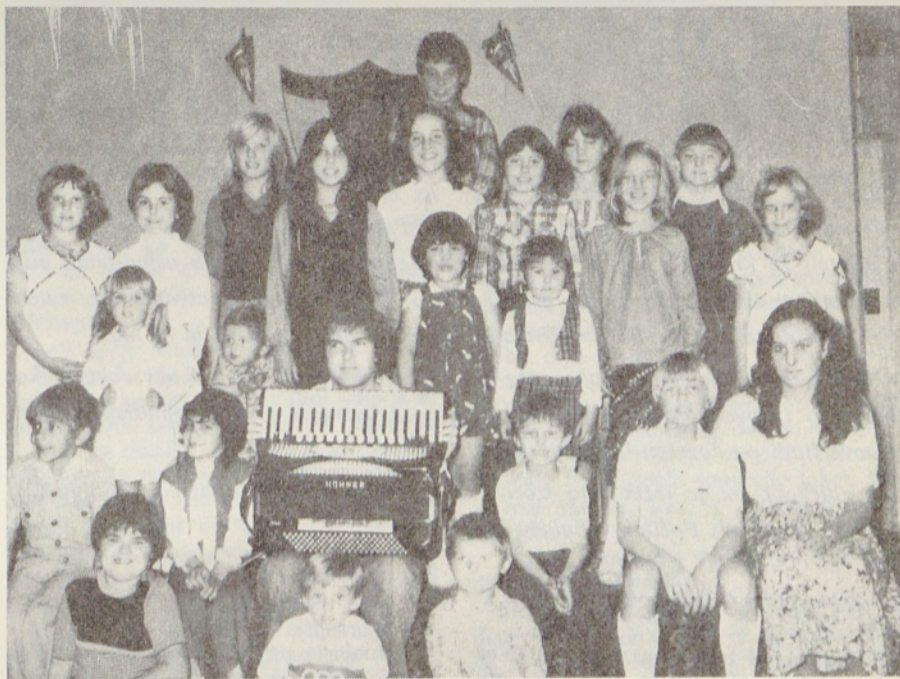
Če danes govorim s komerkoli, nikomur ni žal. In zakaj? Predvsem zaradi požrtvovalnosti posameznikov v odboru, ki je bil sestavljen iz članov obeh zborov posebej za naš sprejem in bivanje. Dosedanja predsednica Glasbene matice Mary Shaver si je vzela 14 dni dopusta zato, da nas je spremljala in skrbela za naše dobro počutje. Kdo od pevcev bo lahko pozabil Joa Dovgana, ki je bil teh štirinajst dni kar naš, pa Ladija Malečkarja, ki je kljub zaposlenosti kar naprej potoval z nami, skrbel za naše glasove, nas bodril in svetoval, pa rojaka Stan-ka Škrlja, ki nas je kar vse po vrsti vodil po tovarni, nam razlagal, kaj dela za ves svet, tudi za Jugoslavijo, pri tem pa ponosno poudaril, da je na vsakem kosu zapisano slovensko Škrlj, pa Poldeta Puglja, ki je sicer rojen v ZDA, je pa tako naš, da smo bili kar presenečeni nad njegovim prispevkom: plačal je namreč naše potovanje na Niagarske slapove, pa naše vrle kuharice Berto Dovganovo, Mary Dolšak in druge, ki so tako vestno skrbele za nas, da smo imeli težave z gumbi in končno — kako naj pozabimo na vse tiste rojake, ki so nas za 14 dni vzeli za svoje ne le na hrano in stanovanje

so skrbeli, skratka, bili so z nami ves čas našega bivanja.

Kako naj se jim oddolžimo? Tega se ne da poplačati, to lahko samo ču-ampak tudi za vse naše zasebne potitimo in resno se bojim, kako jim bomo lahko vsaj del tega vrnili naslednje leto, ko bodo gostovali pri nas v Sloveniji pevci Glasbene matice ob 50-letnem jubileju delovanja tega zbora v Clevelandu.

Milan Primc

Folklorna skupina Planika iz Sydneya s harmonikarjem Martinom Konda in Nives Muha.

UMRL JE DR. FRANK J. KERN

Za posledicami možganske kapi je v Clevelandu, Ohio, ZDA, 4. oktobra umrl starosta slovenskih pionirjev v Ameriki dr. Frank (Jauch) Kern v starosti 92 let. Rojen je bil v vasi Breznica pri Škofji Loki 18. marca 1887 kot deveti otrok v bajtarski družini. V Ameriko ga je 11. avgusta 1903 pripeljal slovenski misijonar Janez Solnce. Tri leta je bil v semenišču v St. Paulu, Minn., leta 1906 pa je semenišče zapustil in dobil delo pri slovenskem listu »Clevelandska Amerika«. V letu 1908 se je vpisal na univerzo Western Reserve v Clevelandu, kjer je dosegel doktorski naslov leta 1912 ter nato opravljal zdravniško prakso nad 90 let. Nekaj časa je bil tudi urednik slovenskega lista »Glasnik«, ki je izhajal v Calumetu, Mich. Tam je tudi spoznal svojo ženo Agnes, hčerko slovenske pionirske družine. Za tem je dobil v Clevelandu delo pri Novi Domovini, predniku današnje Ameriške domovine.

Dr. Frank Kern je sodeloval v kampanji za izgradnjo Slovenskega narodnega doma na aveniji St. Clair in bil

nato tudi prvi predsednik doma v letih 1916 do 1920. Že leta 1906 je dal pobudo za ustanovitev slovenske čitalnice, bil je tudi predsednik in nadzornik slovenske jezikovne šole. Leta 1919 je izdal Angleško-slovenski besednjak, ki je izšel v ponatisu tudi leta 1944, leta 1926 je izdal Angleško-slovensko berilo, leta 1933 pa je izdal knjigo Spomini ob 30-letnici prihoda v Ameriko. Bil je tudi med ustanovitelji prve slovenske hranilnice in po-

sojilnice v Clevelandu »St. Clair Savings and Loan Co.« Dolga leta je bil dr. Kern glavni zdravnik SNPJ, SDZ, Slovenske svobodomiselnih podporne zveze in tudi pri KSKJ. Leta 1966 je bil izbran za moža leta pri federaciji slovenskih narodnih domov, bil pa je tudi med prvimi darovalci za slovenski dom za ostarele.

Jacob Strekal

AVSTRALIJA

PRVI NASTOP JE ZA NAMI

Folklorna skupina »Planika«, ki deluje v okviru Slovenskega društva Sydney, je imela 27. oktobra svoj prvi javni nastop. To je bilo pred mestno dvorano v Sydneyu, za tem pa so sodelovali v sprevedu po mestu. Celotno akcijo je organiziral etnični svet, sodelovale pa so vse etnične šole iz Sydneya. Slovenska šola je tudi uradno registrirana, zato lahko pričakujemo tudi pomoč s strani države.

Ustanovili smo tudi moški pevski zbor, ki ga vodi profesor glasbe Jože Medven. Več o tem ter o naslednjih nastopih naše mlade folklorne skupine pa prihodnjič.

Ivanka Bulovec, Sydney

DOM JE JEZIK

Pri Cankarjevi založbi v Ljubljani je izšel ponatis izbranih novel staroste slovenskih pisateljev DANILA LOKARJA, ki mu je uredništvo dodalo razpravo dr. Lina Legiša o umetniški podobi pisatelja.

Prva zbirka Lokarjevih novel z naslovom *Podoba dečka* je izšla leta 1956, ko je pisatelj že krepko presegel šestdeseto leto starosti. V teh letih ustvarjalna moč književnikov običajno že plahni, pri njem pa se je šele začela sproščati, saj je zatem napisal še dokajšnje število novelističnih zbirk pa roman, dramo in še kaj.

Naslov izbranih novel, vsaka zase je mojstrovina, označuje tako vsebinsko kot oblikovno izpovednost Lokarjevega pisanja: zagledanost v svoj primorski svet in njegove ljudi pa dovršen in poetičen jezik.

Iz zbirke *Dom je jezik* smo izbrali za tokratno umetniško besedo odlomek iz novele z naslovom *Počitek v Suhem žlebu*.

POČITEK V SUHEM ŽLEBU

Pokrajina je tukaj na prehodu. Nisi več v dolini, nisi še na Gori, na pol poti si. Stene, sredi katerih si se ustavil, padajo strmo. Režejo jih globoki žlebovi, melišča, drče, griže. Prav Suhi žleb je tako globok, da je speljana v njem v dokaj prijetnih vijugah steza. Steza je speljana v majhnih in velikih ključih v skalovju, ki ga je obdelovalo skozi tisočletja deževje, tudi narasli potoki, ki so drli tod skozi in drve tudi še dandanes. Zato pa ni ob poti bilke, grma, cvetlice, maha, le kamen, svetel apnec, in zato tudi rečemo v Suhem ali v Čistem žlebu. Da, čisto pa je v Žlebu.

Ker gre steza po dnu žleba, stoje v steni skalni pomoli, ki so najbolj podobni prižnicam. To so prav prijetna razgledišča in počivalniki obenem.

Na takem pomolu se je danes usedla Hana, nekaj metrov pod njo skoraj na stezi pa sedi njena sestra Margareta. To sta dokaj okretni, živahni starki osemdesetih in dvainosemdesetih let, ki sta se bili napravili danes navsezgodaj v dolino, da opravita to in ono in tudi nekaj nakupita. Ni pa to bil glavni namen. Poglaviti namen poti je bil, da obiščeta mlado osemnajstletno bratovo vnukinjo, ki živi že leto in dan v dolini v službi v trgovini in prihaja vse redkeje na Goro. Veronca prihaja vse redkeje domov in docela se je spremenila. Ni spremenila samo obleko, lice in telo, spremenila je dušo in zato sta šli — po dolgem pripravljanju — Margeta in Hana danes zgodaj v dolino.

Komaj sta prišli iz rebra in travnikov na cesto, sta se sezuli. Čevlje sta skrili v jerbas, čevlji so bili darilo z neba, in hodili sta vse do mesta bosi. Podplati so postali z leti popolnoma neobčutljivi in zdelo se jima je celo, da hodita v čevljih bolj nerodno, kakor če sta bosi. Pa tudi glava in tilnik sta se za čudo utrdila. Margeti se je sploh zdelo, da raste kakor steber, postaja steber in da laže stopa, če na glavi nosi, kakor če ne nosi.

Videli sta v svojih poteh čez Kras in v Trst kos svojega junaštva, kos mlade moči, kos življenja. In tega ne bi bili hoteli zamenjati ali dati za kaj drugega. Kje neki! Bilo je čisto del njihove dajatve, daritve življenju in tudi narobe. Življenje jima je to darovalo. Samo zato, ker sta si ga želeli? Še in še želeli? Nista razumeli, ali je bilo več trpljenja ali veselja zraven na poteh v Trst. Bilo je veliko tveganja in preizkušanja.

Tudi prah na cesti je Hana častila. Bel, droban, mehak prah na kraški cesti, kako dobro ga je poznala. V jutrih, ko sta stopile kakor v gaz, v jutrih, ko je še ležala rosa na njem, je bil srebrn. Toda v večerih, ko sta se vračali in je stalo sonce nizko nad Gradežem in nad lagunami, je bil zlat, vroč, topljen, kakor presijan od tople zahajajoče luči. Kakor povlekla je v tej toploti s podplatom po prahu in dobro ji je delo.

Voda iz Korita je bila voljna, gladka, sladka. To sladkost je razlilo tudi po žilah, in dolgo je ostala tam, in zato jo je imela Margeta rada.

A čisto drugačna je bila voda na sredi Krasa. Imele so svoje postajališče, kjer so jo vsakokrat pile, a se niso ustavljale. Bila je strešnica. Pravzaprav pa je bila le dimnica. Dišala je po dimu z ognjišča v kuhinji, ko se je leno valil v južnih vremenih pod streho in na slamo na strehi. In zato je voda povzela veliko dima in ženskam se je zdelo za malo, da so morale požirati ta kraški dim z ognjišča. In ne le, da se jim je upiralo, tudi da se niso prav odžejale, so mislile in se spominjale vode, sladke, mehke vode iz Korita pod gorami, ko so žele v mesečnih nočeh doma na Otlici in polne upanja nastavile dulček na buči na usta.

Tako so bile tudi vode, kakor sta zdaj spoznali Margeta in Hana, različne, popolnoma drugačne tukaj in tam, kakor je bil čas različen, ko sta zasadili noge v prah zjutraj ali zvečer, in kakor so bili različni ljudje, zmeraj in povsod.

Tako je zdaj Margeta živo ugledala samo sebe z visoko spodrecanim krilom, z jerbasom na glavi, z bosimi nogami, ki jih je prejle zasadila v zlat, voljan prah, z željo po vodi, z mislijo na vodo na Krasu, ki je dimnica, in z ono drugo mislijo na sladko vodo iz Korita, ko nastavi dulček pri buči na usta in vrže glavo nazaj, da pogleda v nebo.

Vsega tega se je spomnila danes, ko je čakala v Čistem žlebu na mlado bratovo vnukinjo Veronco in si ves čas nestrpnost iskala mesto, pripravno pečino na robu žleba, kjer bi mogla sedeti in se razgledovati po dolini. Oboje je hotela, da bi ji bilo dano po mili volji, in zato je stopila više, se vračala niže, šla na desno, se obrnila na levo.

Mesto, kakor na prižnici, je pa le našla. Da, hotela se je odpočiti in sedeti, hotela se je pa tudi razgledati in videti, kdaj bo prišlo dekle. Misli so bile danes za njo kakor ose. Niso je spustile. In dasi se jih ni toliko bala, jim je vendarle hotela pogledati v oči.

Tudi v gozdu ni bila zmeraj veselica. Brezdanji Trnovski gozd, ti ponos moj, ljubezen in skrivnost moja, kakor stojiš na neusmiljenih belih skladih in oddajaš preblage vodice prav na vse strani v dolino, na sever in jug, kako te imam vendar rada. Pomisliti ne smem, si je govorila starka.

Ali je lepše morje ali gozd? Ali je večje morje, večji gozd?

Majkeno sem poznala tudi morje, ko sem priprla oko in se ozrla po Kanalu navzdol proti obzorju. Sedele smo na tlaku na tleh in se pripravljale na pot. Nismo se pripravljale toliko z nogami in telesom, kakor z duhom, s srcem. Takrat sem ga skušala ujeti v oko, pregledati.

Tudi v viharju sem že prišla do morja. Doma so nas svarili in prijemali. »Pa vendar ne boste šle v takim na pot?!«

In smo šle prav v takim. Mlade smo bile, polne srčnosti. Tisti dan nismo se dele Gorjanke, kakor smo bile vajene, na tlaku na Kanalu na tleh. Morje je zalilo ulice tam naokoli in silno robantilo. Oblaki so viseli kakor potrgane cunje nad strehami in ljudje so hodili bosi s privihanimi hlačami. Ženske so vreščale in se prevažale v čolničkih. Morje je bilo oblastna stvar, to sem vedela, ko je izstopilo.

Čisto drugače je odmeval krik kukavice, ko se je preletela spomladi. Prišla je na visoko gorsko plan in se držala le na robu lesov. Oblatela je vso daljnjo okolico in jo pošteno vznemirila.

»Kuku — kuku, kuku — kuku!« tako je pela, je pomislila Margeta in se nasmejhnila. Enoč jo je gledala prav od blizu. Stegnila je vrat in — »kuku — kuku!« — vsa je hotela v vrat in glas — »kuku — kuku«, ko je pela. Mladi jeseni, ki so stali v dolgi vrsti in na lepi priliki tam na Pristavi, so se kar potrešali v spomladnji slutnji.

Vse drugačn pa je jesen, ko zagorijo v bakru in medenini in kaljenem jeklu bukove meje in police. Nebo stoji izprano, iz dneva v dan gre vse globlje, in plaho in sramežljivo rdijo bukove police. Včasih se obletajo, zgodi se kakor mimogrede, rdeč oblak gre mimo in še eden in še eden.

Srna se tudi plaho ozira. Kaj pa zdaj? vprašujejo njene velike polne oči. Kam pa zdaj? Zamišljeno koraka in se ogleduje. Smrček priviha. Zadnje bedro vzdigne in se nalahko tare po trebuhu. Za njo stopata dva mladiča in hočeta naprej. Srna se postavi počez in jima zapre stezo.

»Počakajta!« pravi in ponovi: »Kaj pa zdaj? In kam?«

Velika slutnja gre jeseni skozi lesove od kraja do kraja in drevo in žival se ozirata, preden se vdasta in umirita.

Toda ko stopijo srne le nekaj korakov, jih ne razločiš več od listja in debel in tal. Mehka, prelivajoča se rjavina se je zčila v eno.

Poletje pa je v gozdu, kakor, da bi legel v hladno, temno rako. Hosta je, kakor da bi govorila soncu:

»Le žgi! Jaz pa sem se zaprla vase. Hladno sem stisnila vse življenje na svoj nedra in zdaj ne maram nič. Naj le drsi čas nad mano. Kaj bi pa drugega čas? In obema je prav. Zaprla sem se vase.«

Morje je muhasto, to je Margeta vedela in tudi videla, ni pa čudež, kakor je čudež gozd, velik in skrivnosten čudež s srnami, vervecami, divjimi kozami, borovnicami in malinami. Zato je gozd ljubila in se mu čudila, morje je pa le gledala in premišljevala o njem.

Mesto, kjer je danes sedela, je bilo ugodno. Še celo naslonila se je lahko. In nad oči si je postavila z roko strešico in gledala v dolino. Da, nad Lužami čez senožeti, kjer je vojaško strelišče, se nekaj premika. Mogla bi biti Veronca.

In zdaj je uzrla Margeta tudi svoje bose noge. Prsti so bili precej izkrivljeni, žuljasti, pa tudi na peti so bili debeli žulji.

»Seveda,« je pomislila, »dobro so delale svoj živi dan te noge!«

In uzrla je svoje krilo. Ko je prišla malo više v reber, ga je spet po stari navadi spodrecala, a bilo je vseeno predolgo. A bilo je tudi preveč obilno, preveč nabrano. Vse to je bilo starinsko, vedela je, saj ni bila slepa. Kakšna krilca ti nosijo zdaj, v pest bi stisnil in ne bilo bi videti, kaj imaš v pesti. Tudi vzorec je bil starinski, polžki, kdo nosi danes polžke na krilu? Malo se je ustrašila. Ali pred svojo vestjo? Ali pred Veronco?

Ali pred novim časom, ki tako lomasti, da je joj. In ne samo, da novi čas pušča za sabo vse, ko tako silno lomasti, tudi vreči in samega sebe prevpija novi čas, in morda se je prav tega bala. Bolj krika kakor zajetnega koraka.

Ali ni bila obleka tudi malo preprana? In natrgana je bila.

In ko je zdaj ugledala samo sebe tako revno, staro, izrabljeno, živo s svojimi nekdanjimi silami in potmi neke hudo daleč zadaj, ji ni bilo nič lahko pri srcu in nič se ni veselila srečanja z Veronco.

Kdaj je dekle vstalo? Po sedmi.

»Tako kasno sem šla spat!« je rekla.

Tedaj je bilo na obeh koncih narobe.

Zajtrkovala je sladkarije, marmelado na kruh in take reči. Me pa smo tolkle žgance in jih zalivale z mastjo in mlekom, preden smo stopile. O! in potem smo stopile, kako smo udarile z nogo.

Pa kako bi udarila Veronca ob tla, ko nosi gumo na nogah in je ne slišiš, ko stopa. Misliš, da je za hišo, pa je za tvojim hrbtom, tako tiho je prišla, neslišno. Tudi ko bomo plezale v hrib, je ne bom slišala. Ozirati se bom morala, kje pa si, saj te ne slišim. Gumarica. Tihotapka.

Bolj se je Margeta zamišljala, bolj ji je bilo hudo. Saj ni mogla dobiti zveze, prehoda v sedanji čas. Pa tudi izhoda ni mogla najti. Izhoda ni. To so napravile vojske, je mislila, in zdaj smo me pozabljene. In ne samo pozabljene, sled se zabrisuje, že je popolnoma zatrta, kakor da nismo nikdar živele.

Ali je pa to mogoče, da se za človekom tako zgrnejo valovi, kakor da ni šel nikdar skozi? Kakor da ga ni bilo?

Mogoče je, mogoče! ji odgovarja notranji glas in prav ustraši se ga.

Kaj si tako glasen, kaj si tako jasen! mu poočita. Ihtiva bolečina pa ne popusti.

Dekle se je vzelo iz drugega sveta in ne ve, kako smo mi živeli. Tudi ne ve, kje smo hodili. Ne ve, kaj je to svitek na glavi in jerbas vrh svitka, naložen do kraja, in žena kakor steber, ki je zravnala ob žetvi upognjeno hrbtenico in stopa čez Kras. Steber koraka čez Kras. Nič ne ve in tudi zvedela ne bo. Ne pozna gozdov. Ne pozna velike matere, skrivnostnice, ki se spomladi obnavlja, skozi poletje in jeseni ždi, da se pregrne za zimo z mrtvaško ponjavo čez holme in plani.

Kaj pa ve? Ali morda ve, kaj je trpljenje, ki pa v resnici ni trpljenje, ker je ponos in moč?

Saj tudi ne more, saj res ne more vedeti, ji odgovarja. Takrat na Gori ni bilo še cerkve ne šole ne trgovine ne krčme. Nič ni bilo takrat še tu. Prišel je človek praznih rok in bos in se oziral. Pa ni nič dočakal in ugledal, dokler ni sam prijel za toporišče in kramp. Šele takrat se je počasi zganilo, ko je začel pazljivo povezovati Goro z dolino in še naprej, z mestom. In takrat so začeli prihajati ljudje na svet in napolnili so prostor. Ali so pozabili? Greh je pozabiti, tega greha ni moč odpustiti, tudi poravnati ga ni moč, to je greh zoper življenje, življenje tega ne odpusti.

Margeta se je presedla in se nasmejhnila. Zdelo se ji je, da je stopilo dekle,

ki je že preprečalo senožeti, v goščo nizkega grmovja. In koj nato se bo pokazalo tudi iz grmovja in se vzpelo v žleb. Ne bo je slišala, tudi ko bo stala tik ob nji, le ozreti se bo morala, z očmi si potrditi, da je res ona.

Kako pa? Ali ne gre tudi avto po sredi gozda po cesti in ga ne slišiš? Veliki avtobusi gredo brez hrumenja. Splaval je življenje. Ali je pa res zaplaval? Nič si ni mogla pojasniti tega, le čutila so bila tu in čutila so govorila tako razločno.

Zgodilo pa se je še drugače, kakor je Margeta ugibala in v duhu tudi videla. Po žlebu je priplaval od spodaj sladak duh in vajena, kakor je bila, ugibanja, se je vprašala:

»Ali so vijolice ali šmarnice?«

Toda zdaj ni bil čas vijolic in šmarnic, pa tudi v Suhem žlebu na goli skali to ni bilo mogoče.

In ko je stalo dekle tik pred njo in se Margeta od začudenja ni mogla vzdigniti z mesta, je bila še veliko bolj zmedena. Dekleta namreč ni prepoznala. Kodri, veliko število kodrov, ki so ji spreminjali izraz in pokrivali glavo kakor svedrci, so ga predrugačili. Pa ni bilo samo to. Tudi ni bil duh po šmarnicah, ki je napolnil strmo sotesko. Tudi ne ustnice, ki so se ostro ločile od druge kože. Bile so kakor karmin na sladkornem ozadju. Tudi ne nohti, ki so se rožasti, bleščeči, prirezani bleščali, ko je dekle vzdignilo laket. Bilo je vse skupaj, kar je starko Margeto osupnilo.

»Ali si zamenjala dušo? Ali si jo prodala?« je pomislila.

Pa vedela je, da ni bilo ne eno ne drugo. Ni prodala duše in ni je zamenjala. Čas je bil, ki je spet lomastil, kakor ob vojskah, lomastil, da so pokale in se opotekale stoletne hoje v gozdu. In ko so do kraja popokale in ležale na tleh, se je prikazala zunaj srčkana, lepčkana Veronca in se posmihala.

Čas je res hud razbojnik, je umovala ženska, a morda pa vendarle ni tako hud, ko je dal na svet tako majhno stvar, Veronco, snažno in vso v dišavah?

Starka in deklica sta se gledali in posmihali. Kako različen je bil ta nasmeh, morda je bilo kar stoletje vmes, ali pa tudi več stoletij?

In obema je ušlo, komaj je prišlo do ustnic, vprašanje:

»Kaj me tako gledate?«

»Kaj me le gledaš?«

Da, bilo je kaj gledati, starka je bila kakor zazibana v sen, ko si je dekletce pred njo popravljal glavničke v glavi in se samo od daleč približalo z dlanjo nakodranim lasem.

Nazadnje pa je bilo treba tudi nekaj reči.

»Veste kaj, vedve sta hodili v Trst šestdeset kilometrov daleč in bos in sta bili po štiri dni zdoma, jaz pa sem se za to pot oprala in počesala.«

Margeto je zadelo kakor s korobačem po golem hrbtu. Vseeno je razumela, kar je bilo razumeti mogoče.

»A, tedaj spoznaš? Razumeš? Če je tako, potlej je vse prav in poravnano. Zdaj stopi pred nama, morda nama bo lažje stopiti za tabo.«

LOUIS ADAMIČ:

Z DRUGIM IMENOM MISTER NICHOLS

Vsa osebna imena v tej povesti so spremenjena in tako tudi večina krajev ter nekateri prizori. Srednjo šolo, na kateri je poučeval »Mr. Nichols«, sem postavil v Cleveland, s tem pa ni rečeno, da je ta šola v resnici v tem kraju. Poudarim naj tudi, da gradiva, ki ga tu podajam, nisem prejel v isti obliki.

L. A.

Čudna stvar je — biti Amerikanec.

Amerika ni ne dežela ne ljudstvo;

to je košček sveta, tudi piš vetra na njem —

Amerika je sama zase: množica ljudi...

Archibald MacLeish

Nekega večera v začetku leta 1939 sem govoril občinstvu v Clevelandu. Naslov mojega nastopa je bil »Plymouth Rock in Ellis Island«. Dotaknil sem se dogodkov iz ameriškega življenja, ki so sledili prihodu skoraj štiridesetih milijonov priseljencev v Združene države v zadnjih sto letih; ti ljudje so predstavljali malone tri ducate različnih narodnostnih in verskih zaledij ter več različnih ras.

Menil sem, da vsebujejo ti dogodki, in nekateri med njimi so prav pretresljivi, velike možnosti, dobre in slabe, za prihodnost dežele, a tudi številne težave za milijone posameznikov, ki pripadajo skupinam novopriseljencev in starih naseljenecv. Med težavami sem omenil tudi tiste, ki so povezane s »tujimi« imeni.

Po zaključku tega razgovora se mi je približal slok, lepo oblečen mladenič srednjih tridesetih let in se mi predstavil kot John Nichols. Rekel mi je, da je srednješolski profesor in da bi rad govoril z menoj.

Povabil sem ga v hotel, kjer sem imel sobo.

Ko je vstopil in ko sem mu odvzel plašč in klobuk, je začel: »Rekel sem vam, da mi je ime Nichols. Saj tudi je, nekako: John S. Nichols. To je moje uradno ime; ni pa moje od nekdaj. Moja srednja začetnica skriva ime, s katerim sem začel — Sobuhanowski.« V zadregi se je smehljajal.

Rekel sem mu, da se mi zdi rojen v Ameriki.

Odgovoril mi je, da je to res, in potem je sedel. Sklenil je roki, a jih je nato spet naglo odprl. Kot da se je nenadoma spomnil, kako se je bil odločil, da bo v razgovoru z menoj miren in stvaren. Toda ta razlaga me je dohitela šele mnogo pozneje, ko mi je povedal že večji del svoje zgodbe.

»Medtem ko ste govorili o težavah s tujimi imeni,« je izjavil, »sem se odločil, da se bom skušal pogovoriti z vami. Rad bi vam razkril svoje težave, če imate čas in potrpljenje, da mi prisluhnete.«

PRISELJENEC IZ KARPATOV IN NJEGOVI MAJHNI OTROCI

G. Nichols je začel pri začetku:

»Moj oče Nikolaj Sobuhanowski se je izselil v Ameriko leta 1903. Izhajal je od nekod iz Karpatov. Ne vem imena

njegove vasi. Pred letom 1918 je bila v mejah Avstrije, pozneje je bila priključena Poljski ali Češkoslovaški. Ne vem, v katero državo je spadala, a to tudi ni važno.

V svoji stari domovini je moj oče pripadal malo znani narodnostni skupini Lemkov. To ljudstvo je menda živelo med rekama San in Pilica. To je majhen narod, če je sploh narod; morda so samo del Ukrajincev. Tako vsaj trdijo nekateri Ukrajinci. Lemki sami niso prepričani, ali so Ukrajinci ali Poljaki, ali pa samo Lemki. Tudi moj oče še danes ne ve tega. Vseeno mu je: Rus, Ukrajinec, Poljak ali Lemko — njemu je vse to eno in isto.

Lemki imajo zapleteno versko ureditev. Njihova tradicionalna cerkev je mešanica grško-pravoslavnega rituala in rimsko-katoliške dogme in discipline. Imenuje se uniatna cerkev. Mnogi Lemki v današnji Poljski ali Slovaški so zdaj »pravi« katoličani; samo tam, kjer je imela starodavna pravoslavna cerkev močan vpliv, so mnogi postali pravoslavni. Ne morem zatrdno reči, kaj je bil moj oče v stari domovini, vendar mislim, da je izhajal iz uniatne vasi.

Ko je prišel v Ameriko, se je ustavil v Dexterju, premogarskem mestu v jugozahodni Pennsylvaniji, kjer so delali že drugi Lemki, tudi njegov bratranec, v premogokopih. Moj oče je tudi postal rudar.

Bil je majhen in suh. V svojem rodnem kraju ni imel veliko hrane. Nikoli ni tehtal dosti več kot sto funtov. Imel je kratke ukrivljene noge, dolge lakte in velike roke. Bile so ga sama kost in koža in mišice, za svojo velikost pa je bil nenavadno močan in nadzorniki v rudnikih so ga imeli za dobrega delavca.

Nihče se ni potrudil, da bi si zapomnil njegov priimek; vsi so ga klicali Nick.

Oče in mati sta se spoznala neko nedeljo na domu nekega rojaka v Dexterju. Mislim si, da je to moralo biti ena izmed tistih tipičnih nedeljskopoldanskih srečanj slovanskih priseljencev. Tam se je pilo, jedlo, muziciralo in plesalo; vsi so se bahali s tem, koliko so zaslužili v zadnjih dveh tednih, postavljali so se z velikostjo premogarskih grud, ki so jih izsekali iz žile, ali pa s tem, kako globoko pod zemljo so delali.

Moja mati je tudi prišla s Karpatov, a je prišla v Ameriko kot dvanajstletno dekle. Tedaj ji je bilo sedemnajst let. Njen oče, prav tako Lemko, je delal v istem rudniku kot moj oče in je videl v njem sprejemljivega zeta — saj vendar še ni zamudil niti ene same delovne izmene.

Poročila sta se leta 1904. Vtis imam, da je bilo materi kmalu žal. Ni imela nič lepega. V manj kot osmih letih je rodila sedem otrok in jaz sem najstarejši med njimi. Pred menoj se je rodila sestra, ki je umrla že kot dojenček. Pozneje je mojega dveletnega brata povozil vlak, ko se je plazil prek tračnic v lovu na mačko. Živelimo ob železniški progi. Mimo naše hiše so vozili dolgi vlaki premoga. Spominjam se, da so poleteli, ko smo imeli odprta okna, lokomotive bruhale dim in vroče saje v naše sobe.

Moj drugi brat je umrl za nenadno boleznijo, tudi v detinstvu. Mati me je nekega jutra prebudila in rekla: »Nikolaj je mrtev«.

POVEST IZ KNJIGE

WHAT'S YOUR NAME?«

KAKO TI JE IME?

Matere se spominjam le medlo. Samo eno vem zatrdno: bila je večkrat zelo stroga z nami otroki. Saj ji tega ne zamerim. Ona in moj oče nista bila dober par — morda ni lepo, če govorim tako o lastnih starših. Dve ali tri leta je obiskovala osnovno šolo v Dexterju in je govorila precej dobro angleško. Smatrala se je za Američanko! Želela si je lepe obleke, rada bi hodila ven in se zabavala, medtem ko je moj oče drugače gledal na življenje.

On je bil, kot pravijo škotski, irski ali valizijski predelavci v mestu, samo 'hunky' vedel je le za delo, delo in spet delo. Toda tudi če ne povem vsega 'Amerikanci' nikoli niso prav razumeli 'hunkyjev'. Pred nekaj leti mi je oče, ko je bil dobro razpoložen, povedal, kaj je bil občutil, ko je prvič zagledal Kip svobode. 'Jokal sem, kot da bi bil za to plačan,' je rekel.

Moj oče je vzljubil Ameriko od vsega začetka, pa čeprav tega ni nikoli pokazal in je bil videti, obupan in utrujen. Njegovo geslo je bilo: delaj, kolikor moreš trdo, zasluži, kolikor mogoče več denarja, ne porabi več, kot je potrebno, ostanek pa si prihrani. Od tega je bil ves obseden. Zavedal se je, da si je naložil težko breme. Nekaj tega je gotovo prinesel s seboj iz stare domovine, kjer je na kmetih prevladovala revščina. Nekaj čisto drugega mu je dalo nevarno delo pod zemljo in življenje v nenavadni tuji deželi, ki je polna nenavadnih posebnosti.

Z denarjem je razpolagal samo on; sam je nakupoval, in celo stanarino je sam pobiral pri najemnikih. Mati nikoli ni imela v hiši več kot četrtaka. Oče ji je izročil hišo s stanovalci, potem pa je še kuhala in prala za ducat moških in še za svojo družino. To, da je rodila tudi otroke, je bilo le naključje — kratka vsakoletna sprememba na njeni enolični poti. Nekakšen presledek. Njeno življenje ni bilo šala: ko je imela dvaindvajset ali štiriindvajset let, ni bila več mlada. Od časa do časa se je uprla. Takrat smo gledali v hiši neprijetne prizore. Spominjam se, da je nekoč hotela udariti očeta s stolom po glavi. Pravočasno se ji je umaknil, potlej pa jo je sam udaril. Zdi se mi tudi, da sem slišal o tem, kako ga je še poprej hotela zapustiti in zbežati od njega z nekim stanovalcem. Oče je odšel ponjo in jo je pripeljal nazaj.

Skušam vam povedati resnico o svojem očetu in svoji materi, ne bi pa rad, da bi dobili napačen vtis, posebej še o očetu. Nikar ne mislite slabo o njem. Na svoj, 'hunkyjevski' način je bil dober človek, celo mil, nežen mož; samo da je redkokdaj pokazal svojo dobroto. Kmet je, in to najbrž pove vse o njem. Pred leti sem bral Reymontov roman 'Kmetje', zato se mi zdi, da preprostega kmeta sploh ni. Ne bi bil presenečen, če bolj zapletenega in muhastega človeka sploh ne bi bilo. K temu, kar sem vam že povedal o svojem očetu, bi najbrž moral še dodati, da je bil moj oče zato tako stisnjen z denarjem, ker je želel zagotoviti svoji družini varnost. V tistih časih za človeka njegovega položaja ni bilo druge varnosti kot tista, ki si jo je bil prislužil in prikrnil. Lahko bi se ponesrečil ali celo ubil; kaj bi naj potem počela njegova družina? ...

Oče je bil najbolj trd sam s seboj. Gnal se je kot suženj, ali pa ga je nekaj v njegovi notranjosti tako gnalo. Ne domišljam si, da ga prav razumem. zavedam se samo neka-

terih dejstev iz njegovega obnašanja in v vseh teh letih sem dobil nekaj vpogleda v njegov značaj.

Kje naj nadaljujem? — To je trajalo osem let. Potem je mati zbolela in umrla. Imela je pljučnico. Dan poprej je še bila na nogah in je delala in kričala na nas; naslednji dan je bila že mrtva. Zadnji otrok je bil takrat star komaj nekaj mesecev. Sam pa sem imel šele sedem let.

Materina smrt je bila strašen udarec za očeta. Odšel je h kupu leša, ki se je dvigal kakor gora ob tračnicah pred našo hišo, in tam zajokal. Tulil je kot vol v klavnici. Videl sem ga, ko je odhajal, in sem mu sledil. Sedel je na velikem kosu žlindre in si podpiral glavo z rokami — in iz njega so prihajali strašni glasovi. Mislim si, da je ves čas ljubil mater, morda nekeje globoko v sebi, na svoj čuden način, kakor kmet, da pa so ta njegova čustva do nje šele zdaj bruhnila na dan. Dokler je živel, se ne spomnim, da bi ji kdaj izkazal najmanjšo pozornost ali nežnost. Mogoče je zdaj to obžaloval; ne vem.

Ko me je zagledal, je skoraj fizično pogoltnil svojo žalost. Prenehal je jokati, si obrisal obraz z rokavom, se dvignil in me brez besed prijel za roko ter me odpeljal nazaj v hišo.

Nikoli prej me ni prijel za roko.

Ta mož torej, moj oče, je ostal sam s štirimi majhnimi otroki. Če izvzamem dan pogreba, se je vedno bal zamuditi en sam dan dela. Iz dneva v dan je zapuščal dom vsako jutro ob pol šestih in se vrnil ob pol šestih zvečer. Delal je deset ur na dan. Imel je uro za kosilo, kakšne pol ure pa je potreboval za pot do rudnika.

Mlada, neporočena sestra moje matere je prišla k nam za gospodinjo, vendar ni zmogla dela. Takrat nas je zapustil eden naših stanovalcev. Mike in Joe, ki sta bila najmlajša, sta se venomer jokala. Naša mlada teta ni vedela, kaj bi počela z njima. Moja sestra Annie, ki mi je bila najbližja po letih, je bila stara komaj šest let. Začel sem hoditi v šolo in sem bil verjetno najbolj šibek od vseh.

Čeprav sem se rodil v Ameriki, je bila moja angleščina zelo slaba. Doma smo vedno govorili le ukrajinščino ali ruščino. Moja mati je včasih izbruhnila v angleščino — kot da bi se s tem hotela upreti svoji usodi. In za miss Watkins, mojo učiteljico v prvi šoli, sem bil eden od tistih tujih otrok 'z neizgovorljivim imenom, problem na dveh nogah in nebedigatreba. Kadarkoli sem ji stopil pred oči, se je skremžila. Večinoma nas je skušala prezreti, skupaj z ostalimi 'tujimi otroki'. Bal sem se je in, verjetno bolj zaradi strahu in ne zaradi svoje slabe angleščine je nisem skoraj nič razumel. Včasih je bilo vse, kar sem lahko storil, to, da sem zadržal jok sredi šolske ure. Tudi moja obleka je bila slabša od oblek drugih otrok. Vse, kar je viselo na meni, je bilo grobo in preveliko. Oče nam je kupil vse sam, ne da bi nas vodil s seboj. Držal se je načela, da velikost ne igra nobene vloge. Če nam je bila obleka prevelika, je rekel, da bomo še zrastle! Spominjam se, da sem vedno imel prevelike čevlje, pa naj sem si jih še tako trdno zavezoval.

Ko je večina stanovalcev odšla, je oče spoznal, da naša teta nikoli ne bo dobra gospodinja. Odpovedal se je razmajani leseni hiši ob progi... in potem smo nekaj časa živeli v različnih ukrajinskih stanovanjskih hišah, kjer smo bili otroci v napoto odraslim. Padali so prek nas, hodili po naših udih v temi, porivali so nas zdaj sem, zdaj tja ter nas zmerjali.

To je bila najbrž najhujša doba mojega življenja. Ko vam takole govorim, se mi zdi, da izvabljam spomine iz sive megle.

VZPON NA TRIGLAV

V petek, 24. avgusta 1979 smo se zbrali moj brat Tone, njegova žena in dva sinova ter moja sestra Ivica z možem Markom in hčerko Liliko. Imeli smo namen, da se povzpnejo na Triglav. Odpeljali smo se do Bohinjske Bistrice in tam prespali v Markovi rojstni hiši. V soboto zjutraj je deževalo. Razočarani smo pogledovali v nebo. To je bil že moj drugi poskus vzpona na Triglav. Prvi je bil, ko sem kot 18-letni fant delal pri vodni upravi v Mojstrani in sem se napotil prek Vrat do Aljaževega doma. A vrniti sem se moral zaradi slabega vremena. Kljub temu mi je ostala dolina v najlepšem spominu.

Okrog poldneva je prenehalo deževati in odpravili smo se na pot. Odpeljali smo se do vojašnice na Pokljuki. Cesta, ki pelje na Bled, je nova. Vsenaokrog rastejo visoke smreke, zato je bilo prijetno hladno. Pri vojašnici smo pustili avto in vzeli pot pod noge. Moški smo nosili precej velike nahrbtnike, zato sem si pomagal s palico, ki sem jo našel ob poti. Precej časa smo hodili po gostem gozdu, a počasi so postajala drevesa vse manjša in vse redkejša. Kmalu smrek ni bilo več ampak samo rušje s pritlikavimi borovci. Potem se je svet odprl in prišli smo do košenic, posutih z raznim cvetjem. Res nekaj lepega! Vsepovsod je dehtelo po travi in cvetju. Pot se je vila pod Velikim Draškim vrhom in je bila precej zložna. Srečali smo dva vojaka z dobro rejenima konjema, ki sta šla po hrano za graničarje. Sonce je toplo sijalo in nudil se nam je lep razgled na Bohinjsko dolino in del jezera. Potem je steza zavila proti Vodnikovi koči. Blizu doma smo naleteli na tri velike kozoroge, ki so nas opazovali od daleč. Fotografiral sem jih. Od Vodnikove kože se je že slišala vesela glasba; tam je bilo polno ljudi, med katerimi so bili tudi trije harmonikarji, ki so igrali poskočne melodije.

S težavo bi dobili prostor pri mizi, če planinci ne bi bili tako tovariški. Tako smo lahko kmalu sedli in si

vzeli malico. Naročili smo tudi čaj z rumom. Kupili smo si kartice in značke Vodnikove kože. Ogledovali smo si, kam bomo šli naprej. Videli smo Triglav in druge gore naokrog.

Zagledali smo dom Planika, ki je bil v višini videti kot orlovo gnezdo nad prepodom. Počasi smo se vzpenjali. Tu in tam je rasla trava ali prav majhne cvetlice. V kotlinah se je svetil sneg, verjetno ostanek plaz. Brat Tone je bil v skrbeh, kako bomo prišli gor, toda saj smo imeli s seboj svaka Marka, ki je bil kot bivši gorski vodnik že velikokrat na Triglavu. Vzpenjali smo se po vijugasti stezi, ki ji ni bilo konca.

Med potjo smo srečavali vse polno ljudi. Večidel smo videli mlade, od sonca zagorele obraze. Videti je, da Slovenci radi zahajajo v gore, in še posebno na Triglav.

Proti večeru smo prišli do kože Planika. Tudi tam je bilo veliko ljudi. Če si se ozrl proti Malemu Triglavu, so bili ljudje na vrhu videti kot drobne pike proti modrini neba. Nudil se nam je čudovit razgled in od dežja umite gore so se v škrlatni barvi kopale v večernem soncu. Vse se mi je zdelo tako blizu, kot da bi se jih lahko dotaknil z rokami, a vendar je bilo vse tako odveč. Poskušali smo dobiti prenočišče, toda v Planiki ni bilo prazne nobene postelje več. Čakali smo, da bi dobili prazno mizo, da bi lahko sedli. Ko smo jo dobili, smo naročili enolončnico, ki nas je prijetno pogrela. Zunaj se je zmrčilo in postalo je hladno, da so se delale ledene sveče po skalah. V domu je bilo kar toplo, le zrak je bil zasičen s cigaretinim dimom.

Pri sosednji mizi so peli mladi fantje in dekleta in pili vino. Ko se je bližala 10. ura, smo se pripravljali spat. Za 12-letnega Francija in 13-letno Liliko smo našli ležišča, za nas druge pa je bilo ležišče kar na tleh. Marko je pometel tla in razgrnil smogelino. Potem smo dobili še odeje. Pod glavo smo si dali nahrbtnike in poskušali zaspali. Med nami je bilo

tudi nekaj burkežev, ki so poskrbeli za šale, da smo se vsi smejali. Šele krepko po deseti uri, ko je Marko odločno izrazil svojo željo, da bi rad spal, so vsi počasi utihnili. Čeravno smo bili utrujeni, smo le s težavo zaspali, saj so bila naša ležišča resnično trda. Zaspal sem za okrog tri ure in ko sem se prebudil, se je začelo daniti. Pospravili smo ležišča in pozajtrkovali. Sonce je že vzhajalo. Ponoči je burja namedla nekaj snega, ki se je zadržal med skalnimi razpokami. Odpravili smo se proti končnemu cilju — Triglavu. Na Malem Triglavu je bilo že polno planincev. Od Planike so gotovo odrinili že ob 4. uri, če ne že prej.

Vzpon je bil precej nevaren, ker je bila poledica. Saj so jekleni klini in vrvi na najbolj nevarnih mestih, ampak vseeno ti je malo tesno pri srcu, ko gledaš brezna na obeh straneh. Vsak nesrečen spodrsrlaj bi lahko pomenil gotovo smrt. Sonce je sijalo in pošiljalo žarke po skalah in meliščih, da ti je jemalo vid. Končno smo bili na vrhu in zagledali Aljažev stolp. Vsevpred je bilo slišati navdušene vzklike. Pozabljena je bila utrujenost od dolge, težavne poti.

Vsakdo, ki pride prvič na Triglav, je simbolično tepen z vrvjo. Skupine so se vsevpred slikale. Po dolinah so se valile megle, samo tu in tam si videl doline skozi megleno kopreno. Vsi vrhovi so bili ožarjeni od sonca in štrleli so iz megle. Res mora iti vsak Slovenec na Triglav, da vidi ta čudovit košček naše domovine.

Pihal je precej močan veter, tako da smo kmalu občutili hlad, zato smo po 20 minutah zapustili vrh in se odpravili proti Trenti. Spust je bil precej težaven, ker je bilo na poti precej starejših ljudi, ki so imeli še večje težave in so nas zadrževali. Pričelo se je tudi oblačiti, a ni kazalo na hujše. Vremenska napoved je za nedeljo in ponedeljek napovedovala lepo vreme. Morda napoved ni veljala za Alpe.

Ko smo bili pod vrhom, smo srečali mlade Primorke in Primorce, ki so šli proti Triglavu. Vprašali so nas, kakšna je pot, jaz pa sem jim šaljivo odgovoril, da »za Jeseničane in Trentarje ne bo hudega«. Pozdravili smo se in zaželeli smo jim srečen vzpon. Pot je bila že zložna in dobre volje smo prispeli do Tržaške kože. Od tam smo lepo videli dolino Trente. V koči smo se dobro okrepčali in si odpočili, saj nam je utrujenost že krepko zlezla v noge. Kmalu smo vstali in odšli proti Doliču. Pot je vodila navzdol, a kaj kmalu smo se začeli vzpenjati na Hribarico. Vzpon je bil okrog 250 metrov višinske razlike. Ker smo bili utrujeni, se nam je zdelo precej visoko. Steza se je vila po koritu, pokritem s snegom. Ko smo se

vzpenjali proti vrhu, so nas dohiteli trije moški. S seboj so imeli tranzistorski radio, s katerega je ravno odmevala glasba po željah. Brezskrbno smo jim sledili in Marko se je šele čez dobre pol ure zavedel, da smo krenili v napačno smer. Tista trojica z glasbo je namreč zavila v Mišeljško dolino, mi pa smo se namenili k Triglavskim jezerom. Marko nas je vodil nazaj na pravo pot. Tako smo izgubili dobro uro. Začelo je snežiti. S strahom smo opazovali temno nebo, iz katerega je padal droban suh sneg. Na stezi proti Triglavskim jezerom smo dohiteli večjo skupino ljudi. Ko smo prišli blizu Doline Triglavskih jezer, smo zagledali na drugi strani Zasavsko kočo. Mikalo nas je, da bi šli proti koči, a napotili smo se proti dolini. Prišli smo do jezera Rjava Mlaka. Voda v njej je bila zelo čista. Vreme nam je začelo bolj in bolj nagajati in posvetovali smo se, ali bi šli vedrit v Zasavsko kočo ali bi šli naprej do koč pri Triglavskih jezerih. Odločili smo se za slednjo. Med snegom je padal tudi dež, da nas je kar precej namočilo. Ta dolina je prekrasna, če hodiš po njej v lepem vremenu. Hiteli smo ob majhnih čistih jezerih in želeli priti čimprej do koč. Ker so v skupini nekateri hodili bolj počasi, sem se odločil, da grem naprej, da bi nam vsem zagotovil mizo in naročil

čaj. V koči so bili domači in tuji planinci. Ko je moja skupina prišla do koč, jih je že čakala miza s čajem. Vsi so se preoblekli in kmalu smo bili dobro razporejeni. Čez kako uro se je pričelo vedriti in odpravili smo se proti Bohinju. Mokra obleka v nahrbtniku je bila precej težka, toda kljub temu smo bili veseli, ker je bilo spet lepo vreme. Sonce je prijetno grelo in počasi smo se bližali smrekovemu gozdu. Tam je ležalo Črno jezero. Jezero je bolj temno, ker sonce nikoli ne posije vanj. Marko nam je pripovedoval, kako je kot mlad fantiček prišel iz Bohinjske Bistrice s svojimi prijatelji in se šel kopat. Seveda je bilo to poleti, ko pa je voda kljub temu precej mrzla. Ob jezeru smo se slikali in odšli proti Komarči. Ko smo bili na vrhu, smo zagledali lepo Bohinjsko dolino. Megla se je dvignila od slapa Savica in slišal se je tudi šum slapa. Steza v steni Komarče je v začetku zelo strma in poraščena s smrekami. Spust je precej težaven, ker je zelo dolg. Na poti smo srečali žensko, ki sta ji pomagala dva moška, ker od utrujenosti očitno ni mogla več naprej. Nižje na stezi smo srečali moža, ki jo je čakal in nas je vprašal, če smo jo kaj videli. Odgovorili smo mu, da ni videti ravno pri močeh. Tudi mi smo bili utrujeni, posebno moj brat Tone

je zaostajal in ugotavljal, da ni več tako mlad.

Končno smo prišli do vznožja, kjer je bila pot bolj zlozna. Nad jezerom je lep gozd, ki ga nihče ne izkorišča. Od Bohinja do Triglava se razprostira »Triglavski narodni park«, ki je zaščiteno. Prišli smo do mosta na Savi Bohinjki. Voda je kristalno čista. Malo naprej je hotel Zlatorog — moderen, nov hotel. Ima lepo urejene jedilnice in točilnice ter tudi pokrit bazen. Posebno mi je bila všeč soba, ki je urejena kot stara slovenska gostilna s krušno pečjo. Ta prostor je prijetno domač. Popili smo kavo in odšli na avtobus. Odpeljali smo se do Bohinjske Bistrice in tam pri Markovih starših tudi prespali.

Naslednje jutro so nas noge pošteno bolele, saj smo prejšnji dan prehodili nad 60 kilometrov, vsaj tako nam je rekel Marko. Po kosilu smo odšli še k slapu Savica. Tri tedne pred tem sem že tretjič obiskal Niagarske slapove. Tudi Savico sem si letos ogledal tretjič. Niagarski slapovi so močnejši s svojo razsežnostjo, naš slap Savica pa je tako lep, da je videti kot biser v nedrih školjke. Potem smo se vrnili h koči pri Savici, se tam okrepčali, kupili spominke in se odpeljali proti Ljubljani.

Ivan Nemanič, Toronto, Ont., Kanada

LJUBEZEN JE HODILA SKOZI LETNE ČASE

POMLAD

... S pomladjo se je nekaj vzpelo v meni, nekaj je zapelo. Tvoje besede — Rad te imam — so padle v moje sanje, da so vzbrstele. Zaplesala sva. Noči; ena je bila slajša od druge. Hodila sva skozi zelenje; pomlad sva bila z dolgimi požirki... Bila sem ujetnik tvoje nežnosti. Stala sem sredi svetlobe. Toliko kipenja je bilo v meni, da sem zapela. Zapel si z menoj. Ti in zemlja, oba sta zapela. Pijana sva bila od vsega, kar je želelo iz pomladne narave. Tvoje besede so pregnete vse moje misli.

— Rad te imam!

— Boš vedno ob meni?

— Zakaj sprašuješ, ko sama dobro veš.

Dnevi so bili kot neskončna ogrlica ljubkovanj in pritajenega šepeta.

Vzpenjala sem se ob tebi kot bršljan ob drevesu...

POLETJE

... Zemlja se je napojila z novimi sokovi, da je bila vsa nabrekla. Še tako neznatno semence je vzkalilo. Živela sva v nekem drugem svetu. Poslušala sva govorico zvezd; podila sva se po rosi travi; prisljuhnila sva šumenju smrek; iskala sva samoto, kjer sva se lahko odpirala drug drugemu in si tako umirila šumenje krvi. Hodila sva po sončnih poteh. Tal nisem čutila. Vsak hipec časa sem hotela napolniti z novo radostjo. Zlekajena sva bila med žitnim klasjem. Napolnil si me z novim življenjem.

Svet je bil poln zvokov, poln tvojih besed. Tvoja ljubezen je vsemu dajala svojevrstno barvo. Vsako jutro je bilo, kot bi se odpiral nov cvet... Poletje je zorelo in z njim najina ljubezen. Toda, ko se je začelo poslavljati, so se spremenile tvoje besede. Nič več niso bile tako mehke, tople.

— Me imaš rad?

— Najbrž. Verjetno.

— Boš vedno ob meni?

— Ne zahtevaj nemogočega!

JESEN

»... Vsa je bila obložena s plodovi. Počasi pa je tonila v smrt. Ptice so nas zapuščale. Povsod je bilo razmetano odpadlo listje. V meni pa so bili razmetani spomini na minuli čas. Začutila pa sem novo življenje, ki se je odpiralo v meni.

Čas je polzel naprej in se drobil. Tista prijetna, mehka jesen se je spremenila; s seboj je vlačila spenjene potoke, mračne dneve in sence... Popolnoma je prekrila poleten svet.

Bila sem kot v močvirju; pogrezala sem se. Raztrgal si mi srce. Vsa daljnja obzorja, kamor me je nosilo hrepenenje pomladnih dni, so bila meglena in odmaknjena. Strasti v tebi so usihale, kot bi jih poparila jesenska jutra s svojim mrazom. Vse bolj si se oddaljeval. Ohladil si se. Med nama je zrasla stena. Pa je nisem jaz zgradila. Ne in ne! Še tvoje stopinje bi poljubila, tako se je v meni vsidrala ljubezen.

— Me imaš rad?

Odgovor je bil tvoj molk.

Boš vedno ob meni?

Odgovor je bil tvoj odhod. Odhod v Nemčijo. Beg. Zbežal si pred menoj in pred njim, ki je hotel živeti...

ZIMA

»... Zima. Kot bi me mlele ledene plošče. S severa so se trgale sape, ki so zmrcvarile krošnje. Zapletle so se tudi vame. V meni se je večkrat zbudil krik, ki me je skoraj popolnoma upognil. Duša je bila razpokana in mraz je rinil skozi razpoke, da me je streslo prav do korenin. Misli na tisto najino poletje, ki si ga tako grobo potopil, so me zazžirale. Zdelo se mi je, da slišim zvok smrti...

Toda mlado življenje v meni se je vse bolj premikalo. In ti si bil izrinjen, vržen iz misli, iz hrepenenja... Hodila sem skozi novo svetlobo, ki jo je prižgal otrok. Moj otrok. Pa tvoj? Ampak, ti si zbežal od njega. Poteptala sem tesnobo v žilah; odgnala žalost, ki je tolkla v prsih. Skorja, ki me je hotela pretrasti, se je zdobila. Začela sem se pogovarjati z njim. Lepota je prihajala vame, v moje misli, lepota materinstva...

Anica Zidar

Leopold Suhodolčan

O DEČKU, KI JE JEZDIL OGRAJE

Vem za dečka, ki je dan in noč jezdil ograje, podnevi naše in sosedove, ponoči sanjske. Tako smo mislili mi, sam pa je mislil drugače.

»Ali veš, da si lahko strgaš hlače?« sem ga posvaril, ko mi je prijezdil naproti po ograji.

»Oh, imam hlače iz najmočnejšega blaga!«

»Pa nevarno je,« sem rekel.

»Zame še ne!« se je postavil in skočil iz sedla.

Nato je stekel pred mano po stopnicah in zopet zajahal v strmo ograjo.

»Pa če na koncu le zletiš z ograje,« sem še poskusil.

»Pa saj to ni ograja!« me je zavrnil. »To je najhitrejši kavbojski konj!«

»Ne zameri,« sem skomignil z rameni, »a ne vem, kaj mi je danes, da sem zamenjal konja za ograjo.«

Ko sem ga naslednji dan našel na drugi ograji, sem bil še bolj previden in sem vprašal:

»Še jezdíš konja?«

»O ne! Divjega bizona!«

Samo na široko sem odprl oči, rekel pa nisem nič več. Tudi ne ko je jezdil slona, kamelo, bivola in sploh vse divje konje.

Nekega dne pa je glasno klical z visoke ograje.

»Ne upa si dol,« so povedali otroci, ki so se zbrali ob ograji.

»Ali danes jezdíš žirafa, ko si tako visoko?« sem mu smeje zaklical.

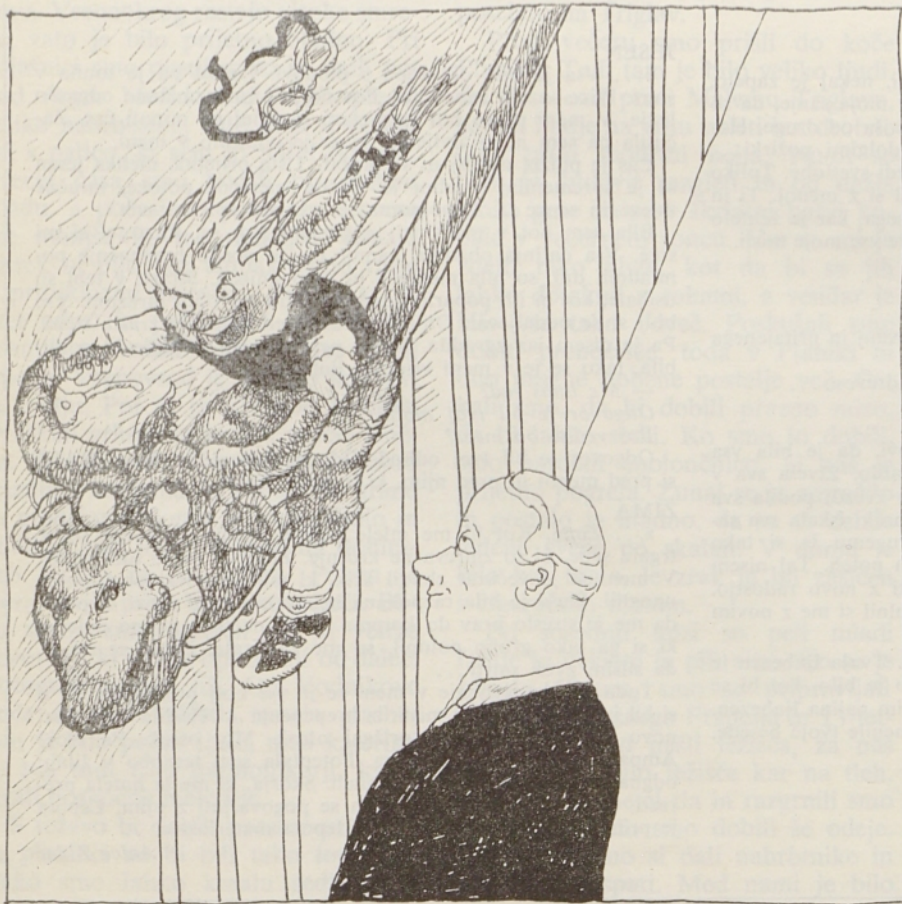
Deček je jokaje prikimal.

»Kar skoči na tla, saj žirafa sploh ni tako visoka!« sem mu prigovarjal.

»Skoči, skoči!« so ga spodbujali tudi otroci.

Junaški jezdec pa je vse glasneje jokal in nas klical.

Tako smo mu morali prinesiti lestev, da je zlezal z žirafe.

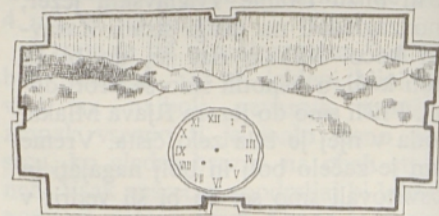

Franci Lakovič

NOVO LETO

To so dnevi, ki hitijo,
neizhojena še gaz
in trenutki, ki se zdijo,
da je v njih utonil čas.

To naposled je vse tisto,
kar najlepšega je v nas,
ko prav vsako misel čisto
radi rečemo na glas.

Manko Golar

NAŠI MAČKI

V vasi naši mački
na sestanku so sklenili,
da za mačji praznik
bodo vina se napili.
In so rekli, da se bodo vedli,
kot se vedejo ljudje v gostilni,
da še stepli bodo se med sabo,
to se ve le tisti mački,
ki so kaj za rabo.

Komaj v krčmo so stopili,
v hipu miši in mišoni
vanje so planili.
In so mački brž se obrnili,
kot vihar so drli,
da plotove so podrli,
vse krtine poravnali
in pšenico pomendrali.

V naši vasi mački
na sestanku so sklenili,
da namesto vina
bodo raje mleko pili.

UGANKE

Sredi polja
zal fantič
z vetrom se igra,
toda joj,
če mu grdun
kapo razcefra.

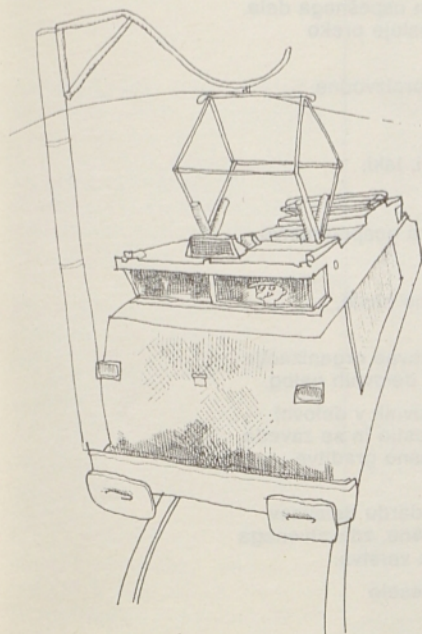
mak

Rdeč obroček,
belo oko,
čez skale pripelje te
na goro.

marjaka v gorah

Ne kuham več —
ne puham več —
le žic se dotaknem,
se v daljo premaknem.

električna lokomotiva

OD KDAJ PETELIN KIKIRIČE

V prejšnjih časih kokoši niso greble in petelin ni kikirikal. Je imel zeljeno piščalko, kot so jo imeli takrat. In ko je kaj videl ali če je moral klicati kokoš ali če se je hotel pohvaliti ali ko je bila zjutraj tista ura, ko zdaj kikiriče, je brlizgal.

Tedaj nekega dne so šli na kup smeti. In tam na tistih smeteh je petelin zgubil piščalko. Se je bližala ura, ko naj bi zabrlizgal, pa ni in ni našel piščalke.

Tedaj so bili vsi obupani. Kokoši so začele grebsti in tudi on, so grebli in iskali. In ko je bila tu ura brlizganja — piščalke niso bili še našli — petelin ni vedel kaj bi, je začel kikirikati. Tedaj kokoši so kar naprej greble. Je prišla spet ura, ko naj bi zabrlizgal, vendar piščalke niso našli več.

Od takrat sèm še zmerom iščejo piščalko in petelin mora zmerom kikirikati in kokoši zmerom grebejo. Čeprav nič ne najdejo, nikoli ne nehajo drebsti.

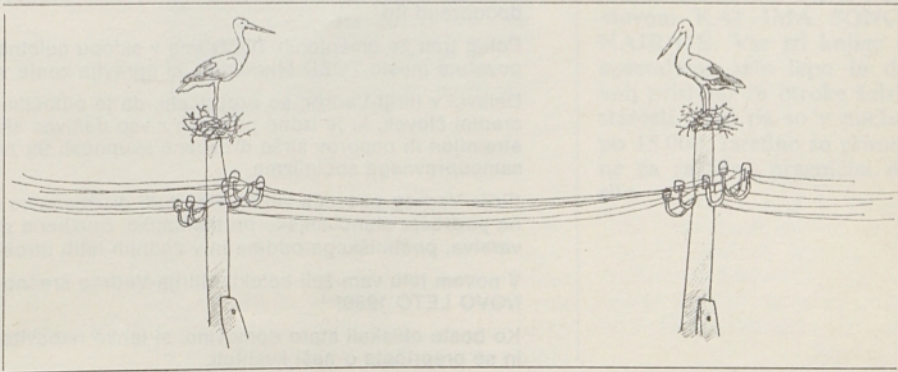

Ilustrira Matjaž Schmidt

Novica

ŠOLARJI SKRBE ZA ŠTORKLJE

Biološki krožek osnovne šole Velika Polana v Prekmurju je na svojem območju naštel 14 zasedenih gnezd štorkelj, med temi so tri nastala v letu 1979. Najstarejše te velike in lepe ptice je še iz leta 1943, široko je 120 cm in visoko 160 cm. Medtem ko so prej štorklje gnezdile na dimnikih, sedaj najraje gnezdijo na električnih drogovih, odkoder jih električarji nič več ne preganjajo. V vseh 14 gnezdih so prišli na svet tudi mladiči. Štorklje so imele težave s prehranjevanjem, ker so bile zaradi suše mlake brez žab.

DANSKA SLOVENSKA SLOVNICA

Že leto in dan pregledujemo priročnike in vadnice, napisane v slovenščini in v drugih jezikih, namenjene neslovenskim bralcem ali v slovenščini manj izurjenim Slovencem v tujih krajih. Iz našega pregleda je razvidno, da je takih knjig razmeroma kar veliko, čeprav upoštevamo v bistvu samo izdaje po drugi svetovni vojni.

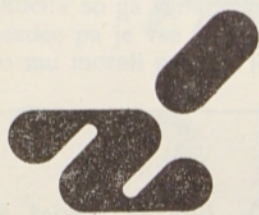
Danes bi vam rad povedal o slovenski slovnici, ki je izšla v Københavnu na Danskem leta 1958 in jo je v danščini napisal profesor Gunnar Olaf Svane, v nemščino pa prevedel E. Dirksen, knjižničar Kraljevske knjižnice v Københavnu. Celotni naslov se glasi: *Grammatik der slowenischen Schriftsprache* (Slovnica slovenskega knjižnega jezika) von Olaf Svane. Založba: Rosenkilde und Bagger. Kopenhagen 1958.

Profesor Gunnar Olaf Svane je bil v študijskem letu 1954/55 na Ljubljanski univerzi lektor za danščino in ob tej priložnosti se je ne samo tako zelo poglobil v slovenščino, da je o tem lahko napisal knjigo, temveč je tudi začutil tolikšno navdušenje za slovenščino, da jo je začel študijsko raziskovati in pisati o tem knjigo — in še več, uporabil je svoj ugled, da je za knjigo dobil tudi danskega založnika. To je vsekakor velika stvar. In zanimivo je, da si je založba naložila še en strošek in še eno dodatno delo, namreč prevod v nemščino. S tem pa je knjigi seveda tudi bolj odprla pot v svet in med ljudi, kakor bi jo imela, če bi bila izdana v danščini.

Profesor Gunnar Svane je v kratkem uvodu pojasnil svojo delovno metodo in vire, ki jih je imel pri pisanju slovenske slovnice: »Za vodilo pri oblikovanju slovenske slovnice sem imel predvsem dve starejši slovenski deli: *Slovensko slovnico* Antona Janežiča in *Slovensko slovnico za srednje šole* Antona Breznika. Vendar sem od vsega začetka skrbel predvsem za to, da bi podal res veliko gradiva v zgledih in da bi podajanje malo posodobil. Vse naj bi se, kolikor bi se le dalo, skladalo s tem, kar podaja kot smernico sodobne jezikovne rabe izvrstni slovar Slovenske akademije (Slovenski pravopis). S tem namenom sem zbral celo množico novih zgledov, deloma iz klasičnih del, starejših in novejših, deloma iz časopisov, časnikov, radijskih oddaj, gledaliških predstav, zasebnih pogovorov in tako naprej.«

Ker se je profesor Svane odločil za slovnico knjižnega jezika, ki naj priskoči na pomoč ne le človeku v praksi, temveč tudi strokovnjaku slavistu, se je moral ozirati tudi na razliko med govorjenim in pisanim jezikom in se odločati predvsem za novejše pisatelje in zglede, da je dobil v svoji slovnici podano kar najnovejše stanje slovenščine.

Profesor Svane se je pri svoji slovnici odločil še eno — po eni strani težavnost, po drugi pa — odličnost: vse slovenske besede je oskrbel z naglasnimi znamenji, in sicer je tako zaznamoval ne samo, na katerem samoglasniku je poudarek (góvori, govôri, govorí), temveč tudi, kakšen je tisti samo-

ILIRIJA-VEDROG

LJUBLJANA, n. sol. o.

Ilirija-Vedrog je danes ena od vodilnih jugoslovnaskih proizvajalcev kozmetičnih sredstev, ki beleži že preko 70 let obstoja in uspešnega dela. Razvila se je iz majhne obrtne delavnice, danes pa zaposluje preko 900 delavcev.

Izredno obsežen proizvodni program je razdeljen na tri proizvodne TOZD in sicer:

TOZD Narta

kozmetika za nego las (šamponi, regeneratori, utrjevalci, laki, barve za lase itd. ...)

TOZD Ilirija

kemična sredstva za čiščenje in nego obutve, sredstva za gospodinjstvo, sveče itd. ...

TOZD Vedrog

kozmetika za nego obraza (negovalna, dekorativna, zobne paste, deodoranti itd. ...)

Poleg treh že omenjenih TOZD ima v sklopu celotne delovne organizacije posebno mesto TOZD Marketing, ki opravlja zanje vrsto delovnih nalog.

Delavci v Iliriji-Vedrog so prepričani, da je odločilni dejavnik v delovni sredini človek, ki je trdno povezan z vso delovno skupnostjo in se zaveda stremiljen in naporov širše družbene skupnosti ter istočasno graditve samoupravnega socializma.

Ilirija-Vedrog posveča veliko skrb tudi družbenemu standardu delavcev na področju stanovanjske problematike, družbene prehrane, zdravstvenega varstva, počitniškega oddiha in v zadnjih letih otroškega varstva.

V novem letu vam želi kolektiv Ilirija-Vedrog srečno in veselo NOVO LETO 1980!

Ko boste obiskali staro domovino, si lahko nabavite naše priznane proizvode in se prepričate o naši kvaliteti.

je tudi tako imenovano intonacijo, se pravi muzikalni poudarek (padajoč in rastoč), tako da je knjiga v resnici izvrstna informacija o slovenščini ne le za knjigo, temveč tudi za govor, ker strokovnjaka pouči, ali je posamezna beseda izgovorjena rastoče ali padajoče, na primer: hodila sva: hodila je. V tem pogledu je Svanejeva slovnica bogatejša celo od večine naših domačih slovenskih slovnice in siceršnjih jezikovnih priročnikov (ozek ali širok, dolg ali kratek), in še več: zaznamoval ročnikov.

Sicer je Svanejeva slovnica razdeljena po preizkušanih podobnih delih na poglavja, ki zlasti izčrpno obdelujejo vse besedne vrste in vsa vprašanja, ki nastajajo v zvezi z njimi. Obsežno je obdelana tudi skladnja (sintaksa), dodan pa je seveda tudi uvod, ki razgrne pred bralcem pogled v zgodovinsko in zemljepisno razširjenost slovenščine, opozori na bogastvo slovenskih narečij in na začetnike in nadaljevalce slovenske književnosti in slovničarstva.

Slovenska slovnica profesorja Svaneja je bila za sloves slovenščine po svetu zelo dragocena, saj nas je spet po dolgem času predstavila tujim strokovnjakom, kakor so nas pred davnimi leti predstavile znamenite slovenske slovnice, ki so jih napisali Miklošič, Kopitar in drugi.

Čeprav je Svanejevo slovnico že kar težko dobiti na trgu in čeprav je za navadnega človeka pisana kar preveč strokovno, se mi je vendarle zdelo potrebno, da jo ravno tako omenim bralcem Rodne grude, saj je med njimi mogoče tudi kaj takih, ki se zanimajo za podrobnejše odtenke slovenščine in za raziskovanje njenega bogastva. Ti se bodo z užitkom poglabljali v Svanejevo slovnico, napisano s tako znanstveno vestnostjo, pa hkrati s tako ljubeznijo do jezika, med katerim je nekaj časa živel in deloval.

Svanejev zgled je hkrati močna spodbuda in živa vest za tiste, ki vse preradi pozabljajo na svoje dolžnosti do materinščine, pa čeprav je to slovenščina, ki ji morajo tuji profesorji odkrivati dragocenost in vrednost.

Janko Moder

nove knjige

DR. PAVLE BOHINC: SLOVENSKE ZDRAVILNE RASTLINE, Mladinska knjiga, Ljubljana. Narava je bogata z rastlinami, ki zdravilno vplivajo na človeško telo, a jih je treba le spoznati, nabrati in pripraviti. Prav temu namenu odlično služi omenjena knjiga dr. Bohinca, profesorja na farmaceutskem oddelku univerze. V uvodu avtor na poljuden način seznanja bralca z osnovami botanike, da se potem loti vsebine zdravilnih rastlin, njihovega nabiranja in sušenja. Najobsežnejši del knjige je namenjen opisu posameznih zdravilnih rastlin, času njihovega cvetenja, okolju, v katerem rastejo, učinkovinam, pripravi in rabi. Vsakemu opisu sta priloženi barvna risba in barvna fotografija, v dodatku pa so

kratek pregled bolezni in navodila, s katerimi rastlinami jih zdravimo. Knjiga velja 330 dinarjev.

JANEZ MENART: STATVE ŽIVLJENJA, Cankarjeva založba, Ljubljana. Gre za obsežno antologijo vseh zbirk najpriljubnejšega sodobnega slovenskega pesnika z izjemo Bele pravljice in Srednjeveških balad. Z zelo reprezentativno izdajo bogate pesniške béré Janeza Menarta iz zbirk Pesmi štirih, Semafori mladosti, Pesmi o naših dneh in Pod kužnim znamenjem, ki jo Slovenci v domovini množično kupujejo, nadaljuje Cankarjeva založba program izdaj celotnih del klasikov sodobnosti. Statve življenja je avtor pripravil v skorajda znanstveni izdaji: z obsežnimi pojasnili k posameznim zbirkam in pesmim, dodal pa je še spremno besedo Mitje Mejaka in bibliografijo. Knjiga je izšla v 3000 izvodih, velja pa 390 dinarjev.

V kurirčkovni knjižnici založbe Borec v Ljubljani, ki je doslej založila že 68 knjig, je izšlo troje novih del. Karel Grabeljšek je napisal KUHARJE in z njimi opisal slovenski mladini resnično podobo partizanstva tudi iz lastne izkušnje. Marjeta Dajčman se predstavlja s svojim prvencem MARJETKA VE, KAJ JE VOJNA, ki je dnevnik deklice, se pravi avtorice, ki je med II. svetovno vojno spoznala partizanske slikarje (Božidarja Jakca), lutkarje, komandante in borce. Tretji avtor je Niko Grafenauer z izborom pesmi iz nekaterih svojih dosedanjih zbirk z naslovom KAJ IMA SONCE NAJRAJE. Vse tri knjige so opremljene zelo lepo in dovolj prirčno za otroke šolske starosti, izšle pa so v nakladi po 15.000. Izredno so primerne za različna praznična darila.

SAP-VIATOR

Združene delovne organizacije za opravljanje prometne, delavniške, gostinsko turistične in hotelske dejavnosti

SAP-VIATOR, Ljubljana

združuje naslednje delovne organizacije:

- »LP«, Ljubljanski potniški promet, Ljubljana, Celovška 164
- »SAP«, Medkrajevni potniški promet, Ljubljana, Središka 14
- »VIATOR«, Tovorni promet, Ljubljana, Celovška 166
- »VV«, delovna organizacija za vzdrževanje cestnih vozil, Ljubljana, Celovška 166
- »GOLF TURIST«, Gostinstvo in turizem, Ljubljana Trdinova 3
- Strokovni izobraževalni center za voznike motornih vozil
- SIC Ježica, Ljubljana, Na produ 2

686 avtobusov za mestni promet, primestni in medkrajevni potniški promet, 709 vozni enot za tovorni promet, 50 vozil rent a car, 92 taksi vozil, 1924 ležišč in 10.770 sedežev v penzionih, hotelih, restavracijah in gostiščih, 5 avtocampov, 25 turističnih poslovalnic, tehnični pregledi, servisi in delavnice za cestna vozila

OBRAČUN S SAMIM SEBOJ

O, kaj še! boste morda rekli. Le čemu naj bi obračunavali s samim seboj, saj se vendar že od rojstva poznamo.

Ali se tudi zares?

Poskusite od časa do časa malo globlje pogledati v svoj notranji jaz in ga kritično opazovati. Morda prav tako kot storite s katerim izmed svojih znancev. Začudenji boste, kaj vse boste našli in odkrili, seveda le v primeru, če boste dosledni in objektivni in če bo treba tudi neusmiljeni sami do sebe.

Prav zdaj, ko smo vstopili v novo leto in smo spet za leto dni »starejši in pametnejši,« je pravi čas za tak obračun. Vrzimo pogled nazaj na dogodke preteklega leta, ki so nas prizadeli v dobrem in slabem. Vprašajmo se, ali smo dosegli tisto, kar

smo načrtovali, in raziščimo vzroke za vse tisto, kar nam je spodletelo.

Najprej si oglejmo naš odnos do lastne družine. Žene do moža in obratno. Do doma, do otrok, do staršev in drugih domačih. Pretehtajmo, kaj smo storili za toplo vzdušje doma, ali smo sploh kaj storili? Ali nismo morda hote ali nehote pozabili na drobne pozornosti do zakonskega tovariša, ki so velikokrat tako zelo pomembne? Vprašajmo se, koliko in kako smo sodelovali pri vzgoji otrok in če smo se ob tem utegnili tudi dovolj poglobiti v njihov intimni svet kot njihov zaupnik in svetovalec.

Odnos do staršev je posebno poglavje. Prav tu se rado kaj zaplete. Ko otroci odrastejo, ko se osamosvoje in sami postanejo starši, se spremene dedki in babice, tati in tašče, če niso koristni kot varuhi otrok, v stare sit-

slovenski lonec

Janez Lenček, šef kuhinje v hotelu Toplice na Bledu, dobitnik sto različnih priznanj, največ zlatih odličij, z njim smo se pogovarjali v prejšnji številki, predlaga za praznično večerjo tale slovenski jedilnik:

DUŠENA PLJUČNA PEČENKA PO DIVJAČINSKO

Kos pljučne pečenke (25 do 30 dkg na osebo) preslanimo z rezanci slanine, ki jih narežemo na pramene v velikosti 1 krat 1 cm in jih z ostrim nožem vsadimo v luknje v pljučni pečenki. Namesto pljučne pečenke lahko vzamemo tudi kos govejega hrbtna ali stegna, srno, jelena ali košuto.

Preslaninjeno meso posolimo, popopravimo, namažemo z gorčico in na vročem olju rjavo opečemo z vseh strani. Na preostalem olju do svetlorjave barve prepražimo grobo narezano jušno zelenjavo, dodamo opečeno meso in začimbe (lovor, timijan, majaron, rožmarin, brinove jagode, limonin olupek), po potrebi zalijemo z vodo in dušimo do mehkega. Ko je meso mehko, zelenjavo z začimbami malo pomokamo, dodamo črno vino, zalijemo z vodo ali juho, da je omaka primerno gosta in pretlačimo skozi gosto cedilo. Gladki omaki dodamo še kislo smetano, po potrebi solimo ali dodamo jušno kocko. Meso še pokuhamo v omaki, nato ga razrežemo v porcije, naložimo na pladenj,

prelijemo z omako in okrasimo z rezinami limone, ki smo jih obložili z vkuhanimi brusnicami in vejicami zelenega peteršilja.

ZDROBOVI CMOKI

18 dkg pšeničnega zdroba, 12 dkg surovega masla, 35 dkg sredice od belega kruha, 4,5 dcl mleka, 3 jajca, 1 kavnica žlica nastrganega parmezana.

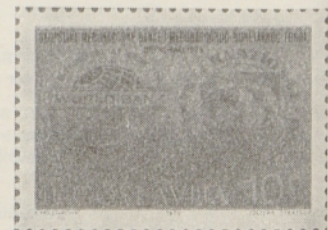
Zavremo mleko z maslom, dodamo zdrob in mešamo poldrugo minuto nad ognjem. V ohlajeno mešanico denemo rumenjaka, na drobne kocke narezan kruh, potresemo s parmezanom in dodamo še trden beljakov sneg. Oblikujemo debel svaljek premera 6 cm, ga zavijemo v naoljen prtčič, zavežemo z vrstico in kuhamo v vreli slani vodi približno 3/4 ure. Kuhan cmok odvijemo iz prtčiča, ga narežemo na rezine in ponudimo k mesu v omaki.

Da je cmok še izdatnejši, mu po želji dodamo nekoliko drobno narezane šunke in ga zabelimo z maslom. Takšnega lahko jemo tudi samostojno s solato.

filatelija

MEDNARODNA BANKA

Ob 34. skupščini Mednarodne banke za obnovo in razvoj ter Mednarodnega monetarnega sklada je Skupnost jugoslovanskih PTT 1. okto-

bra izdala večbarvni znamki za 4.90 in 10 din z emblemoma Svetovne banke in Mednarodnega monetarnega sklada.

nobe, ki ne razumejo današnjega sveta, v ljudi, ki jih je pač treba pustiti same v svojem svetu. Poglejmo vase in si pošteno priznajmo, da je naše mnenje o tem precej podobno, le neradi sami sebi priznamo kaj takega.

In kako je z nami v službi in družbi? Naše mnenje o kolegih je najbrž precej kritično, zato si oglejmo še sebe v očeh svojih kolegov. Hm, ali nismo s te plati precej drugačni, kakor smo mislili o sebi?

Preverjajmo postavko za postavko, zatem potegnimo črto in naredimo seštevek. Kakšen je naš obračun? Koliko ima plusov in koliko minusov?

Ali sem to res jaz? se bo kdo začudil.

Da, vidite, tak obračun je v resnici potreben. Če smo bili dovolj objektivni, ko smo ga sestavljali, bo pokazal, kaj je bilo prav in kaj je bilo narobe. Kako in v čem moramo predrugačiti sebe, da bo naše sožitje s soljudmi boljše in bomo tudi uspešnejši pri bodočih načrtih.

Ina

domače viže

TAIMS — V Občinah pri Trstu je pred nekaj meseci slavil desetletnico tamkajšnji slovenski narodno-zabavni ansambel, ki je imel doslej že okrog 150 nastopov, osvojil pa je že celo vrsto nagrad, pokalov in priznanj. Ansambel ima ime po začetnih črkah prvih petih članov ansambla. Sedanji člani ansambla so: harmonikar Janez Beličič, klarinetist Igor Košuta, trobentar Evald Krevatin, kitarista Joško Terčon in Peter Filipčič, pojeta pa Nadja Fabris in Boris Košuta. Ansambel TAIMS običajno nastopa s celovečernimi koncerti, ki obsegajo tudi veseli govorjeni spored. Valčke in polke zajemajo iz zakladnice Avsenika in Burnika.

AVSENIK — Sloviti orkester Jamesa Lasta, ki je doslej dobil že več kot sto zlatih plošč, bo po vsej verjetnosti na svojo naslednjo

ploščo uvrstil tudi štiri Avsenikove skladbe, seveda v Lastovi priredbi.

FLERE — Pred kratkim smo si na ljubljanski televiziji lahko ogledali zanimivo oddajo, ki jo je posnel ansambel Franca Flereta v Arboretumu Volčji potok. Flere velja za značilnega ljudskega godca, ima vrsto lastnih skladb, z njegovim ansamblom pa pojo »Dobrepolski fantje«. Franc Flere je doma iz Krtine pri Dobu.

»DIVJE PLOŠČE« — Ansambel Avsenik je izvedel, da je v ZDA v prodaji precej »divjih« plošč njihovega ansambla, ki so bile tiskane brez njihovega dovoljenja. Vse pa kaže, da namerava ansambel odgovoriti tudi na ta »izziv«: v kratkem bo menda izšla v ZDA njihova »prava plošča«, na kateri bo posvetil šest instrumentalnih skladb od katerih sta dve zapeti v slovenščini, štiri pa v angleščini.

vaš kотиček

Polovico hiše v stari Ljubljani, visoko pritličje (150 m²) prodam. Idealno za predstavništva, biroje, stanovanje ipd., poleg tudi kletni prostori (prek 130 m²), primerni za trgovino, vse vrste obrti, gostinstvo, skladiščenje. Ponudbe pošljite na naslov: *Bulatovič, Krekov trg 7, 61000 Ljubljana*.

Veliko hišo (300 m²) na polhektarski parceli v Novi Gorici, tik ob jugoslovansko-italijanski meji prodam. Idealno za predstavništva, stanovanje, gostinstvo in za vse vrste obrti. Ponudbe pošljite na naslov: *Mayer, Strma pot 2, 65000 Nova Gorica*.

Prodam gostilno, dobro vpeljana ob zelo prometni cesti, s 100 sedeži, komfortnim stanovanjem in ostalo opremo v isti zgradbi; velika možnost razširitve in ureditve tujskih sob. Oglasite se na naslov: *Milan in Marija Povše, Cevrova 19, Šmartno pri Litiji*.

Osnutek na znamki je naredil akad. slikar Andreja Milenković iz Beograda. Znamki pa je natisnila tiskarna »Oesterreichische Staatsdruckerei« na Dunaju v večbarvnem globokem tisku v prodajnih polah po 9 kosov.

RADOST EVROPE

2. oktobra je Skupnost JPTT izdala serijo dveh večbarvnih znamk za propagando XI. srečanja otrok »Radost Evrope« v Beogradu. Na znamkah sta reproducirani otroški risbi in sicer na 4.90 din risba osem in pol letne Mirjane Marković iz Mladenovca, SR Srbije ter na 10 din risba šestletnega Jacquesa Ana iz Bruggeja, Belgija.

Risbi je za tisk znamk priredil akad. slikar Andreja

Milenković. Znamke je natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v večbarvnem ofsetnem tisku v prodajnih polah po 9 kosov.

MIHAILO PUPIN

9. oktobra pa je Skupnost JPTT dala v promet znamko za 4.90 din v počastitev 125-letnice rojstva Mihaila Pupina (Idvor v Banatu 4. 10. 1854 — New York 12. 3. 1935), znanstvenika in izumitelja na področju fizike in elektrotehnike.

Osnutek za znamko (slavljenčev portret) je naredil slikar Dragoljub Sandić iz Beograda. Znamke pa je natisnila tiskarna »VEB Wertpapierdruckerei« v Leipzigu, DR Nemčija, v večbarvnem ofset-

nem tisku v prodajnih polah po 9 kosov.

Ob vseh treh izdajah je kot običajno izšel tudi ovitek prvega dne, ki je stal 2.50 din.

JEKLO TEHNA

export-import
trgovsko in
proizvodno podjetje
Maribor, n. sol. o.

62000 Maribor
Partizanska c. 34

JEKLOTEHNA je prisotna na celotnem jugoslovanskem tržišču, saj najdemo temeljne organizacije združenega dela v Mariboru (4), Murski Soboti, Izoli in Sisku, prodajalne in predstavništva pa še v Slovenski Bistrici, Križevcih, Glini, Sunji, Zagrebu, Kragujevcu. Novem Sadu, Sarajevu, Skopju in Beogradu. Za stalno prisotnost na tržišču pa skrbi JEKLOTEHNA tudi s svojo potniško službo in s sodelovanjem na številnih sejnih doma in v tujini.

JEKLOTEHNA ima dolgoletne tradicije, saj letos praznuje 32. obletnico obstoja in je v teh letih postala priznan in spoštovan poslovni partner na domačem in na tujih trgih.

Raznolikost Jeklotehne vam bomo najbolje prikazali, če vam predstavimo temeljne organizacije združenega dela. To so:

TOZD Veleprodaja Maribor, ki združuje vso tehnično trgovino na veliko, to so črne in barvne kovine, orodje, vijaki, ležaji, brusne plošče, investicijska oprema, široka potrošnja, v zadnjem času pa tudi kemikalije in delovno zaščito. V okviru TOZD deluje tudi sektor zunanje trgovine, ki je zastopnik številnih tujih firm, lepe uspehe pa dosega tudi na izvoznem področju.

TOZD Transom, Maribor — Razvanje, je specializirana proizvodna organizacija za proizvodnjo skladiščne, transportne in manipulativne opreme. Proizvodni program obsega policične in paletne regale iz luknjanih kotnikov, razne palete, ročne hidravlične viličarje, transportne trakove in opremo po naročilu.

TOZD Trgovina Sisak združuje veleprodajo in maloprodajo na področju Siska s podobnim prodajnim programom kot ga ima TOZD Veleprodaja v Mariboru, zaradi agrarnega zaledja pa je tu še poseben poudarek na kmetijski mehanizaciji.

TOZD Merkur Maribor združuje večino prodajaln tehnične in kemične stroke v Mariboru, drogerije in trgovsko hišo Merkur, ki je največja v Mariboru. V osmih letih svojega obstoja je postala trgovska hiša Merkur priljubljen nakupovalni center Mariborčanov, saj vedno preseneča z novitetami, ki so redno razstavljene v privlačno opremljenih izložbah. TOZD Merkur skrbi tudi za prodajo Cimosovih vozil, za katere ima urejeno tudi servisno službo. Širjenje Jeklotehne se je usmerilo tudi na Primorsko. Prevezli so gradbeno podjetje RUDA iz Izole, ki je imelo težave pri poslovanju, in s tem je nastala TOZD Obala Izola, ki se je v kratkem času uveljavila kot soliden poslovni partner na področju Primorske in Istre.

TOZD Elektro Maribor je nastal iz poslovne enote, ki se je tako razširila, da je izpolnjevala vse pogoje za TOZD. Kot že naziv pove, najdemo v prodajnem programu elektromaterial, elektromotorje, svetilna telesa, električne in elektroakustične aparate.

Jeklotehna izloča velik del sredstev tudi za investicije. Trenutno gradi v Bohovi pri Mariboru velik skladiščno prodajni center. Skladiščna hala Jeklotehne je že nudila gostoljubje borcem XIV. divizije ob njihovem srečanju v Mariboru.

VELETRGOVSKO,
GOSTINSKO-
TURISTIČNO
IN PROIZVODNO
PODJETJE

TOZD PRODAJE v Celju, Laškem, Šentjurju, Šoštanju, Rušah, Ravnah, Slov. Gracu

TOZD MLIN

TOZD GROSIST

TOZD PEKARN IN SLAŠČIČARN v Celju in Rogaški

TOZD GOSTINSTVA v Celju in Ravnah

TOZD TRANSPORT

DSSS

izbrana kava

kava

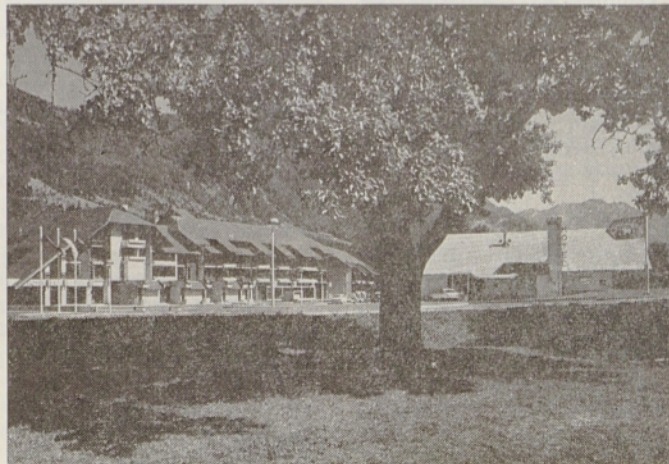
prijatelje

za vas, vaše goste in poslovne

Vaš popoln turistični servis v domovini

KOMPAS **JUGOSLANIJA**

61000 Ljubljana, Pražakova 4, tel. (061)
327-661, teleks: 31209 Informacije v vseh
poslovalnicah Kompas v Jugoslaviji

sestavljena
proizvodno-trgovska
organizacija
združenega dela

KOVINSKA INDUSTRIJA
61292 IG PRI LJUBLJANI

1. PROIZVODNI PROGRAM

TRGOVINSKA OPREMA. Oprema za klasične in samopostrežni tip trgovine za vse vrste blaga. Dobavljamo in montiramo dve vrsti opreme in sicer klasični tip, ki je primeren za samopostrežbe in trgovine s tehničnim blagom ter novi tip opreme, imenovan cevni sistem, primernejši za prodajalne tekstila, konfekcije itd.

DEKORATIVNE STROPNE OBLOGE. Izdelane iz aluminij ali jeklene pločevine. Uporaba: za blagovnice, hotele, rastavracije, šole, vrtce in različne poslovne prostore. Izdelujemo jih v več tipskih barvah in vzorcih.

KOVINSKA EMBALAŽA. Sem sodijo sodi in hoboki 210 lit., namenjeni za kemično in naftno industrijo.

RADIATORJI. Proizvajamo jeklene in aluminij radiatorje. Namenjeni so za ogrevanje stanovanj in ostalih prostorov s toplo vodo.

Izdelani so v skladu z JUS normami.

GARDEROBNE OMARE. Proizvodni program obsega: dvodelne, trodelne, štiridelne garderobne omare in pisarniške omare. Izdelujemo tudi kovinske omare po posebnem naročilu in zahtevah kupca.

KOVINSKA GALANTERIJA. Omenili bi patent zapirac za kovinske sode, katerega izdelujemo za vse jugoslovanske proizvajalce sodov.

2. Za zastopanje v SFRJ imamo v Beogradu predstavništvo za SRS, za ostale republike pa komercialne predstavnike.

3. USMERJENOST IN RAZVOJ.

Razvijati želimo zlasti trgovinsko opremo in stropne obloge. V ta namen se kot pomoč pri razvoju naših izdelkov povezujemo s FAGG, za prodajo pa z DO, ki imajo v svojem sestavu enoto inženiring za opremljanje in projektiranje poslovnih in drugih prostorov.

4. IZVOZ.

Izvažamo na tržišče Zahodne Evrope in to kovinske sode in jeklene radiatorje. Za prodor na vzhodno tržišče in DVR pa se povezujemo z delovnimi organizacijami, ki to tržišče že obdelujejo.

Vatroslav Grill

MED DVEMA SVETOVOMA

Razpetost slovenskega izseljenca-pionirja med starim krajem in novo deželo Ameriko je ena izmed osrednjih spodbud, ki so pisatelju narekemale obsežno avtobiografsko pripoved. Knjiga je na nekaterih mestih že prava zgodovina slovenskega izseljevanja v Ameriko pa spet toplo človeška izpoved intelektualca, podoba njegovega zorenja in hrepenenja. Vatroslav Grill začne pripoved z otroštvom v Moravčah blizu Ljubljane, nadaljuje s prvimi dijaškimi leti v Ljubljani, se z materjo preseli v novo deželo, kjer nadaljuje šolanje v povsem drugačnih razmerah. Ob delu doštudira pravo in obenem postaja vsestranski kulturnoprosvetni delavec. Cleveland postaja ameriška Ljubljana, Grill spremlja njeno rast kot sodelavec lista Enakopravnost. Srečuje se s pomembnimi izseljenskimi kulturnimi in političnimi delavci in z ljudmi iz domovine. V času obeh svetovnih vojn živo spremlja narodnoosvobodilni boj v rojstni deželi in doživlja številna zakulisna dogajanja. Avtobiografski tok pripovedi pisatelj dopolnjuje z dokumentarnim gradivom. Takšna je Grillova knjiga, prav gotovo doslej najzanimivejše pričevanje slovenskega Američana, razpetega med dvema svetovoma.

Delo obsega 629 strani in je bogato ilustrirano.

Knjigo lahko naročite na naslov:

**MLADINSKA KNJIGA, TOZD Trgovina
Izvozni oddelek, Titova 3, Ljubljana, Jugoslavija**

**založba
mladinska
knjiga**

Nº 1,
rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/III, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Responsible Editor)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.
RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8. — U.S., 10. —

Canadian or 7. — Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

PRESIDENT TITO'S SPEECH OF GREETING TO THE PARTICIPANTS OF THE WORLD BANK'S CONFERENCE IN BELGRADE

It was with a speech of greeting given by President Tito that the 34th annual general meeting of the World Bank and the International Monetary Fund was begun in Belgrade at the beginning of October. At the meeting, which lasted five days, the ministers of finance, central bank governors and other leading financial experts analysed, each from their own point of view, the present economic situation and in particular all that concerns the developing countries.

At the opening ceremony of this year's meeting of the governors of the World Bank and of the International Monetary Fund, President Tito greeted the delegates of 138 official delegations of the member countries of these international financial institutions. After he had ceremonially opened the conference, the conference chairman, the Prime Minister of New Zealand, Robert Muldun invited President Tito to speak. President Tito made the following speech:

"I am very glad to be able to greet you all on this occasion, at the start of your annual meeting, and to bid you a hearty welcome to our country. It is a great honour for the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, as a non-aligned country and a developing country, to be the host of such an influential gathering of the representatives of prominent institutions of the United Nations, which have such an important role and position of responsibility in international relations.

THE REMNANTS OF COLONIALISM AND RACIST REGIMES

Your responsibility is particularly great in the present complicated international situation, which is beset by numerous threats to peace in the world. Although the danger of a world conflict is, today, lesser, nevertheless peace and security are not ensured. The democratization of international political and economic relations has not made much progress. The process of international détente has not become universal, and the danger of new conflicts will not be removed until this process includes all parts of the world and all countries, until it includes all areas of international relations.

The use of force and military intervention for one country's particular interest are still present, the rights of nations to self-determination are rudely violated, as well as their rights to their own national, political, economic and cultural development. The remnants of colonialism and racist regimes still exist in spite of strong condemnation by the whole world. This arms race is continuing at unreduced speed, this has a most negative influence not only on peace and security in the world, but also on the development in particular of the developing countries, which are forced to use up a considerable part of their national income for defence purposes. We cannot look at this problem with an easy mind.

It is also clear that there can be no stable and just peace and general progress until progress is made in the solving of the present difficult economic problems which affect the life interests of numerous countries. Unjust economic international relations are becoming, to an ever increasing extent, a source of focuses of crisis and conflicts. The world's economy is in serious difficulties. In the economically highly developed and industrial countries a slowing-down of economic growth can be observed. This slowing-down of growth is accompanied by a practically uninterrupted rise in unemployment and inflation which exceeds all acceptable limits. Limitations of facilities in international trade, the imbalance of balance of payments and continuous changes in rates of exchange have reached a worrying extent.

PROTECTIONIST MEASURES

The developing countries, in particular, are affected by such undesirable trends. Their position in the world's economy and international economic relations is continually weakening. The protectionist measures, which the developed countries have been developing in recent years, include, in general, the import of goods by means of which the developing countries have become competitive. Because of the worsening of trading conditions for the developing countries a total of 30 milliard dollars passed into the hands of the developed countries in the single year 1978. All this has led to a further worsening of the balance-of payments situations of the developing countries and to the increasing of their already great state of indebtedness.

A large number of the developing countries are facing the danger that the results of their efforts over the last decade be reduced to zero and that their future growth be slowed down. For this reason the question of unequal international economic relations was at the centre of attention at the recent Sixth Summit Conference of the Non-Aligned Countries at Havana. It was found with concern that over the last two decades the economic development gap between the developed and the developing countries has increased considerably and become dangerously wide. Of particular concern is the position with regard to the least developed countries.

For the latter countries have nothing to export. In fact, in the case of these countries it is hardly possible to call them developing countries as

their economies are either stagnating or even falling further behind. Therefore these countries need immediate help under the most favourable conditions possible.

At the conference in Havana the non-aligned countries, whose populations make up two-thirds of the human race, agreed upon a number of concrete programs for joint action in the international political and economic field. Their aim is to accelerate the solution of key questions of the world's economy and of the modern world in general.

A LOT OF DISCORDANCES IN THE WORLD

The present crisis in the world's economy is the result of a lot of discordances which have their origin in the present system of international economic relations. This system, which works ruthlessly to the harm of the developing countries and rejects enormous sources of human and natural potential, has been unavoidably creating ever increasing difficulties in the world's economy, including the economy of the developed countries. It is shortsighted and dangerous to believe that it is possible to ease or get over the difficulties faced by the developed countries by passing this burden on to the developing countries.

We live in an age of ever increasing interdependence in this world, when problems have never been so interconnected as they are now. Thus Man's latest achievements, technology, production capacities and acquisitions cannot remain within a small circle of countries. They have a wider significance and must provide new possibilities for the development and progress of all countries and for the elimination of poverty and backwardness still existing in the world. That is in the interests of peace and security for all, as no longer can anyone create his own prosperity if the latter is not part of general progress, and of development of the whole international community. In short, it is not possible to neglect the responsibility which we all bear for the present and future of this world, whose fate we all share.

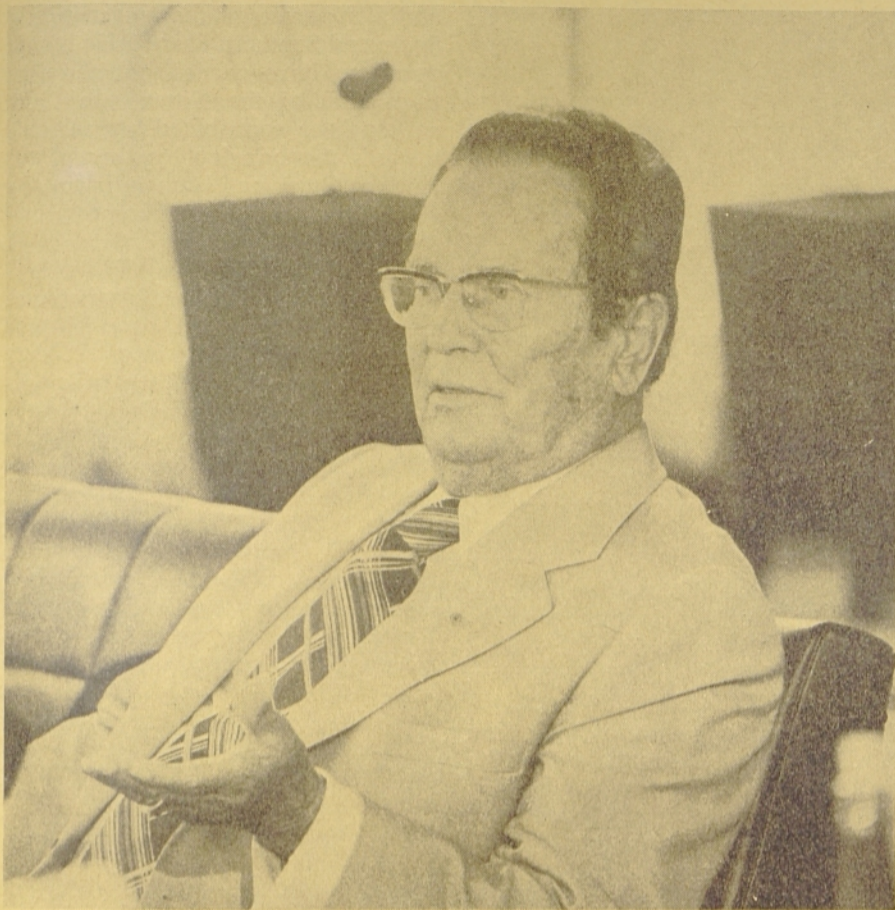
It is clear that international cooperation on a new basis is needed if the creative potentials of the world are to be more fully exploited and for the direction of efforts towards the essential questions of development. Such cooperation cannot have anything in common with unequal rights, hegemony and the use of force, whose aim is to preserve economic and other advantages and to force one country's will on another. The non-aligned and

other developing countries have been always ready to work for the elimination of existing difficulties on the basis of cooperation with equal rights and not by means of a conflict with the developed countries. Regrettably many of the developed countries have not accepted this with the necessary insight. Even worse, they have even departed from some of the resolutions passed at an earlier date by the United Nations Organization. This was particularly evident at the recent UNCTAD meeting which took place in Manila.

THE ONLY POSSIBLE PATH FOR DEVELOPMENT AND PROGRESS

In this connection I want to emphasize that the United Nations has done a lot for the introduction of gradual changes in international economic relations, although so far the expected results have not yet been achieved. In our opinion the United Nations are the most competent to find generally acceptable solutions for these and other present international problems. They should be supported to continue in their efforts, especially now when the development strategy for the next period is to be defined.

The building up of a new international economic order is the only way in which the faster development and progress of all countries can be assured, and not only that of the developing countries. When the non-aligned countries, at their fourth summit conference in Algiers, put forward their conception of a new international economic order, it was the latter's universal significance and nature that led them. Regrettably, the fact is that the process of bringing about changes in existing economic relations is proceeding much too slowly. The results of talks about the establishment of a new international economic order have so far been very modest. Relations are changing particularly slowly in the financial and monetary fields, which has an important influence on the running of the economy and on development of the world in general. For this reason greater efforts, political readiness and farsightedness are needed in the talks about changes of the international monetary and financial system, which should be more suited to the needs of the developing countries and of the world's economy as a whole. I am thinking in particular of better mechanism to achieve a greater transfer of funds to the developing countries, an acceleration of the process of evening out of balance-of-payment differences and the assurance of the latter's more complete role in the creation of international liquidity. It is very im-

portant that the financial-monetary institutions of the developed countries cooperate as actively as possible at all phases of decision-making. This would contribute towards the democratization and universalization of these institutions.

The realization of these requirements is the main condition for a new international division of labour and for a juster division of the fruits of economic and social development. Much responsibility is borne in this respect by the non-aligned countries and the developing countries. For this reason at Havana the non-aligned countries confirmed their intent to increase cooperation with the purpose of making the greatest possible use out of the material and other resources they have available.

YUGOSLAVIA'S STAND CONCERNING INTERNATIONAL COOPERATION

Yugoslavia has always taken up a strong stand in favour of constructive international cooperation based on equal rights, on the basis of which

new democratic, international political and economic relations should be established. On the basis of socialist self-management Yugoslavia has been building up its own potential, putting reliance on the latter and taking up a stand in favour of international cooperation of the sort which is based on solidarity and leads to joint efforts towards the solution of key problems of the modern world and in particular of those faced by the developing countries.

Our efforts for the achievement of new and juster international economic relations have found encouragement in our reality and the experience obtained in our own country. As you know Yugoslavia is a country containing a large number of different nations and nationalities, and as such it has inherited different degrees of economic development. The results which have been obtained in social and economic development and in the strengthening of our unity, can be best explained by the fact that we have taken into account the interest of each nation and nationality concerning the development of each republic and province and thus these interests have

also been taken into account in the development of our community as a whole.

There is no need to remind you that the circumstances in the world's economy and international relations at the time of the setting up of the Fund and Bank in 1944 were completely different from today's. But the need for help on the basis of solidarity has not lessened. Quite the opposite. It is in the interest of all of us that the international financial monetary system and its basic institutions be made to fit the present international situation as soon as possible, as well as the needs of development of the kind expected in the near future. I am well aware of the fact that the defining of the actual content of a new economic order in the monetary and financial field is a very complicated and demanding process. Yugoslavia in cooperation with the non-aligned countries and other developing countries is contributing within the limits of its capacities to the forming of factors for the changing of the system of monetary and financial relations. In this connection the financial ministers of the Group 77 of countries put forward new proposals at their first meeting which was held recently in Belgrade.

BROADENING OF COOPERATION

When in 1945 Yugoslavia became one of the 45 founder countries of the International Monetary Fund, the International Bank, we ourselves did not suspect what possibilities would open up in time for bilateral cooperation. Thanks to the growth potential of our economy and the cooperation of these institutions with our government these possibilities have increased many times. It is satisfactory to state that the leaders of these institutions and our government have been continually creating and increasing possibilities for cooperation. As a developing country Yugoslavia counts on the further extension of this cooperation, which will be, as it has been in the past, in the interest of the Yugoslav economy, on the one hand, and of these institutions and all member-countries on the other hand.

Finally I would like to wish you fruitful and successful work in the searching for solutions which are to lead to equal rights of countries, peace and progress, and to a better future for all people and all nations of the world", concluded President Tito, at the end of his opening speech to the participants of this year's meeting of the governors of the World Bank and the International Monetary Fund.

THE 60TH ANNIVERSARY OF THE EDVARD KARDELJ UNIVERSITY OF LJUBLJANA

A BRIEF SURVEY OF THE LAST 60 YEARS

Last Summer and Autumn the University of Ljubljana was celebrating its 60th anniversary. In July 1919 a decree for its foundation was passed, on September 18th, 1919 all the first professors — 18 of them there were at time — gathered at a joint meeting, and on November 12th they elected the first Rector — a mathematician of European fame, Dr. Josip Plemelj. The lectures started in December, the number of enrolled students being about 900. During the first twenty years, up to the Second World War, which broke out in Yugoslavia in April 1941, the youthful university, in spite of its continuous struggle for existence, managed to increase the number of its lecturers to over 100, 90 being full-time professors, and the number of students to almost 2,500.

When Slovenia was divided up by the German-Italian-Hungarian enemy forces of occupation the Slovene nation was doomed to extermination from the very beginning. But Slovenes offered vigorous resistance and the University departments became important centres of their fight for life and death; a number of professors and students were arrested, a lot of them were tortured, confined, and shot, a great many fought in partizan units, used their knowledge to help fulfil the partizans' technical needs, contributed to the development of partizan art and, in 1944, even a scientific institute was founded within the liberated zone. The Slovene nation did not succumb to the harshest experience of its history; nor did it its University.

With the Liberation in 1945 Slovenes got their own government for the first time in their history. One of the latter's first acts to pass was the University Act, which made it possible for the University to resume its regular activities as soon as possible and ensured its full development. Having spent 25 years in a constant desperate struggle for its existence, the University was now able to get into full swing. The result: gradually a number of new faculties were established with several new independent branches of undergraduate studies being offered to students, various new

arts and teachers' training colleges were opened, several new buildings were built and finally, in 1975, the second Slovene University was founded in Maribor. During all this time the number of university lecturers and associates has been increasing in accordance with the general development of the University; their number has increased 30 times since the war. Before the war there were only 28 assistant lecturers at the best of times, now there are over 500 of them. The number of students has increased by over 20 times, today's figure reaching 21,000. Their number is increasing every year and this year at the Faculty of Philosophy alone there are as many students enrolled as there were at the whole University of Ljubljana in 1941. Today the University of Ljubljana is an institution of European fame; its specialists work all over the world and are taking part in a number of international research projects. Over 30,000 graduates and about 1,200 experts with a Ph. D. who have so far received their degrees at this institution have done an enormous amount of work not only in Slovenia and Yugoslavia but also in a number of the developed and developing countries as doctors, engineers, lawyers, diplomats or theoreticians, who work at the most prominent research institutes in Europe and America. Since 1979 the University of Ljubljana bears the name of the Marxist thinker and revolutionary Edvard Kardelj.

LJUBLJANA UNIVERSITY IS ACTUALLY MUCH OLDER

The University of Ljubljana did not, of course, grow out of nothing. Just like a baby grows more or less hidden within the safe shelter of his mother's body before he comes into the world, so was the University quietly getting ready for tens and hundreds of years. And not only that; it seems to have led a kind of previous though not a full life before it came into being.

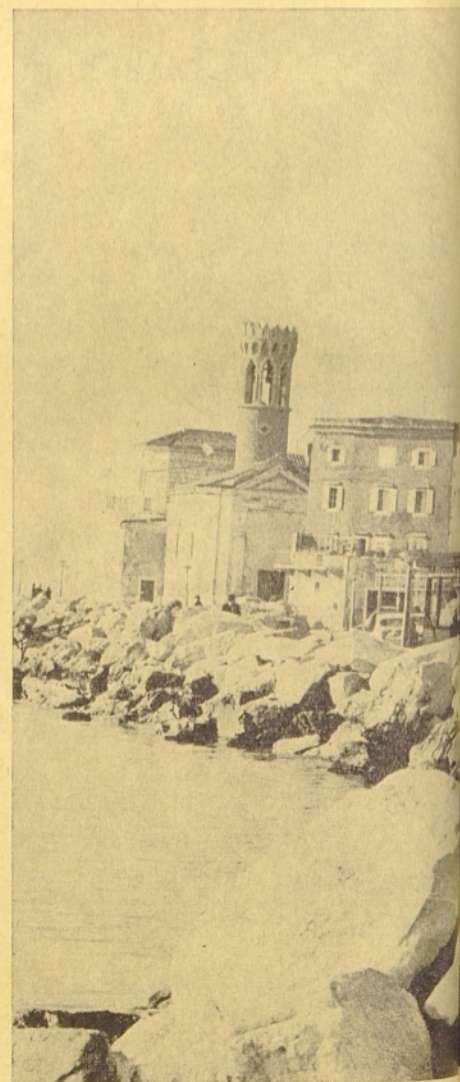
But let us take first things first.

The first Slovene scholars of European importance appeared about 750 years ago; their names are connected with the beginnings and development of Europe's oldest universities. Thus,

for instance, Herman of Carinthia, frequently mentioned with a second name Sclavus (i. e. the Slav) so that he wouldn't be mistaken for someone else, was, in 12th Century, one of the most famous philosophers, theologians and astronomers at the universities in Spain and Southern France. He is supposed to have carried out the first translation of the Koran into Latin and to have contributed a great deal towards the bringing together of the Ancient Greek and Roman, Islam and Christian, that is West-European, cultures.

When, in the middle of the 14th Century, the wave of establishing new universities reached Central Europe the Slovenes joined it from the very first and tried to be present wherever they could. Thus they helped with the foundation of the University of Vienna in 1365 (the latter began its work twenty years before the oldest German university in Heidelberg). The Slovenes played an important part in the development of Vienna University for a long time; to mention just the fact that up to 1800 at least 35 Slovenes were elected Rectors of the Vienna

The Slovene summer-resort-town of Piran (ph

University. We don't know the exact number of Slovene deans, professors and students at this university but if we mention, from more recent times, only a few names like Jernej Kopitar, Fran Miklošič, and the famous physicist, formerly a Slovene poet, Jožef Stefan, who is the author of the well-known law about the relation between light and temperature, then we can get a better idea of the Slovene share at that university.

The Slovene scholars were, of course, active elsewhere as well; there was hardly a university in Central Europe where they wouldn't appear as highly respected professors at least from time to time. Had there been, during all those hundreds of years, a Slovene university centre and had the Slovene professors scattered all over the world been able to get together and lecture at our own university, we could have easily talked about the continuity as well as high standard and reputation of Slovene scholarly thought and the Slovene university. It can be said, without any self-centred exaggeration, that Slovenia was almost an inexhaus-

tible source of scholars for a large part of the world.

After the turbulent times and events of the Reformation period in the 16th Century secondary and higher education was taken over by the Jesuits throughout the Habsburg empire. They began to set up a number of new centres of higher education. Thus, for instance, in Ljubljana, the Jesuits gradually began to introduce a more comprehensive study of theology from the start of the 17th Century onwards, and in the early 18th Century they organized the study of philosophy at a university level, the number of students enrolled at both departments being 200. This was an institution which many a university today would now consider as its beginning. However, in spite of this, Ljubljana continued its endeavours to obtain a university institution which would be formally recognized as well. The Napoleonic wars and the founding of the Illyrian provinces in 1809 created extremely favourable conditions for further development along this line, though for a very short period; in 1810 the so-called central higher schools for physi-

cians, surgeons and engineers were opened in Ljubljana. Unfortunately, the whole system worked only a few years, until 1813; after the final defeat of Napoleon the Austrian armed forces occupied the Slovene territory and the situation was again the same as before.

THE STRUGGLE FOR A SLOVENE UNIVERSITY AFTER 1848

For several centuries universities did not have a national character; their importance was limited solely by the quality of their lecturers and studies, for the dominant language of scholars all over Europe used to be Latin. Only gradually and side by side with Latin did various, less sophisticated, "vernaculars" assert themselves. Then, during the 18th Century, the whole of Europe found itself in a tumult of national movements. Slovenes, too, experienced their national awakening, they began to assert their own language and they became nationally aware of themselves and their culture. During the Austrian bourgeois revolution in March 1848 this national awakening was given its clearly defined political programme, the programme for a united Slovenia. What was the essence of this programme? The territory with Slovene population had been, for a long time, administratively divided into various provincial administrative units, of which only Carniola was populated entirely by Slovenes. The rest of Slovenes lived in Carinthia and Styria where they occupied only one third of the territory in the south of these two provinces; in other words, they formed only a minority. The situation in the Goriško district was only slightly better, whereas the people of Prekmurje had been living under the Hungarian rule for almost a thousand years. The Programme for a United Slovenia demanded that the whole of the Slovene-populated territory be united into one single, uniformly Slovene administrative unit and to this end the new administration of the Habsburg monarchy should arrange a union of all Slovenes into a more or less autonomous province where genuine Slovene culture with all the necessary institutions, including a university, would be able to develop more freely and successfully in accordance with national needs.

However, as soon as the demand for a university in Ljubljana became a demand for a *Slovene* university, being thus a component part of *Slovene* political existence, this idea met with a lot of new opponents. Until then at least all Ljubljana and the

ez, Zrnec)

whole of Carniola (except Vienna) had supported it, but since then also the Slovenes who were in favour of Germans stood up against it. In connection with this we can mention that throughout the second half of the 19th Century a hard struggle was carried on about the introduction of the Slovene language for instruction at elementary and secondary schools which were German; as late as at the turn of the century one of the Viennese Governments had to resign because it had planned to organize classes conducted in the Slovene language for the first four years in a secondary school at Celje. The idea of a Slovene university was quite provocative in such a situation. For this reason the demands for its establishment, however persistent and justified they were, could not be met until the fall of the Austro-Hungarian monarchy after the First World War and the historical decision made by the Slovene national community to join the new Yugoslav state.

Thus we can see that during the whole of the 19th Century and long before, there were Slovene university professors, Slovene science, Slovene taxes with which we could have maintained our own university but they were spent elsewhere, and there was a clearly-defined political decision. The only thing missing was the university itself — a long overdue baby who was not allowed to be born; a university without a university. This is why we have previously mentioned that the Slovene university is actually much older than the official anniversary shows.

THE SLOVENE UNIVERSITY AND OUR FELLOW-COUNTRYMEN ABROAD

Centuries ago Slovene university professors were actually emigrants, for there was no university in Slovenia. There are quite a lot of them today, too. They work and lecture at universities from Vienna to Hamburg, from North to South America. Some kind of modern emigrants are also the numerous experts, graduates of Ljubljana university, who work either temporarily or permanently abroad and are scattered all over the world. They form a part of the permanent scientific and cultural connections of the University centre in Ljubljana with the world and are, as such, often as fruitful as the friendly cooperation between Ljubljana University and foreign universities. The University of Ljubljana is well aware of the fact that constant openness, the exchange of knowledge, the receiving and giving away of everything new, cooperation

A Primorsko folklore group — they are dressed in the national costume of this region (photo: Marjeta Čampa)

and joint creative work, are the foundations of modern science and therefore such international connections are given special attention.

At the same time our university pays equal attention to *all* of our fellow-countrymen abroad; among its self-managing bodies (commissions and committees) there are some which are devoted specially to them. Recently some research projects have been carried out or are still in progress, which deal with the questions of their life and work within a foreign community. Their children who would like to study "in the old country" are

given an opportunity to actually finish their studies here by providing scholarships, specially adapted (yet not inferior) study programmes, special mentors, etc. For fifteen years now there is a Seminar for the Slovene language, literature and culture, held at the Faculty of Philosophy every summer; it offers selected lectures and language courses for students of Slavic languages from all over the world. Among 150 participants special attention is paid to the Slovene emigrants, no matter which generation they come from and what their knowledge of Slo-

dr. Matjaž Kmecl

THE MYSTERY OF WORDS

AN INTERVIEW WITH PROFESSOR FRANCE BEZLAJ

At first it seemed that nothing would come out of our plans to present to you Academic Professor Dr. France Bezljaj, full-time professor of comparative linguistics at the Faculty of Philosophy, at the "Edvard Kardelj" University in Ljubljana. When we talked to him in order to arrange an interview he said that he didn't consider himself to be one of those experts on Slavic languages who want to make a name for themselves in public and therefore he didn't see any need to

be introduced to the readers of "Rodna Gruda".

It is true that Professor Bezljaj always likes to remain in the background as far as public discussions on the use of one word or another are concerned. However, in view of his main work, especially the etymological dictionary of the Slovene language, of which the first part was published two years ago, he certainly occupies one of the most prominent places among Slovene Slavists.

In his study at the Faculty of Philosophy, where he spends most of his time, one could hardly find a square foot of space which wasn't filled with books or notes. On the shelves, on the desk, on the little table and beneath it, on the chair — everywhere there were books, note-books or boxes with hundreds of hand-written slips of paper.

The collection of books, mainly dictionaries of Slavic and other languages, is very valuable. But the value of the ordinary, almost insignificant cardboard boxes greatly exceeds the value of the collection of books, for the countless handwritten slips of paper in these boxes represent years and years of hard research work completed by Dr. Bezljaj. They reveal the messages conveyed by individual Slovene words.

"Every word is an inherited sound code used for communication. In addition to this, there is still another hidden message which can be discovered through systematic scientific investigation. The message is a cultural and historical document about the time of origin of a particular word, how it has developed, and where its origins can be traced to", explains Professor Bezljaj.

Dr. Bezljaj began to get involved with etymology 40 years ago, when he worked at the Slovene Academy of Sciences and Arts as an associate of the etymological commission. At first our well-known Slavist Fran Ramovš told him only to keep going through all the relevant periodicals, but when he published his first etymology (of the word "tolmun", i. e. "whirlpool") soon after the war, Ramovš, being in poor health, entrusted him with all his life's work and his plans as well. The Institute for the Slovene language, which was being founded at that time by the Slovene Academy of Sciences and Arts was to collect and edit the Slovene lexical material, compile a systematic collection of all dialect words and prepare a historical dictionary of the Slovene language. Unfortunately, all these plans could not be entirely carried out.

"After the war the idea that we needed a dictionary of the modern Standard Slovene language more than a historical dictionary prevailed. Of those who pursued originally Ramovš's plans only I remained and I chose the systematic search for etymologies of the Slovene lexical fund as my life work", dr. France Bezljaj told us.

Although he has been studying the meaning and origin of Slovene words for 40 years he didn't think about etymology at the time when, as a high

school graduate, he had to make a decision about his future profession.

"I would have liked to have studied medicine, but that was too expensive. I would also have liked to see the world and so I went to Prague, where I stayed four years. Why did I go to Prague in particular? That is not surprising. At that time Ljubljana was a kind of cultural suburb of Prague and Prague was a real little Paris".

When he returned to Ljubljana he was firmly convinced that he would study literature. He was particularly interested in lyrical poetry. However, after attending lectures on the history of literature given by France Kidrič and those on linguistics delivered by Fran Ramovš, he was much more drawn by the latter.

"It is, however, true that linguistics was far from being the only field which attracted my attention. I felt such a strong interest in the world surrounding me that I was drawn away from linguistics rather than being allowed to improve my knowledge in the chosen field. But now I find it most useful that I was interested in medicine and biology and that I even read Mongolian history. At that time my varied interests actually represented a departure from linguistics proper but now I wouldn't be able to discover the meaning and origin of many a word without the broad knowledge in various fields which I acquired in my youth".

It is because of the very fact that etymological work demands broad knowledge, including knowledge of various cultures, as well as a lot of experience, that dr. Bezljaj had no associate that he could rely upon until recently.

"It is much easier to find the necessary finances for an associate than to find the right person. He would have to be scientifically broadly-based or otherwise his work would be superficial and unreliable. Often I don't even trust myself. I always recheck each entry before I copy out the final version. During such rechecking I frequently notice or find out something which I had not seen before", explains dr. Bezljaj.

And how does he decipher the meaning and origin of a word?

"The first thing I do when I encounter a word for which I have no material ready is to consider what my linguistic feel tells me and I carry out a reconstruction to Proto-Slavonic. I look up the word in the dictionaries of the Slav languages and if I don't find it there then I consider how it would appear in the Lithuanian language, open the corresponding dictionary and find it". That is how Pro-

fessor Bezljaj explains his work in a very simple way. He goes on to add that the sensation in his work is the fact that he has already found roughly one hundred word families which have no relations in any of the Slav languages but only in the Baltic languages. This indicates that a lot of words in Slovene have been preserved from the times of the prehistoric mixing of the Baltic nations and the old Slavs. Thus the Slovene language is a real museum or "eldorado" for linguists. It is interesting that a lot of the old linguistic forms, which have already been forgotten in Slovenia, have been preserved in the spoken language of emigrants.

"I am not in favour of exaggerated purity of language" says Professor Bezljaj, in answer to the question about the current polemics of our Slavists.

"Already when as a professor at high-school I was correcting my pupils' notebooks, I took into consideration different strata in language. Poetically spiced Slovene has never been my ideal. It is insufficient for a live, expressive dialogue.

It is of course a question which linguistic strata can be included in literary use. We often make mistakes and persecute certain words. For instance we all know the word "žicati", although it can't be found in any dictionary. I myself thought that our lads might have brought it from their army service. But I discovered this verb having the same meaning as our word in Minsk. It comes from "to enjoy intensely".

So there is no justification for avoiding such a word the whole time. These examples show in an exemplary way how badly we Slovenes need an etymological dictionary. When will Professor Bezljaj finish his great work? "If my health is good" he says, tapping on the table "next Spring I shall be able to send the second part of the dictionary to the printers".

"As far as the third and last part of the dictionary is concerned it's hard to say when exactly it will be ready, but I hope that it will be soon. Sometimes I can prepare as many as five word-entries in one morning, whereas sometimes just one word-entry takes as much as three weeks. It happens, too, that even after hard and systematic slaving I still can't break through to the source of a word and the solution only comes to me later, for at instance at dinner or when reading a book. In the evening my last thought is of the word with which I am struggling at the time and then in the morning I frequently remember where decades ago I read a specialist opinion about it."

TITO HA RECIBIDO A KISSINGER

BELGRADO. El presidente de Yugoslavia Josip Broz Tito ha recibido personalmente el 14 de octubre pasado al prof. Henry Kissinger. Mantuvo con él una larga plática y se plantearon entre otros temas todo lo concerniente a la actualidad, problemas de interés internacional como son los concernientes a las relaciones intercontinentales como así también la importancia del rol que juega la política de los no alineados en el mundo entero.

Henry Kissinger ha viajado a Yugoslavia ya el 12 de octubre, entonces fue recibido en Ljubljana por el miembro de la presidencia del CK ZKJ Stane Dolanc con quien mantuvo conversaciones de importancia. Al día siguiente recibió al huésped norteamericano el secretario federal de relaciones exteriores de Yugoslavia Josip Vrhovec.

SITUACION CONCORDANTE ENTRE ITALIA Y YUGOSLAVIA

DUBROVNIK. — El presidente de la República italiana Eandro Pertini el 14 de octubre concluyó su visita oficial de varios días a Yugoslavia. Como así él mismo la denominara fue una visita de amistad.

El documento informativo oficial que reúne las conclusiones de las conversaciones mantenidas por las comisiones italo-yugoslavas entre otras cosas manifiesta, que se han tratado y encuadrado los más importantes problemas de la actualidad internacional y la cooperación entre ambas partes. Así se vieron los puntos que son parecidos o la concordancia de la posición de ambas naciones sobre los problemas tratados. Los presidentes constataron que entre Yugoslavia e Italia se van desarrollando y ampliando cada vez más las buenas relaciones entre los países limítrofes y sus fronteras. Además se van ampliando las intenciones de concordar en todo lo concerniente a las bases de la igualdad respeto común. Durante su permanencia en Yugoslavia el presidente italiano Pertini recibió en su residencia de Kuparih cerca de Dubrovnik a los representantes de la minoría de nacionalidad italiana en Yugoslavia. En su declaración para el periódico de Reka La Voce del Popolo, Pertini declaró que ha encontrado cono-

cidos y que ha tenido una excelente impresión del encuentro.

El presidente Pertini ha confirmado también el deseo de Italia que se solidariza con Yugoslavia entre en la unión económica europea y que comparte los deseos de buenas relaciones entre Yugoslavia y aquella.

En la conferencia de prensa en Sarajevo el presidente Pertini ha puntualizado que su impresión de Yugoslavia es excelente. Y que después de las conversaciones mantenidas es indudable que los contactos futuros de ambos países deben profundizarse por ambas partes, en especial en lo concerniente en el campo de los intereses comunes de la industria y de la cooperación de ésta y el mercado exterior. Con la puesta en marcha de los tratados de Osim se han puesto a trabajar 16 distintas comisiones, dijo el presidente Pertini. Además agregó que ha visto de parte de Yugoslavia un gran interés por trabajar con voluntad en la consecución de los tratados y para salvar las últimas dificultades que haya para la aceptación total de los mismos.

Las buenas relaciones entre Italia y Yugoslavia no son sólo el interés principal para ambos países, dijo Pertini, sino para la paz mundial, en especial para la zona mediterránea. Con relación a ésta agregó que Italia es el puente que une a Europa con Africa en el cercano Oriente. El presidente Pertini ha puntualizado como una alegría personal el haber podido conversar con Tito y reconocer a éste y al pueblo yugoslavo con respeto y admiración. A su vez dijo que «el Presidente Tito y el gobierno yugoslavo aceptan la idea de equilibrio entre las grandes fuerzas y que éste equilibrio ayude al mantenimiento de la paz mundial». En cuanto a esto el presidente italiano varias veces dedicó un reconocimiento especial al movimiento de los no alineados y personalmente al presidente Tito.

Cuando habló sobre la cooperación europea en base a la lista de Helsinsky, el presidente italiano puntualizó que Yugoslavia e Italia participarán de la conferencia en Madrid con una posición preparada de común acuerdo.

Cuando contestó sobre los problemas de las minorías nacionales, el presidente dijo que en Italia está asegurado el respeto para los derechos minoritarios y que desea que las minorías queden unidas y en constante contacto con sus patrias de origen y sus tradiciones.

EL PAPA RECIBIO A LOS PEREGRINOS ESLOVENOS

ROMA. — El Papa Juan Pablo II el 17 de octubre del corriente año recibió a los peregrinos eslovenos de Eslovenia, Trieste, Austria (Koroška) y Gorizia. Los mismos fueron en compañía de cuatro obispos. Estos gestaron la peregrinación a Roma en relación a la conmemoración del 25 aniversario de la primera edición de semanario »Družina« (Familia). »A la iglesia eslovena como así también al pueblo esloveno todo le deseo siempre una cada vez mayor riqueza humana y cristiana«, estas fueron las palabras del Papa al final de su conversación con los peregrinos, después de haberles leído en un esloveno puro y sin errores »también deseo que sigan viviendo en vuestra sociedad en general con el bienestar que hasta ahora viven.«

En nombre de los peregrinos y de los eslovenos creyentes el obispo episc. prof. Jožef Pogačnik (metrop. de Ljubljana) saludó al Papa. Al comienzo el ep. de Ljubljana agradeció al jefe de la iglesia católica su preocupación por la resolución en cuanto a las iglesias fronterizas eslovenas se refiere. La sede católica en el año 1978 renovó la administración del Slovensko Primorje y convirtió a ésta en obispado. Con esto se limitó la zona de la metrópolis eslovena, lógico en acuerdo con las fronteras de Eslovenia.

Los peregrinos eslovenos durante el encuentro con el Papa le entregaron a éste una fotocopia en colores de todos los monumentos de la zona de Primorska (Brižinski spomeniki) los cuales son los más antiguos representantes de la liturgia eslovena y eslava en general. Por la noche los peregrinos pudieron participar de la misa de gracias en la iglesia de San Paulo (fuera de los muros) que la ofreciera el cardenal carmelitano Bertoli, dentro de la jerarquía eclesiástica la segunda persona, es decir el primero después del Papa. Los peregrinos también visitaron durante su permanencia en Roma los monumentos históricos y de la iglesia católica como así también el Instituto papal »Slovenik«.

RECUERDO A »KAPLAN ČEDERMAC«

ČEDAD. Un enorme número de eslovenos de Benečija se reunieron en Laze para recordar el 20. aniv. de la muerte de Antonio Cuffola, sacerdote patriota de la región eslovena de Benečija (al otro lado de la frontera italiana), a quien France Bevč lo caracteriza en su conocida novela »Capellán Martín Čedermac«. En la sencilla pero solemne ceremonia recordaron al capellán el sacerdote de Praport-Čedermac y el conde regional Chiabotini, quienes conocieron personalmente a Cuffola. Hablaron no sólo de su trabajo como capellán sino además de su cooperación en la época de la liberación nacional contra el fascismo y que fue uno de los valientes iniciadores por la libertad de esta parte de tierra eslovena!